

1669

3 1761 08738198 4

LA
844
K7A14
1931
с. 1
ROBARTS

АЛМАНАХ
УКРАЇНСЬКОГО
СТУДЕНТСЬКОГО
ЖИТТЯ
В КРАКОВІ

КРАКІВ — 1931.

Presented to the
LIBRARIES *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
from
the estate of

Demetrius Mudrecki
and Sophia Jaremtschak

(Vienna, Austria)

АЛЬМАНАХ

УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСЬКОГО ЖИТ В КРАКОВІ

я у
ча

ЗІБРАЛА І ВИДАЛА РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ
В СКЛАДІ: ВОЛОДИМИР НИЧАЙ, МИКОЛА БА-
ЖАНСЬКИЙ, ЯРОСЛАВ САЛУК, ІВАН КРАСНИК

1931.

НАКЛАДОМ

Т-ВА „УКРАЇНСЬКА СТУДЕНТСЬКА ГРОМАДА“
В КРАКОВІ

ВСТУПНЕ СЛОВО.

Видаючи цей Альманах — огляд студентського життя у Кракові — належить зазначити, що це тільки перша частина праці, закритої ширше. На видання її в цілості не дозволяють нам передусім наші невеличкі фонди, а звертатись утертим шляхом усяких закликів складання на цю ціль добровільних датків ми не мали ні сміливості, ні сумління.

Видаємо його в 7 річну річницю існування Української Студентської Громади в Кракові. Це zarazом перший того рода почин за стільки літ існування поважної групи укр. молоді, що студіює на краківських Високих Школах і тому хотілося бачити його у більшій святочній формі.

Хочемо, щоб він був певного рода тревалою, хоч і скромною пам'яткою для тих укр. студентів, що рік-річно приходять щораз численніше через брак власного училища студіювати на краківських Вис. Школах, створюючи тут один з найчисленніших осередків українського студентства під сучасну пору. А скількиж Українців з ріжних дільниць у минулому, чи ще в недавніх, передвоєнних часах, зокрема у часах сецесії у збільшеному числі проживало на студіях у Кракові, чи то у XIX, XVIII вв. і ранше.

Про цих студентів, з яких багацько відтак заняло або займає визначні місця у нашому громадському житті, як також про їхні організовані гурти знаємо дуже мало через брак відповідних матеріалів, записків, протоколів або виданих кимнебудь споминів.

Тому зладження докладної хроніки, яка охоплювала б усе студентське життя, стрічає великі перешкоди. Щоб всежтаки вивязатись з наложеного на Редак. Колегію завдання, ми в першій мірі віддаємо голос на сторінках нашого Альманаху кільком чільним представникам нашого громадянства, що у цьому життю брали безпосередню участь.

Ще одно годилося б зазначити. Започатковуючи отсим видавання у будуччині подібних збірників, хочемо цим дати молодим авторам змогу й місце помішувати їхні праці часто високої літературної або наукової вартості, не дозволяти, щоби невикористані припадали пилком на студ. полицках, а зробити їх власністю цілої суспільности.

А рівночасно може вдасться цією дорогою збити хибний погляд багатьох людей про вбогість інтелектуального

життя краківського студентства. Якщо для них рішачим є видавнича діяльність, то мають вповні рацію, бо, правда, поза надрукуванням праць молодих студентів-географів під проводом проф. Кубійовича у Географічному збірнику, виданім у 1930 р., інших спроб принайменше у повоєнньому часі не має.

Та цей закид більше формального характеру. Хто з життям краківського студентства ближче познайомиться, дуже приємно здивується, побачивши ту різноманітність праці крак. студентства, численні, що правда не реклямовані, імпрези, ті живі газетки зі старанно опрацьованими статтями (крак. специфік, що має заступити льокальний журнал), цей вертеп з перлинами невимушеного, студентського гумору, ті численні реферати з різних ділянок, існування своєрідної «Богеми» — письменників й гуртка мистецтва «Лад», що творами своїх членів заповнює програму на, досить високому рівені поставлених літературних вечорів, аматорська сценка і т. п.

І це не тільки хвилево, в часі солом'яного запалу, — ця праця йде організовано з хвилею оснування У. С. Г. і змагається з кожним роком, як ряди Т-ва більшають. Брак відповідних фондів, а може й ініціативи чи відваги не дозволяють ділитися нашими надбаннями з ширшим загалом.

Вкінці почуваємося до милого обов'язку зложити отсим щирю подяку: ВП. П. Проф. Зілинському за уділення багатьох цінних вказівок відносно видання «Альманаху», переведення друк. коректи та зладження окремої статті;

ВП. ПП. Проф. Б. Лепкому та В. Стефаникові за уділення важних вказівок в напрямі призирання історичного матеріалу з життя крак. студентства та надрукування своїх споминів;

ВСЧ. ОО. Хрущеві і Процеві, ВП. Пані Катрі Гриневичевій, ВП. П. арт. маляр. Дамянові Горняткевичеві за це, що не відмовили нашому прохання і надіслали свої цінні спомини; дописувачам поодиноких корпорацій та Секцій У. С. Г. за передання готових статей з життя їхніх організацій, згл. докладних звітів з життя цих організацій, на основі яких зладжено короткі огляди життя корпорацій та секцій; членам крак. «Просвіти», а зокрема ВП. ПП. Л. Цибякові, голові «Просвіти», О. Целевичеві та Мацелюхові за устні дані з минулого й за те саме ВП. Д-рові В. Старосольському;

ВП. П. О. Гронському за технічну поміч та вкінці П. Т. Управі Друкарні Вс. ОО. Василян, що доложила чимало старань при виданні цієї книжки.

За Редакційну Колегію

В. Ничай.

Д-р ІВАН ЗІЛИНСЬКИЙ.

ДЕЩО ПРО КРАКІВ, ПРО ЙОГО СТАРИННІ ПАМ'ЯТКИ ТА ПРО НАУКОВУ ПРАЦЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ НА ЯГАЙЛОНСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ.

Уперше був я в Кракові в 1899 р., ще як ученик VII. класи гімн., в товаристві більшої прогульки учеників вищих клас української гімназії в Перемишлі під проводом пок. проф. Івана Прийми.

Цей незабутній, довголітній мій господар класи, якому — побіч пок. дир. Григорія Цеглинського й таких учителів, як: пок. Кость Горбаль, Северин Зарицький, Олексій Ярема і живий ще Григорій Величко — я й мої шкільні товариші завдячуємо дуже багато, улаштовував часто подібні прогульки в ближчі й дальші околиці Перемишля та обїздив свого часу майже всі міста східної Галичини з дуже добрим хором перемиської гімназії.

Проф. Прийма, колишній студент Ягайлонського університету, знав добре Краків і протягом кількох днів показав нам не тільки копальню соли у Величці та все замітніше в Кракові, а водив нас через гарний Вольський ліс аж на Беляни, де ми оглянули інтересний монастир Камедулів і любовалися чудовим видом з монастирської гори на Краків, Вислу — аж ген на сніжні верхи Татр. Дуже весело було нам підчас цілої прогульки. Ми мали між собою добрий хор під проводом тов. Івана Смолинського, тепер гімн. проф. в Станиславові, що скрізь пописувався співанням українських пісень, які полякам дуже подобалися.

Краків зробив на нас сильне вражіння, ми завидували полякам збереження в цьому місті стільки незвичайно цікавих і цінних історичних та культурних пам'яток і наш провідник зробив нам дуже милу несподіванку, коли показав нам в цьому польському Римі також такі близькі нам пам'ятки як: Ягайлонську каплицю Чесного Хреста на Вавелю, церкву св. Норберта з цікавим іконостасом, що його малювали учні Матейка на підставі його проєкту.

Були ми також у домівці Т-ва »Просвіта«, де довідалися, що в Кракові живе досить багато українців, усяких урядовців, залізничників, почтовців, слуг і робітників.

У славному тоді театрі ім. Словацького мали ми бачити заповіджене «Веселе» Виспянського та в останній хвилі замінено його чомусь на наш великий жаль штукою «Тамтен». — Оглядали ми також, розуміється, всі музеї, Ягайлонську бібліотеку та й сам університет з авлею і мені тоді навіть на думку не прийшло, що я колись буду викладати на цьому університеті українську мову.

Пізніше вступав я ще в 1902 р. на короткий час до Кракова, вже як студент віденського університету, в часі т. зв. «сецесії» та оглядав докладніше м. і. музей ім. Чарторийських, де мене вже в 1899 р. зацікавили різні старинні дипломи з величезними печатами й старинні книги, писані кирилицею з гарними малюнками та ініціалами.

Та щойно згодом, коли в 1926 р. покликано мене на краківський університет, мав я змогу докладніше переконатися, як багато цінних для нас пам'яток, досі цілком не знаних або недостатточно використаних, криють у собі різні краківські бібліотеки й архіви.

Тут згадаю тільки коротко, що в самім музею ім. Чарторийських зберігається кількадесят незвичайно цінних українських грамот з XIV і XV в., писаних кирилицею, починаючи від фундаційної грамоти короля Казимира з 1349 р., з яких важніші я сфотографував для видання Київської Академії Наук; — дальше т. зв. Лавришівська евангелія з початку XIV в., дуже важна для історії білоруської та української мови; а крім того велика скількість пізніших рукописів, співаників і рідких стародруків знаходиться в бібліотеці Польської Академії Наук, у музею ім. Чапських, у Ягайлонській бібліотеці і і.

У цій останній бібліотеці знайшов я оригінали двох листів Шевченка до свого приятеля Бронислава Залеського, а саме: 1) з дня 9. X. 1854 р. з Новопетровського форту; 2) з дня 10. VIII. 1859 р. з Астрахані; дальше лист Миколи Гоголя до Богдана Залеського, писаний в українській мові та листи П. Куліша до Крашевського. — Крім цього зберігаються в Ягайлонській бібліотеці посмертні папери Жеготи Павлі, Зоряна Ходаковського та багато інших різних рукописних збірників, що містять у собі чимало цінних матеріалів для українознавства. Так напр., переглядаючи різні пісенні збірники на просьбу Михайла Возняка, знайшов я там незвичайно цінну «думу про козака-нетягу» в записі кінця XVII в., яку оголосив М. Возняк у Ювілейному збірнику на пошану акад. Михайла Грушевського, Київ 1928, т. II., стор. 26-33. — Інші українські пісні з цього рукопису помістив М. Возняк у Записках Наукового Товариства ім. Шевченка Т. CXLVI (1927), стор. 155-179 п. з. «Із збірника Кондрацького кінця XVII в.»

Та це тільки спорадичні й більше принагідні знахідки. Систематичні досліди в різних краківських бібліотеках і

архівах, які вже небавом буде можна перевести по відповіднім підготовленню більшого числа потрібних до такої праці молодих наукових робітників, відкриють без сумніву багато цікавого й цінного матеріалу для українознавства.

Краків, один з найстарших наукових, культурних і мистецьких осередків у середущій Європі, це типове університетське місто, що дуже нагадує німецькі провінціональні університетські міста, є наче створений для наукової праці.

Тому не дивниця, що Ягайлонська *alma mater*, вивінована з давен давна найкращими професорськими силами та різними науковими установами й засобами, яка ще й тепер все ще займає перше місце поміж польськими університетами, притягала до себе на студії від найдавніших часів також значну скількість жадних науки українських студентів.

Тепер студіює в Кракові понад чотири сотки українців на різних факультетах Ягайлонського університету та на інших високих школах, як Академія Мистецтв, Академія Гірничя, Вище Студіум Торговельне і і.

Хоч загальною нарікають на повоєнну молодь, що вона за багато посвячує часу та енергії всяким спортом, або що вона більше політикує, ніж студіює і т. п., — то цього (з невеликими виїмками) не можна сказати про тутешню українську академічну молодь. Вона на загал пильно вчиться, приготовлюється до іспитів і старається здати їх звичайно у свій час, дуже працює над самообразуванням та поширенням свого світогляду по різних секціях і кружках Української Студентської Громади та улаштовує часті відчити, дискусійні вечорі, академії, концерти то-що. Притім відрадісним явищем є це, що хоч у теперішніх тяжких часах є мало виглядів на наукову кар'єру, проте є між нашими студентами значне число таких, що здають собі добре справу із значіння стислої наукової праці для кожного народу, цікавляться науковими проблемами, заправляються до наукової праці на різних ділянках людського знання й так поволі витворюється покищо іще невеличкий, але многонадійний наш науковий нарибок, якого в нас недавно через воєнні часи майже цілком не було.

Я тут обмежуся поки що тільки поданням кількох вісток для ширшого загалу про наукові зацікавлення й працю нашої молоді з обсягу українознавства. Через те, що на краківському університеті є одинока в Польщі осібна катедра української літератури, а крім цього окремо викладається українську мову на катедрі східньо-словянських мов, а до того до недавна мали студенти змогу слухати також викладів з обсягу географії та історії України, знайшовся у Кракові значний гурт українців і крім того географів, істориків та клясичних філологів, що студіюють рівночасно також україністику як побічний або й головний предмет.

Доказом наукової праці географів є недавно оголоше-

ний друком »Науковий збірник географічної секції при Укр. Студ. Громаді в Кракові під редакцією доцента др-а Володимира Кубійовича«. Краків 1930, 8^о стор. 114., що містить у собі крім передмови та статті редактора п. з. »Мапи осель і господарських культур східних Карпат« ось які студентські праці, між якими мають декотрі непересічну наукову вартість: Іван Декайло: Оселі яру Серета; П. Бабяк, М. Габлинський, Т. Музичишин: Приріст населення у східних Карпатах в рр. 1880—1910; Петро Біланюк: Розміщення населення на Закарпаттю після височин; Микола Ковалюк: Кути — антропогеографічна студія; др. Марія Рабій: Очерк антропогеографії самбірського повіту, Микола Кулицький: Зимаркові оселі на галицькій Гуцульщині.

Також серед українців — які поза семінарійними й магістерськими працями вже цілий рік займаються збірною працею обох семінарів (української літератури й мови) над »Гуцульським словником« на підставі досі виданих і новозібраних етнографічних і мовних матеріалів та літературних творів у гуцульському діалекті та зладженню показника до 40 томів Етнографічного Збірника Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові — витворюється невеликий ще поки що гурток наукових робітників на полі страшно занедбаній української мови та діалектології.

Коли навіть на Радянській Україні по війні зорганізувалася і працює при Київській Академії Наук ціла Діалектологічна Комісія, що розпоряжає добре підготовленими людьми й великими фондами на наукові екскурсії та на видання зібраного матеріалу й синтетичних праць, — то у нас до недавня цими дуже важкими справами мало хто цікавився і що йно тепер починається дещо більше оживлена праця на цьому полі при допомозі молодих студентських сил.

Так напр. дослідями над цілком нетиканим досі, а дуже інтересним нашим архаїчним діалектом Бойків, займається від кількох літ С. Рабіївна (тепер вже магістер і лектор української мови на Ягайлонському університеті) й виготовила вже синтетичну працю, що обіймає більшу половину бойківської території. Інші студенти(-ки) займаються гуцульськими, опільськими, надсянськими і волинськими говорами, а кількоро опрацьовує говірку свого рідного села.

Минулих ферій розпочалася збірна праця в терені. Зараз на початку липня 1930 р. зробив гурток студентів і студенток з пок. проф. Ст. Томашівським і мною спільну історично-зникнову екскурсію на територію давніх Червенських городів ая Холмщині, що дала дуже інтересні й цінні висліди для науки. Потім роблено під моїм проводом діалектологічні та етнографічні досліді в Равщині, Любачівщині та простудіовано у двох екскурсіях під оглядом мовним і почасти також з боку етнографічного майже цілу Гуцульщину.

Крім цього розпочато від великодніх ферій 1931 р. збирання язикового матеріалу в різних галицьких і волинських околицях на підставі спеціально зладженого, літографованого покищо діалектологічного квестіонаря.

Відрадісний є притім факт, що збиранням діалектологічного й етнографічного матеріалу зачинають інтересуватися що раз більше не тільки україністи, але й студенти інших факультетів.

ПРО ЯСНЕ МИНУЛЕ.

В осени 1892 р. я вписався на медичний фалькутет у Кракові. Тоді була там »Академічна Громада« студентів українців. Згуртовані там були майже самі медики тому, що медичного фалькутету у Львові ще не було. Мої товариші були діти заможніших батьків, бо медицина і тоді вимагала більше вкладу, як і тепер. Одним з провідників »Академічної Громади« був. др. філософії Роман Яросевич, я був щасливий, що зійшовся з цим дуже розумним і прегарним професором з гімназії. Він учив мене і Леся Мартовича української мови в коломийській гімназії, а що українське було назначене на послідну годину 11—12, то він позваляв нам виходити до дому, якщо котрий змучений з тим, що не буде записувати неprisутного до денника. Від слідуючої години української мови вже ані один ученик не абсентувався. Так було все і для нас наука української мови була найприємніша і найкорисніша. Такий се був учитель. Десь пізнійше він покинув учителювання в гімназії і вчився тепер медицини.

В нашій »Академічній громаді« ми сходилися що вечера, читали часопісі, слухали відчитів. Члени Товариства майже всі були драгоманівцями і належали до української радикальної партії. Я памятаю всіх товаришів старших і молодших по медицині, та не про всіх буду писати. Найвеселійший і найздібнійший медик був Яків Невестюк. Він котрогось року перевозив тайно українські книжки до Києва, книжки на границі найшли і він цілий рік просидів в тюрмі в Москві чи Петербурзі. Як вернув, то реферував про свій побут довго, а ми ще довше запивали громадою його щасливий поворот, він сам любив випити. До моїх приятелів належав Володимир Филипович і Сафат Шмігер. Филипович багато обдарований, сама полумінь в дискусії, погромник вшехпольської ідеології захорував на початку студій і вмер на селі в батька священника. Шмігер все мовчав, всі товариші його найбільше шанували за його пречистий характер. Він син бідного селянина з Розношинець

коло Збаража, відличний ученик, через гімназію заробляв на себе лекціями. По першій ригорозі опустила його енергія, мабуть за багато стратив її хлопцем заробляючи на хліб і не міг вже кінчити медицини. Сидів ще кілька років в Кракові і вернув до Збаража вже хорий на туберкульозу, був урядником при якійсь українській установі і недавно вмер. Я би був вдячний його приятелям і знакомим зі Збаражчини, щоби ще тепер написали про нього, це був святий чоловік, про якого я й тепер згадую з найбільшою любов'ю.

З ближніх товаришів нагадую ще Володимира Вітошинського (Фітас), умер тамтого року в Відні, довголітній міський лікар в Тернополі, Володимир Білінський (Пехусь) умер давніше вже лікарем у Збаражі, Теодор Соневицький комплетно урівноважена аристократична натура, тепер лікар в Старім Самборі, Теофіль Гвоздецький все усміхнений, лікарює довгі роки в Липиці, Гукевич тепер лікар в Одесі і багато-багато лікарів, які ще тепер хочуть вилічувати хорих з невеличким щастям і багато таких, що вже давно помирали. З отворенням медичного фалькунету у Львові українці-ембріони всі пішли до Львова, а краківська »Академічна Громада« меншала-меншала, аж зникла. Бібліотека »Громади« і її масток послідні загальні збори передали »Академічному Брацтву« у Львові.

Поза студентами медицини треба згадати у Кракові Івана Труша, який вчився малярства в Академії. Острий полеміст, інтелігенція глибока і загальна, один з найталановійших людей, яких знаю, з величезним образованием і фаховим і загальним. Всі його знають. Володимир Старосольський вчився в Кракові прав. знав, що він українець та по українськи не міг скласти речення. Хлопчина панський з виховання і чи кров прадідівська чи теорія, він же дуже любить теорії, завели його в українську націю і вчинили з нього найкрасшого між нами чоловіка. Вже при кінці могого побуту в Кракові вступив до Академії малярської Михайло Бойчук, просто з села від роботи, з мозолями на руках, з рум'яними лицями, побачив я його в своїй хаті. Всі знають, що це тепер великий маляр, один з основників ренесансу староруського малярства.

Осібнo згадую могого приятеля Богдана Лепкого, який обняв у Кракові посаду в гімназії св. Яцка, як учитель. З його прибуттям відчинився сальон для решток вічних медиків. Не можу бути вже ані трохи об'єктивним нагадуючи перші роки моєї з ним дружби. Всі знають його, як великого поета, як робітника і вченого, але не всі знають, як високо культивований се чоловік, який він великий в розумінню цінити людей, як великих так і малих. Він для мене все був такий самий гарний, як його твори. Перший раз я з ним познакомився в Кракові і я вдячний долі, що я з ним зійшовся.

По цім деревлянім спомині може трохи розради. По розв'язанню »Академічної Громади« всі Українці з студіями, без студій, з посадами, без посад згуртувалися в Філії товариства »Просвіти«, яка заснувалася головнo заходами Івана Бориса, урядника колійового. Казино, радикали, народовці, диспути, карти, жіноче товариство. Треба улаштовувати шевченківський концерт. Проби хору наради, програми, нервозність. Радикали перепачковують на одну з деклямацій »Каменярів« Франка. Деклямувати буде молоденька Катря Банахівна, студентка учительського семинаря. Дівчиниськорум'яне, чорнобриве, всі молоді за нею поглядають. Панна Катря деклямує гарно. Від радикалів має припоручення, як вийде на естраду, почати так: »Каменярі поезія Тараса Шевченка«. Так треба робити через каноніка о. Борсука і його сотрудника Козловського. Панна Катря деклямує прегарно. Публика дуже вдоволена, бо що вільно Шевченкови, того не вільно Франкови. Декляматорка, тепер пані Гриневичева, думаю, не взяла на себе непростимого гріха. На цім концерті я зазнакомився перший раз з д-ром Софію Окуневською-Морачевською і єї чоловіком проф. Вацлавом Морачевським. Це знакомство було чи не найважнішою подією моєї молодости.

Близько сорок років те, що гірке було, посолоділо, те, що молоде було, посивіло. Всіх приятелів і товаришів, які ще живуть здоровлю.

Ваш Василь Стефаник

БОГДАН ЛЕПКИЙ.

ГАРНО БУЛО...

З початком вересня 1899 року перенесла мене Рада Шкільна Краєва, як суплєнта, з Бережан до гімназії св. Яцка в Кракові.

Осінь була тепла, суха, погідна і старий Краків у вінку жовто-зелених плянт виглядав прегарно.

В гімназії знайшов я виїмково сприятливу атмосферу. Висококультурний інспектор Л. Герман, ідеальний директор Скуба, інтелігентний учительський збір, а до того талановита і чемна молодь, — чого більше можна було собі бажати? В тісних, монастирських мурах працювалося радісно і легко.

Зараз першої неділі пішов я до церкви. Вона була вже відновлена. Мала величавий іконостас, зготовлений по проєктам Яна Матейка, цікавий не лиш своїми образами, але й тим, що був не з дерева, а мурований. Я дивився на іконостас і слухав хору невеличкого, але добре зіспіваного.

Хор той співав у кожду неділю і свята. Провадив його Осип Курилас, що від 1895—900 був студентом краківської Академії мистецтв, а по скінченню студій мешкав тут і працював, як артист-маляр. Я чув про п. Куриласа ще давніше від Осипа Маковея, котрий мав його образ »сільський похорон« і дуже його любив. (Образ і маляря). Я скористав з найближчої нагоди, щоб пізнатися з О. Куриласом і чимраз більше цинив його, як дуже талановитого мистця і не менше доброго чоловіка. Ані сліду малярської зарозумілости, все привітний, усміхнений і до праці готовий. Працював пильно, цілий тиждень, а в неділю йшов до церкви співати зі своїм хором. Знав, яке значіння має наша церква в Кракові, а в церкві яке значіння має добрий хор. (Другі того ніяк не хочуть знати).

По службі Божій пішов я представитися парохови, О. І. Борсукови, (товаришови мого батька з духовної семінарії у Львові). Був це високий, ставний мущина, з крилошанським хрестом на грудях, поважний, маломовний, одним словом — достойник.

Дехто вважав його москвофілом. Але неслухно. Був це тільки Русин, консерватист і дещо аристократ. Не признавав фонетики і боявся поступовців, щоб вони не пошкодили церкві. Не мав ані жінки, ні дітей і церква була для нього всім. Парох від р. 1884, парохію підніс з упадку. Відновив церкву, придбав для неї цінний іконостас, постарався о сотрудника, сповняв совісно душпастирські обовязки і ввів собі зєднати не тільки між своїми, але й серед польської суспільности чималу пошану. Тому то впливами своїми і поміг не одному з парохіян.

По церкві прийшла черга на »Просвіту«.

Вже не пригадую собі, коли я перший раз зайшов до неї. Мала вона тоді свою домівку на другім, чи третім поверсі наріжної кам'яниці: Ринок і вулиця Брацька. Передпокій і дві досить просторі світлиці. В першій стіл з часописями, друга буцім якийсь сальон. В першій збиралися підурядники, возні, і т. п., а в другій »інтелігенція«. Мене цей поділ сильно дивував, а пригадую собі, що й Стефаник до »сальону« не хотів заходити. »Тут краще« казав бувало до мене. Цей поділ на »нищу і вищу кімнату« був одною з головних причин безнастанних непорозумінь у виділі »Просвіти«. Але на щас'я на непорозуміннях кінчилося і до сильнішої якоїсь боротьби не приходило.

Кождий »заточник« уважав своїм обовязком належати до »Просвіти« і заходити до неї.

Тут то пізнав я чимало тодішних краківських українців, між иньшими незабутнього Микиту і невсипучого Бориса. Оба старого типу народовці, »тихі, але ревні патріоти« в найкращім розумінню того слова. Микита великий книголюб,

Борис прямо фанатичний робітник. Як член виділу цілими вечерами пересиджував у «Просвіті», працював за десятьох, за всіх журився та ще статті й дописи писав до «Діла». «Діло» пильно складав, мав багато повних річників, чим мало хто може похвалитися. (Де вони тепер, ті річники, не знаю. Задушевною мрією Микити, Бориса і ще деяких просвітян була власна хата «Просвіти». Збирали датки, випустили навіть якісь акції на тую ціль, але їх смерть і війна сказали своє рішуче «ні». І нині краківська «Просвіта» щаслива, що має наймлену домівку, бо було й так, що даху над головою не мала.

Крім Бориса й Микити пізнав я згодом скарбового радника Кліма Топольницького, (теж буцім старорусина, але щирого просвітянина) та покійного мого друга, Миколу Голубінку, горячого й палкого народовця. Війна прогнала його з краю, помер на еміграції минулого року, відшукавши перед смертю останніх нащадків останнього гетьмана, графів Розумовських на Моравах.

З «підурядників» пригадую собі Гуцула, непомітного, тихого чоловічка, але такого, що від ніякої роботи не відтягався і гроша ні на одну вкладку і складку не пожалував.

Студентів тоді в Кракові було мало. Доки не основано у Львові медичного факультету, то наші медики вчилися у Відні і в Кракові, а потім то вже записувалися у Львові, а в Кракові та Відні лиш деякі, старші, кінчили свої студії. До таких старших належали в Кракові Стефаник, Шмігер, Филипович і ще деякі, з котрими я блище не знався.

Про Стефаника не потребую писати, бо писав уже нераз, а й без мого писання він загально відомий — славний. Але згадаю його приятелів Сафата Шмігера і Филиповича. Шмігер був ходячий лексикон усякого знання, особливо природописних, соціальних та політичних наук. Не знаю, звідки він брав час, щоб таку силу найусілякіїших газет попрочитувати, передумати та ще попідчеркувати в них, червоним олівцем, що найважніше для вигоди других читачів. Мабуть нераз обіду не зів, щоб на чорну каву до каварні Кіяка зайти та основно простудіювати пресу. Передчасна смерть, спричинена студентською бідой, забрала нам незвичайно спосібного журналіста, політика і характерного громадянина. Филиповича я коротше знав, але пригадую собі, що Стефаник дуже його любив і цинив високо.

Коли про Кіяка мова, то мушу пояснити, що це був наш земляк, який мав каварню в ринку. Доволі великі і доволі «запущені» салі, але й часописей (так тоді казали) було також доволі, і загалом настроїв там панував також можна сказати доволі свій. Кожний з нас хоч на хвилину забігав до Кіяка, а деякі то таки добре повисиджували плюшеві канапки у Кіяка. Там то й був наш «огляд політичний».

а також і «новинки». Там збиралися і старші і молодь, бо, як кажу, цілком молодих Українців було перед «сеце-сією» у Кракові не багато. Зпоміж них висувалися два брати Левицькі, Омелян і Филимон, на жаль оба нині покійні. (Омелян погіб лицарською смертю, як сотник у Карпатах, Филимон помер як талановитий архітект у Львові).

Дуже любилися, але й гостро сварилися, особливо при грі в тарока. В «Просвіту» вносили багато темпераменту і вкладали в неї чимало праці. (Крім них було ще двох Левицьких, чи трьох Левицьких, всьо щирі просвітяне і загально люблені люди, з окрема старенький Віктор). Виїмковою появою між молодими був Вячеслав Липинський. Він студіював у Кракові агрономію, а опісля звернувся до історії і здобув собі велике знання та мимо молодого віку став авторітетом. Коли від Кіяка згодом перенеслося наше товариство до каварні Мрожиньского, (теж до ринку, тільки по другім боці Суконниць), то Липинський часто-густо також заходив туди на часопісі та на розмову. Всьо скупчувалося круг нього і слухало уважно.

З польської молоді найблище підійшов до нас пізнійший славний поет Владислав Оркан, оден з моїх найсердечнійших друзів. Тої дружби ані війна, ані повоснні події ні на хвилину не захитали, бо це був чоловік великого ума і не меньшого серця, що навіть серед непроглядної пільми не губив з ока дороги до правди. Гарно знав нашу літературу й історію (особливо XVII століття) і не знаю, чи хто другий з чужинців так знаменито орієнтувався в наших національних питаннях. Дуже добре розумів наше тяжке, прямо трагічне положення (так є: положення!) і підходив до нас не з перцем, а з серцем.

Як товариш був одинокий на світі, можна було числити на нього, як то кажуть, мов на чотири тузи.

Як людина наскрізь оригінальний, і виглядом і вдачею і своїм поведенням. Мав щось у собі первісного, стихійного, щось, що живцем нагадувало буйну, гірську пригоду, а разом із тим видно було в нім величезну культуру, глибоке освідомлення, спроможність зайнятися найважкішими і найтендітнішими проблемами.

Оповідач прямо геніяльний. Слово його не було символом життя, а самим життям, оповідаючи — творив.

Скільки разів появився між нами, відраднійше ставало на душі, відчинялися широкі виднокруги, добрійшали люди, веселійшала майбутність.

Хто його блище пізнав, не міг не полюбити. Того типу одиниці не повторюються у світі.

Не пошанували ми його ані поминками, ані нагробними вінками, але в душах наших поставили йому пам'ятники

нерукотворний — спомин про виїмкову гарну людину, і про нашого справжнього друга*).

Через Оркана bliщий нам ставав тодішній культурний Краків, з його театром, виставою образів, історичними пам'ятниками і літературою. А це був тоді осередок польського культурного життя.

Театр, поставлений Павліковским так високо, як ніколи перше, ні потім, згуртував у новім гарнім будинку що найкращі драматичні сили: Сольські, Камінський, Семашкова, Висоцка, Мрозовска, Зельверович, Мілевський, Тарасевич, Сосновскі, Морска і другі. Це був такий збір, що міг заграти кожний драматичний твір від Софокля, Кальдерона, Шекспіра, Шіллера, Словацького, Ібзена, Гавптмана до Виспяньського і Чехова. Тут ми побачили перший раз »Кордіяна« і »Сальоме«, »Болеслава Смялого« і »Дядю Ваню«.

З незабутними вражіннями виходилося з театру, а деякі наші послі, вертаючи з Відня до Львова, спинялися у Кракові, щоби бути в театрі.

А всеж таки, як приїхав наш театр під управою М. Заячківського і грав у буді в парку краківськім, а до того грав у маєві (так тоді казали) морози, то Оркан заходив до нас, не міг налюбуватися Осиповичкою та Рубчаками і твердив своє, що ми мусимо створити нову музичну драму. »Не вмію вам сказати, яка вона повинна бути, але чую, що вона буде«.

Нове польське мистецтво оглядали ми зразу в Суконницях, а пізнійше в »Палаті штуки« на Щепанській площі. Станіславський, Виспяньський, Аксентович, Мальчевський, Вичулковський, Мегофер і другі — було що видіти.

З маленьких краєвидиків Станіславського промовляла до нас Україна, степи, Дніпро, Київ, вишневі, розмріяні сади, доріжки понад балками, соняшники і мальви, краса і годі! Аксентович давав Гуцульщину, в ряди годи прислав щось Труш, а Новаківський готовився до збірної вистави, котрою здивував своїх і чужих.

Хто шукав літературного товариства, знаходив його в »Паоні«, у Шмідта, а пізнійше в »Міхаліковій ямі«, де явилася знаменита краківська шопка (вертеп) з Єціньским, Боєм і Носковским.

Про концерти не згадую. Що найкращі музичні сили переїздили через Краків. Ніколи не забуду концертів Дальберта, як не забуду гостинних виступів Модржеєвської в театрі, хоч перед тим бачив я Елеонору Дузе, Сару Бернгард і Вольтерку. (Але признатися мушу, що не менше вражін-

*) Він видав антологію української новелі, п. з. »Młoda Ukraina« і написав гарну передмову до перекладів Твердохліба новійшої укр. лірики, від І. Франка починаючи.

ня (Григорій Неручі), а на... За і зб... їх по як акторка, Сальомея Крушель, і зоопод... як співачих... Любка Колесівна, як п'яніста...)

Ані місця ні часу не маючи... адати про всьо, що було гідне... адки, але думаю... о вважливий читач і зі сказаного зрозуміє, яку сприяти... атмосферу для свого мистецького і літературного розв... находили в Кракові наші молоді земляки.

З поміж них (крім вище згаданих) вчислю ще: Сосенка, Бурачека, Мавберга, Кулеця, Северина, Жука, Гаврилка і Бойчука. Самі відомі імена, деякі гідні окремих монографій. А які люди! Бойчук, сільський хлопчина з Теревовельщини, (ученик Ю. Панькевича) виявив такий незвичайний малярський хист і так скоро здобув собі широку освіту, що краківська інтелігенція з дива не могла вийти. Мавберг, мов втілення образу прерафаелітів, все задуманий про себе і про мистецтво; Гаврилко, буйний, широкий, як степ, горів цілий, кипів, клекотів; Северин говорив красками, иньшої мови не знав, навіть своєї ні, нераз речення в середині прорве, махне рукою і за шкідівник хапас; Жук поет у малярстві і маляр у поезії, вічно невдоволений собою, вічно шукаючий нової форми вислову для свого багатого «я»; Касперович, не тільки талановитий маляр, але й бандурист гарний і співак народніх пісень.

Можна собі уявити, скільки життя вносили вони в нашу громаду і скільки надій будили на пишний розцвіт майбутнього, українського мистецтва.

А коли мова про учнів, то годиться також згадати і про їх професорів, особливо про Виспяньского та Станіславского. Це були справжні учителі мистецтва. За талантом ученика вони забували про його національність, віру й погляди політичні. Були то люди «на міру Фідія, а не кравця», і такими хотіли бачити своїх учеників. Їм наше мистецтво завдячує дуже й дуже багато.

Сецесія нашої університетської молоді з львівської alma mater привела також до Кракова спорий гурт українських студентів. Ягайлонський університет відчинив перед ними свої прастарі брами, може пригадав собі першу сецесію з 1863 р., коли то ізза відомих подій з проф. Черлюнчакевичем у Львові, тридцять кількох гр.-кат. теологів перейшло на краківський університет. Тільки та друга сецесія була куди численніша, різнородніша і живіша, ніж перша.

Не стану її описувати, бо на це требаби окремої брошури, скажу тільки, що краківська «Просвіта», у новій домівці (ріг вулиці св. Яна й Ринку), зародилася молодими людьми, котрі, здавалося, не виходили з тої довгої, а вузкої і дещо темної салі, з двома вікнами на тісне, старосвітське подвір'я.

Все якісь збори, огосл. у ви. араг¹, від до. гогби хору
і т. д. Старші тули. у. й. й. ті не. ім атці. Але
не нарікали, бо це в ц. й на. Кра. ів ні. ш. не бачив
так богато україн. і від. м, дентів і не чу. т. ж. гарного
українського хору. тів». Сю. усто приїздили та ож. відпоруч-
ники віденських та. й. і. ст. г. й. сецесіоністів і Пр. освітяне мали
нагоду пізнати цві. н. до. молоді, між якою вибивалися
такі визначні індивідуал. ности, як Старосольський, Ганкевич,
Темницький, Луцький і др. г.

Незабутим залишиться концерт в Шевченкові роковини, влаштований тоді студентами в театрі ім. Словацького в Кракові. Саля була битком набита, з найдаальших закутин зіхалися заточники, прийшло чимало Поляків, а багато відійшло без білетів. Мене просили з промовою, але я відмовився, бо розумів, що свято вимагає старшого і більше заслуженого промовця ніж я. Приїхав і балакав проф. Грушевський зі Львова. Великий і сильний хор пріспівав Лисенкового «Гуса» в супроводі оркестри Гока. А потім пішли «Ой чоґож ти почорніло», «Ой пушу я кониченька» і ще деякі пісні на «Ой» і тому котрийсь дотепний рецензент назвав цей концерт «Ой-концертом». Та це лиш так мимоходом, бо концерт пройшов на славу. Хори робили сильне вражіння, а якийсь бас (чи не О. Захар Лехицький?) дивував усіх силою і м'якістю тонів, а також шириною скалі. Деклямував дуже добре В. Темницький («Кавказ»). По концерті відбувся комерс, але я, не пригадую собі чому, не пішов.

Може хтось другий про нього згадає. В краківській пресі появилися прихильні рецензії, а для місцевої »Прогресу« мав цей концерт також дуже добрі наслідки, а саме: вона старалася рік-річно як найкраще святкувати Шевченкові роковини і тая традиція, з деякими тільки воєнними перервами, зберігалася до нині. До тих зусиль причинилися чимало покійний дірігент Коцький, Луцький та Залітач. За їх побуту, був у Кракові не тільки мужеський, але й гарний мішаний хор, Луцький чарував усіх своїм тенором і декламаціями, Коцький не щадив праці, щоб вишколити хори, а Залітач турбувався про решту. Спроваджувалося також »замісцеві концертні сили«, згадаю тільки покійного Садовського, Волошина і Мартиновича. Це причинювалося до підтримання звязку з рідним краєм. Я, особисто, завдячую сецесії одного з моїх друзів, Остапа Луцького. Він був молодший від мене, але ми любили поезію і мистецтво і тая любов вирівнювала всі різниці між нами. Не було дня, щоб ми хоч годину, дві не перебалакали з собою про Ібзена, Якобзена, Метерлінка, Кнута Гамзуна, про Коцюбинського та Кобилянську, щоб на крилах думок і мрій не побували в безпашпортних просторах. Разом витали ми в Кракові, в моїй, (розуміється наймленій) хаті і Кобилянську і Коцю-

бинського (тричі), оправджували їх по Кракові і з жалем у серцю «виюдили на стацію».

Гарно було!

А потім — прийшла війна.

КАТЯ ГРИНЕВИЧЕВА.

СПОМИНИ.

Треба писати так як не люблю: з точки першого особового заіменника. Та коли-б я хотіла допомогти альманахові розвідкою на дану тему, могла-б стиснути в пальцях суму проявів усього жіночого руху в Кракові часів моєї ранньої молодости, з окрема-ж нашого. Тому даю цій статті форму особистих споминів, запевнена у цьому, що мої малі пережиття є відбиттям тодішньої дійсности, — непомітних досягів і великих надій. — У Краків попала я чотирилітком. Ми сховалися зі своєю мовою й обрядом як мотиль на камені, тим більше, що першого дня приїзду, коли ще ясеніві шафи стояли в рогажах, замкнено нам »шизматикам« воду і треба було посилати за нею далеко, що раз де инде. Спомини повстання 1863 р. були живі, переконати в ошибці річ не легка. Мама, яка не признавала зразу крамного печива, спекла тоді хліб, не було до замісу води, влила молоко. Ми їли житний насущник неприродно солодкий, його смак знаю ще сьогодні. В скорі забула я рідну мову. Чужа школа, насмішлива дітвора. Пісні, які співала моя мати, бреніли в усі дитини чужо і незрозуміло. Де далі, ми побудувалися, усе майбутнє здавалося завершувати над Вислою.

Минули роки, поки я стрінулася з назвою »Академічна Громада«. Поєзуїтська церков св. Норберта мала бути завдяки енергії пароха о. Борсука перебудована. Збірку на ту ціль вели студенти. Після кількох літ видерті ями долівки, розбиті сходи хорів, скляне сміття світильників стали неправдоподібним спомином. Говорено у нас, що студенти з »Громади« навязали взаємини з художниками Кракова, в першу чергу з асимільованим Чехом Матейком, і що в обновленій церкві стане високовартний іконостас.

Під цю пору внутро Костела Діви Марії розкрашували що найчільнійші мистці, їх зацікавлено справою церкви і так повелось двигнути згодом іконостас з картинами Матейка, Семірадського і других.

Відтак студенти zorganizували хор, прикрасу богослужень, на яких мов на концертах товпилися чужинці. З окрема увесь Краків подивляв свято Йордану, коли пере-

миські співаки — богослови приїздили в допомогу хорові Академічної Громади.

Це, що я чула в церкві, було старославянщиною, мамині пісні відірвані від життя, тому як гарфу і флет почула я раз серед «плянтів» живу українську мову. Розмовляло двох молодих людей, які й зникли зараз у просіці дерев, отвертій на вул. св. Анни й мури старого університету. —

Яка потрясаюча подія! Цеж була моя загублена мова, ця сама, через яку я була виїмком серед гурту, була ким іншим! Я йшла довгу хвилину по цій музичній полосі, як люнатики по смузі місячного блеску.

Мене цікавило підсвідомо мистецтво й я залюбки вступала перед наукою у храми Кракова, розглядала сталі високі, чорнодубові, з малюнками на вузьких опертях, різбу й картини, усю привабу чужих історичних памяток. Кругом старий, спатинований Краків, люди в ньому вдумчиві, як Шліман на розкопках Трої. Цих, що творили культурні цінности, бачилося майже кожену днину. Шуйський, Фалат, Пшибишевський, Галль. Мало не на кожному кроці пересікав мою дорогу артистичний елемент й я тяготіла туди-ж як пилинка до магнету.

Покищо треба було вчитися, вчити багато. За змогу підійти до цього ідеалу заплачено досить! Кинено ниви батьків, чарівну оселю й цвинтар з вишнями проміж могили. Проміняно тишу й лад за глоту й брудні мури. Продано білу хату в самім шумі винницького ліса. Чужі руки стали там начеряти воду з глиб-криниці з густо заплетеними горіхами поверх неї і кратно в безпеку вивіркам.

По дорозі до учительського семінара, найвисшої тоді научної установи для жінок (курси Баранецького не давали реальних користей), я ще ходила бува, попри вулицю Долішних млинів зі спіненою Рудавою й близька зависти розглядала браму, за якою діялися незвичайні річи: пані Серватовська отворила там першу в краю приватну жіночу гімназію. Між тим чула я мов крізь сон, що час до часу вертають зі світових університетів жінки, які оставили свою весну над студіями, та що їх ніде не потребують. Взаємини суспільства до висшого жіночого образования були з малими виїмками такі, як до модного спорту.

Більше, навіть руханкові вправи, для молоді обох полів, на які закликав до свого парку др. Йордан, приклонник руху й сонця, були на цей час »shocking«. (В школах руханка відбувалася в салях без приладдя). Проте я завдячую багато радості саме паркові Йордана. —

Минало мені літ вісімнадцять. Друковане слово було тоді для мене виразником абсолютної правди, серце скипетром, якого слухає світ. Нема Декобрів, Маргерітів, Пітігріліх. Як роса світить Лягерлеф, чарує Уїда. Читаю з роз-

бором, тому що можу користати з бібліотеки славної артистки краківського театру Антонини Гофманової. Це передовсім клясики... й філософи. Пориває мене епос Вальтер Скота, в поті чола роздовбую Спінозу, боготворю Паскаля. Згодом вироблюється в мене поняття, що найбільше людське щастя має форму високих шаф з томами творів, між якими вибранці долі порушуються на драбинах. Це розуміння ділить зі мною приміщена над моїм ліжком свята Катерина з Александрії зі сяйвом над головою, з книжкою в руках і колесом.

У цьому часі я пізнала Артура Гурського, пізнішого автора »Монтсалвату«, одну з чоловічих личностей »Молодої Польщі«. Його сестра, моя шкільна товаришка запросила в дім своїх родичів (мати попадянка) кілька талановитіших дівчат на сходини самоосвітнього кружка молоді. Ці сходини відбувалися в кам'яниці на далекім гржегуржецькім передмісті в кімнаті, якої вікна оплетені виноградом виходили на жидівське кладовище. Душею сходин був Гурський, вражало його вітхнене чоло й знамя небуденних життєвих завдань так у словах як у поведінці. Приходили до часу арештовання студ. Баланда, далі перевідчик »Ворога народу« Ібзена, Гіссер, енергійний Гершталъ і другі. З наших тямлю Миколу Старосольського. —

Довгий монастирський стіл закинений був книжками, Ляссаль, Роберт Овен, Маркс, Стюарт Мілль. Після кави, яку подавала мовчазна пані Гурська, молодий гурт забрався до праці. Хтось читав уступами, другий коментував прочитане. Гурський втягав дівчат у дискусію, ставив питання, жадав відповідей. Тут я почула случайно про Софію Окуневську, яка кінчить студії в Ціріху й про становище австрійського міністра освіти Гавча, який заявив, що не вважає гімназії за школу відповідну для жінок. Коментовано живо виклади природника Нусбавма, який твердив, що європейська мізкова раса жіноча є низша чим мешканок островів Тихого Океану. Це, що після великих зусиль, йдучих в розріз з кодексом Наполеона, французький парламент признав жінкам право власности запрацьованого гроша, дало притоку до довгої гутірки, прикрашеної виступом принагідного п'яніста. —

Мені стало в скорі ясно, що все це конспірація, а кличі, які лунають у цьому звязкові молодих умів, головна зрада, провина, яку карає закон.

В одні такі сходини я спостерегла на столі поміж скиртою словянських і других часописів паперову плахту записану дивоглядними знаками. Гурський повернув її заголовком перед мене і поспитав: Чи знаєте, який це часопис? Зі зрілою надумою, як ялося відповідати цьому небуденному студентові, я відповіла: »Гебрейська«. Гурський

будьто наполоханий, відповів: »Що ви! Це-ж ваше »Діло«! Від тоді я стала вчитися аж іскри летіли, се-ло, о-сел, лиси. — Незагодя отворено при семінарі, де нас було півтора Українки, курс української мови, длятого щоби вчительки польки могли займати місця у східній Галичині. Курс цей вів др. Йосиф Третяк, колись Українець, автор численних літературних монографій.

Ідилля скінчилася весною р. 1894. Гурського арештовано. Перед шкільними годинами його сестра доручила мені схвилювано цю вістку враз з домаганням спалити всі наші письма, обіжники, то що...

Перед ударом дзвінка я вибігла зі школи і замінила в купку попелу, що треба й не треба. (Гурський живе тепер у Варшаві, змінив погляди та промовляє іноді як Фіхте до свого народу).

У цьому-ж році 1894 обігла український Краків вістка, що стараннями здебільша Академічної Громади мають отворити в Кракові філію »Просвіти«. В один зимовий день явився в нас високий кучерявий студент з поставою людини, якій належить у життю багату місця. Це був 23-літній тоді Василь Стефаник. Треба було виголосити на інавгураційному святі »Каменярів« Франка. Моєю спеціальністю була Конопницька і я боялася розчарування аудиторії, тим більше, що наголоси справляли мені труднощі. Стефаник понамічував їх мені для певности олівцем. — Концерт випав на славу за виїмком моєї деклямації. Після неї, наддатку й чемних оплесків я підійшла зараз до Стефаника, що стояв хмарно в бічних дверях і поспитала, як йому мої »Каменярі« подобалися. Відповів з нехиттю: »Коли-б ви говорили з силою, булоб добре, а так, нема за що хвалити«.

Я заплакала внутрі й подумала з огірченням: »Чому-ж не взяли для цього усього студента з глибоким басом«?.

Стефаникове питання, чи я читаю які українські книжки, заскочило мене, як питання Гурського про »Діло«. Ні, українські книжки досі не попадалися.

Стефаникові завдячую першу українську книжку й не одну ще опісля. Тямлю живо скрип зеленої фіртки а на стежці тінь кучерявого студента. Часто полола я саме квітні грядки під вікнами й як вітер окружувала хату, щоби довести до ладу руки та розтріпані коси. Кожна книжка була подією. Франкове »В поті чола« оставило глибокий слід в моїх думках, »Маніпулянтку« читала я серед теплих молодих сліз. Над душею з її синявою й ясними дощами проносилася весняна буря. Через пару місяців я віддалася і стала жити у Львові.

Ледви, чи тоді в малій краківській кольонії були случаї, що жінки шукали на чужих університетах цього, чого у своєму навіть як госпітантки не могли досягнути. Жінка

взагалі стояла і тоді серед хаосу нерозв'язаних взаємин, стремлень та потреб, нераз противорічних. До визволення Аріяни з поза залізної брами було ще дуже-дуже далеко, нехай, що порушує цілу серію наук, аби довести, що жінка є людиною. Поправа жіночої долі, від якої ключ після слів Некрасова «Господь кинув у море», це круговоротна історія безлічи зусиль та неправдоподібних перешкод.

До цього, щоби пасивні жіночі уми перетворити в думаючі та добути на верх сильні індивідуальності, ще сьогодні не близько.

Кінчу оці спомини, пора. У дощевих імлах та негоді проміряно мною життєвий шлях аж по сьогодні. Мені-ж здається, дивним способом, що тільки вчора торкала я стопами висляну хвилю, просіваючи пісок крізь пальці. —

О. Йосиф ПРОЦЬ.

СПОМИН ПРО КОНЦЕРТ У ЧЕСТЬ Т. ШЕВЧЕНКА В КРАКОВІ 1902 р.

Концерт відбувся саме в часі Великодніх ферій 1902 р. заходом Читальні «Просвіти» в Кракові та заходом і силами академічної молоді, яка тоді підчас т. зв. сецесії, покинула була львівський університет і в більшому числі студіювала також і в Кракові. Самих богословів було тоді на краківському університеті понад 50-х крім світських студентів. На концерті співав студентський хор, скріплений співаками з Відня, що приїхали в числі 24-ох під проводом дірігента богословів Віктора Лозинського і студента, котрогось із Нижанковських. Сам концерт відбувався в якійсь великій, театральній салі. (Назви салі не знаю, бо я студіював тоді у Відні, а на концерт приїхав із співаками-студентами віденськими в переїзді домів на Великодні свята). Гостей на концерті було дуже багато. Було багато місцевих Українців, багато наших заточенців з міст західної Галичини, як із Нового Санча, Грибова, Тарнова і немало польської інтелігенції, професорів університету. Саля була так повна, що я не міг дістати карти вступу на салю і тільки з хором дістався на сцену.

Вступне слово виголосив професор Михайло Грушевський, що приїхав на запрошення зі Львова.

По концерті відбувся комерс у якійсь реставрації — (назви єї не памятаю). На комерсі промовляли між іншими проф. Грушевський та судовий радник Петро Лінинський.

Грушевський, пригадую собі, навів у своїй промові на комерсі слова із якогось літопису, «що з Руси до Кра-

кова п'ять годин дороги». Коли він даліше говорив на ту тему, переривали йому бесіду окликами невдоволення якісь поляки журналісти, що сиділи з боку і прислухувалися промова і студентському хорові. Дуже гарно, із серця говорив на комерсі також покійний вже нині Петро Лінинський. говорив про вартість і значіння »scienti-i« і взивав молодь, щоб на чужині набувала тої »scienti-i« як найбільше, бо вона потрібна людині для власного щастя і потрібна для добра і щастя усього народу.

Настрій на концерті був дуже піднесений.

Ми студенти з Відня оглядали другого дня по концерті під проводом краківських товаришів Краків і важніші у ній будівлі та пам'ятки.

О. П. ХРУЩ.

ПОЧАТКИ УКРАЇНСЬКОЇ ГР.-КАТ. ПАРОХІЇ І ЦЕРКВИ В КРАКОВІ.

Їх Преосвященству Кир ЙОСАФАТОВІ КОЦИЛОВСЬКОМУ Епископові перемиському в доказ вдячності і повної відданості присвячує Автор.

1. Вступ. Початки гр. кат. парохії а з нею і гр. кат. церкви в Кракові стоять у тісній лучності з краківським університетом, котрий давніше називано краківською »Академією«.

Коли по Андрусівським договорі велика частина українських земель опинилася в границях польської держави, тамошні Українці, позбавлені своїх наукових інституцій, мусіли висилати свою молодь світську і духовну на вищі студії до чужих наукових інституцій, до Варшави, Кракова, Вільна або й заграницю.

Між иншими і краківська Академія, як одна з найстарших наукових інституцій Польщі, о дуже високім науковім рівнені, стягала в свої мури чимало української молоді, світської і духовної, передовсім монахів чина св. Василя Великого.

Цей рух часової еміграції нашої молоді в ціли здобуття вищих студій, започаткований в 17 ст., розвинувся і зріс головню в 18 в. Причинився до цього крім вище згаданих причин дух тодішнього часу, т. зв. цезаропапізму, який під цю пору прийняв назву »Йозефінізму«, а який обняв головню дві католицькі держави: Австрію та Польщу. Впливом його між иншим була цілковита лаяцізація шкіл в обох цих державах.

В Австрії доконав цього Йосиф II, зносячи цілий ряд монастирів, забороняючи монашам чинам займатися шкільництвом, відданням школи в руки світських учителів та введенням т. зв. централізації шкільництва¹⁾.

¹⁾ Dr. Tokarz Wacław: Galicja w pocz. ery Józefińskiej. Kraków 1909.

В Польщі відбулося це за панування посліднього її короля Станіслава Августа, а переведенням того занялася Комісія Едукаційна, якої завданням було створити осібний фонд науковий і обняти в свій заряд все суспільне виховання та навчання.

У противенстві до Австрії — в Польщі згадана Комісія Едукаційна і надаліше полишила монашим чинам право займатися шкільництвом, зарядила лише, щоби всі монаші чини придержувалися у навчанні виданих через ню плянів навчання. Позатим Комісія Едукаційна, хочаби всім школам надати одноцільний характер, стреміла в своїх реформах до зліквідовання т. зв. домашнього образования (*studia domestica*) учительських слуг монаших і тому на їх місце вводила спільні студії централістичні. Для того теж вложила вона на монаші чини обовязок висилання своїх кандидатів учительського стану на студії до Академій, головню до краківської Академії. В злуці з такою реформою також і наш чин св. Василя Великого, який під цей час був доволі гарно розвинений, а який теж займався навчанням і едукацією, підпав до певного степеня зреформованню.

Реформа ся відносно чина Василянського полягала на цім, щоби з одної сторони обмежити його дотеперішне самостійне ведення шкіл, а з другої щоби дати йому можливість висилати більше число своїх кандидатів на вищі студії до краківської Академії.

Цего рода реформи шкільництва, самозрозуміло, вимагали величезних фондів. На сю ціль призначила отже Комісія Едукаційна фонд, осягнений зі знесення чина Єзуїтів, а крім цього зарядила знесення цілого ряду монастирів інших монаших чинів, передовсім тих, яких було по два або й більше в одній місцевості, бо їх можна було легко получить з головним матірним монастирем того самого чина. Велику енергію в цім зношенню монастирів оказав передовсім тодішній головний предсідник Комісії Едук., брат короля і примас, князь Михайло Юрій Понятовський, єпископ полоцький, від 1775р. коадютор краківського єпископа Солтика, а від 1782 самостійний її адміністратор — якого названо з того приводу Йосифом II.¹⁾ За його часів і впливом основано гр. кат. парохію в Кракові.

2. Василянський монастир і церква Пр. Д. Марії в Кракові. Комісія Едукаційна здавала собі ясно справу з цього, що хочаби перевести ці підприємяті нею реформи цілого шкільництва, треба їх зачати від гори, т. є від шкіл вищих, в яких власне побирали науки учительські сили інших шкіл. Тому й розпочала вона ці реформи від краківської Академії. З отсими власне реформами краківської Академії, в злуці з реформами шкільництва взагалі, а Василянського з окрема, стоїть у тісній звязи основання краківської гр. кат. парохії та церкви.

¹⁾ X. Wacław Chotkowski: Spustoszenia kościelne w Krakowie. Rozprawy Akad. Umiej. wydzał hist. fil. Serja II. T. XXXIV. str. 87—89, 152, 231 in conf.

Ми вже згадали, що в краківській Академії було в тих часах на студіях чимало нашої молоді світської і духовної, передовсім монашої. Що так дійсно було, вказує на це свідоцтво одного з сучасних рукописів, писаного наочним свідком, в яким сказано, що від давна для вигоди вірних обряду грецького, що приїжджали до Академії краківської на науки, бував при тій же Академії священник »Ritus Graeco-Uniti«, який, розуміється, заспокоював усі потреби духовні вірних того обряду, т. зн. відправляв для них богослуження, уділяв св. Тайни і т. д.¹⁾

Отсе »від давна« перебування наших вірних на студіях в Кракові, а з ними перебування нашого священника для заспокоєння їх потреб духовних можна вважати за перший завязок нашої парохії²⁾.

Нажаль поза тими скупими відомостями не дасться ніщо більше і ближче про сю справу сказати. Не знаємо, від як давна сі студіюючі були в Кракові і кілька їх було, бо ж слово »від давна« ужите в рукописі не дає докладного очеркнення часу. А з того, що »від давна« в Кракові був для них також і священник, можна вносити, що тих студіюючих мусіло бути більше число. Дальше не знаємо, де той священник »Ritus Graeco-Uniti« відправляв для них ті Богослуження. Чи мав якусь окрему церкву або хотяй каплицю, чи може містився при одному з костелів. Не знаємо також, через кого був удержуваний цей священник, чи був це священник через Академію оплачуваний і спеціально для обслуги студіюючих удержуваний, чи може був це один зі

¹⁾ Рукопис ч. 9. в парохіяльнім архіві гр. кат. церкви св. Норберта в Кракові. Є це донесення пізнішого місцевого пароха о. Кудревича до Префектури Департ. Краков. з 1810 р. в справі пенсії для пароха. Свідоцтво це має тим більшу вартість, що о. Кудревич, парох крак. церкви в рр. 1797—1834., був на студіях в краківській Академії яко монах в рр. 1787—1790., знав отже яко наочний свідок докладно відносини пануючі тоді. Був він також присутній в Кракові в часі основання Василянського монастиря, якого був питомцем. Свідчить про це його життєпис виставлений ректором крак. Академії в 1815 р., в яким виразно сказано, що в тих літах був він кандидатом учительського стану, розуміється яко монах-Василіянин. Рукоп. ар. пар. кр. ч. 13 з д. 2. III. 1815 р. Також протокол з комісії, що описує церкву і монастир в р. 1788, згадує яко присутного о. Кудревича. Рук. ар. пар. кр. ч. 1.

²⁾ Що правда в Кракові існувала вже давніше церква і монастир слов'янського обряду, основана, як думають деякі учені ще около 900 р., на руїнах яких пізніше в часах Ядвиги і Ягайла мав бути збудований монастир і церква. Акт ерекційний того монастиря і церкви носить дату 1390 р. Мав це бути монастир Бернардинів слов'янського обряду, а при ньому церква Чесного Креста, в якій відправлялися богослуження у слов'янській мові. Сю церкву і монастир, які стояли при нинішній вул. Слов'янській, чи площі Чесного Креста на Кроводжу вже в рр. 1470—1480 перемінено на костел обряду латинського. У згаданій церкві мали відправлятися богослуження в слов'янській мові, однак після літургії римської. Вона була через Ядвигу основана в цілях місійних, отже і не можна її уважати за першу церкву гр. кат. парохії в Кракові. Порівн. X. Dr. Józef Krukowski: O kościele słowiańskim św. Krzyża i klasztorze Benedyktynów w Krakowie 1390 r. Kraków 1886.

священиків на тій Академії студюючих. Все це покриває ще покищо невідоме, — яке, бути може, колись щойно будуччина відслонить.

На всякий случай певним є один факт; що «від давна» в краківській Академії наші Українці гр. кат. на студіях були і що мали теж священика, який заспокоював їх духовні потреби.

Такий стан тривав аж до р. 1784., т. є до часу, коли в злуці з реформами комісії Едукаційної і сю справу зреформовано.

Ми згадали вже, що по рішенням Комісії Ед. Василіянський монаший чин міг даліше займатися навчанням та виховуванням молоді та що був зобов'язаний певну кількість своїх кандидатів до стану учительського висилати на науку до краківської Академії. Хочаби перевести ці зарядження Комісії Є., тодішня управа Василіянського чина (протоархимандрит о. Важинський, протоігумен о. Онуфрій Братковський) звернувся до предсідника Комісії Є. кн. примаса Понятовського з просьбою, щоби К. Є. улекшила їм удержання тих кандидатів в Кракові і надала чиннові якийсь дім з церквою в Кракові, де вони моглиби в часі студій замешкувати та відправляти свої богослуження.¹⁾ Комісія, з одної сторони признаючи слушність тих жадань, з другої хочаби дати Василіянам рекомпенсату за зменшення їх монастиря в Варшаві, прихилилася до цієї просьби і декретом з дня 11 мая 1784 р. надала їм монастир і церкву в Кракові.²⁾ В кілька днів пізніше (14. V. 1784) предсідник К. Є. примас Понятовський, тоді вже самостійний адміністратор краківської дієцезії, приказав краківській консисторії знести один з краківських монастирів і віддати його на власність Василіянам. Шукання однак монастиря, який надававсяб до знесення, проволіклося аж 4 роки. Все таки хоч з 4 літнім опізненням такий монастир знайдено. — Був це монастир оо. Бернардинів т. зв. «*Conventus Pacis, seu Pazeusis*» або «Жлубек» т. зв. ізза цього, що була при ньому церква «Пречистої Діви Марії від Жлубка» (*Ecl. B. M. V. ad Praesepe*), положений при вул. св. Івана.³⁾ Заложення цього монастиря відбулося ок. р. 1631., а довершив його істнуючий вже Кракові на Страдомю чин Бернардинів, якому той новозаснований монастир мав служити за шпиталь.⁴⁾ Початок до цього дав Станислав Любомирський, який в р. 1624. відступив Бернардинам на Страдомю кам'яницю при вул. св. Івана, одержану від короля, в якій містився передтим собор євангелицький. (Це була ліва частина ниніш-

¹⁾ X. Chotkowski: *Spustoszenia*, ст. 152 - 4.

²⁾ Копія судового вироку з д. 4. VI. 1788 р. Рук. ар. пар. крак. ч. 1. Василіяни мали в Варшаві великий монастир на т. зв. Уяздовій. Цей монастир їм відібрано під будову славних королівських лазенок, а надано їм менший при вул. Мйодовій. Дятого краківський монастир був до певної міри винагородженням тої страти.

³⁾ Тамже і Chotkowski, *op. c.* ст. 152.

⁴⁾ Chotkowski: *op. c.* 156, Adam Chmiel: *Domy krakowskie*, ulica św. Jana cz. II. ст. 130 і сл.

ної кам'яниці при вул. св. Івана ч. 6.). Опісля між рр. 1630—35 набув згаданий монастир другу кам'яницю при вул. св. Івана, а саме наріжну між вул. св. Івана й св. Томи (нинішня права і на ріжна частина кам'яниці ч. 6.). В тій другій кам'яниці оснували Бернардини около р. 1631 монастир, а на місці першої побудували між р. 1641—51 костел Преч. Діви Марії від Жлубка (ad Praesere). Церква була тоді відділена від монастиря ще одною кам'яницею, що була в чужім посіданні, а яка теж перейшла на власність монастиря около р. 1669 (середина нинішньої кам'яниці під ч. 6). Вкінці около р. 1654. набули Бернардини ще дві кам'яниці: одна з них лежала при вул. св. Івана і прилягала до костела від сторони ринку (нинішне число орієн. 4.), а друга при вул. св. Томи і прилягала до мнастирської наріжної кам'яниці (нинішне ч. при вул. св. Томи 11.). Так отже в тім часі, як цей монастир мав бути знесений і відданий Васи́ліянам, в склад цього монастиря входило 4 кам'яниці (3 при вул. св. Івана нині обняті ч. 4 і 6 і одна при вул. св. Томи, нинішне ч. 11.), церква Преч. Діви Марії з каплицею св. Теклі та інші ще забудовання монастирські, як комірки, стайні, велике подвіря з криницею і пр. Більша частина тих забудовань лежала при вул. св. Івана та простягалася почавши від границі першої кам'яниці від ринку аж по вул. св. Томи, а менша при вул. св. Томи від вул. св. Івана аж по границю першої наріжної кам'яниці при вул. Славковській і св. Томи.

Від вул. св. Івана були до монастиря два входи: один ближче наріжника вул. св. Томи, другий ближче церкви. Також вхід до церкви був від вул. св. Івана.¹⁾

Всі ці посілости мали перейти на власність оо. Васи́ліян. Їх надання однак, як ми вже згадали, було спізнене о цілих 4 роки. Бо щойно 1788 р. краківська консисторія назначила речинець розправи в суді консисторськiм у справі знесення монастиря Бернардинів при вул. св. Івана, получення його з монастирем тої самої регули на Страдомю і надання його Васи́ліянам. Про речинець цієї судової розправи, визначеної на день 4 червня 1788 р., повідомив Бернардинів курсор консисторський, прибиваючи дня 11 мая 1788 р. на дверох того монастиря візвання явитись в згаданім речинци на вище згадану розправу в суді консисторськiм.²⁾ На розправі дня 4 червня 1788 р. мимо сильного протесту і оборони зі сторони Бернардинів, запав вирок, який зносив монастир Бернардинів при вул. св. Івана, а занимані ним посілости надавав на власність оо. Васи́ліянам. — На Васи́ліян наложено обов'язок відправлявання 1 Служби Божої в тижни за фундаторів »Жлубка«. Бернардини в протягу 12 днів мали покинути монастир і церкву. Вільно їм було забрати з монастиря

¹⁾ Тамже ст. 123—143 in conf.

²⁾ Chotkowski, op. c. ст. 155. Копія вироку і опис монастиря. Рук. ар. пар. кр. ч. 1.

і з церкви всі річи, які далися забрати без порушення забудовань. З 7 існуючих в костелі престолів позволено їм взяти 5, а решту 2, то є св. Івана Непомучена та св. Анни, були зобов'язані полишити до ужитку Василіянам.¹⁾

Однак Бернардина, хоча хоч вчасно винагородити собі страту, продали одну кам'яницю, що лежала при церкві від сторони ринку (нинішнє 4 ч. ор.) wraz з каплицею св. Теклі, з комірками, стайнями та з подвір'ям поза плечима Василіян у приватні руки, а з інших забудовань і з церкви позабирали все, що їм далось. І так, пр. з церкви повибирали долівку, позабирали всі престоли й навіть степені, а в різних частях монастиря повіднімали навіть двері й вікна, подекуди поруйнували і позабирали печі. Це й було причиною скарги, яку вніс перед суд консисторський ігумен тодішніх краківських Василіян о. Лев Демкович на гвардіяна Бернардинів Страдомських о. Андрія Коржинського та дефінітора провінції Самуїла Рачка, обвинувачуючи їх о переступлення вироку з 4. VI., бо, — як сказано в скарзі — вони не лише позабирали всі знаряди і прилади, всі престоли, але ще й кам'яницю wraz з каплицею продали, списуючи навіть контракт у світським уряді, всупереч монашим статутам, не зважаючи ані на наказ консисторії ані на загрозу екскомуніки. Домогався отже о. Демкович за то «святотацтво і публичне згіршення» наложення на них кари і то суспензи від богослужень і св. Тайн, доки кривди не винагородять і не звернуть хоч принайменше каплиці. На всякий случай просив о. Демкович, що если не дасться вже нічо иншого зробити, щоби суд в ціли винагородження Василіянам шкоди з того приводу нанесеної, зменшив хоч тягар Служб Божих на них наложений. Ті його домагання попер своїми висновками правничими і фіскал консисторський о. Жихлінський.²⁾ В наслідок цієї скарги вислала консисторія 26 липня 1788 р. на місце до монастиря при вул. св. Івана спеціальну комісію, зложену з адвоката і публичного нотаря Боніфатія Мержвінського та відпоручників обох спорячих сторін в ціли списання докладного інвентаря та зладження опису стану забудовань.³⁾ По згаданій комісії і представленню через ню фактичного стану річи, на кінцевій розправі дня 13. серпня 1788 р. видано вирок, в яким наказано Бернардинам звернути Василіянам 3 престоли, а саме: головний Преч. Дви Марії і два бічні: Розпяття Христового і св. Вільгефорти (Vilgefortis), полишаючи Бернардинам 4 інші престоли і все, що до того часу забрали. Крім цього зменшено Василіянам тягар фундаційних Служб Божих з 52 на 12 в році, то є на 1 в місяці. Натомість присуджено їм заплатити Бернардинам титулом відшкодовання за мо-

¹⁾ Рук. ар. пар. кр. ч. 1. Рішення суду з д. 4. IV 1788.

²⁾ Тамже і Chotkowski op. c. ст. 159 і сл.

³⁾ Протокол з описом церкви і монастиря з д. 26. VII. 1788. Рук. ар. пар. кр. ч. 1.

настир і церкву суму 1000 з. п. і то в 5 річних ратах по 200 з. п., платних кожного року на Різдво св. Івана Хрестителя, з тим, що перша рата мала бути виплачена вже в р. 1789.¹⁾

Справу продажі кам'яниці і каплиці полишено тоді неполагодженою і шойно рішенням консисторії з дня 11. падолиста 1788 р. затвердила консисторія так сю продаж як і контракт при ній списаний, зобов'язуючи єї нового властителя Станислава Мерошевського, що при стіні церкви не виставить стайні і що каплиці уживатиме лише на магазин домашніх знарядів.²⁾

Так закінчився спір між Василіянами а Бернардинами о нарушення через них стану посідання та переступлення рішень декрету, а рівночасно з тим перебирали оо. Василіяни на власність монастир зложений з 3-ох кам'яниць та церкву Пр. Д. Марії.

Рівночасно з наданням того монастиря і церкви Василіянам вложено на Василіян право і зобов'язок адміністрації гр. кат. парохії в Кракові.³⁾ Дятого також дату надання цього монастиря і церкви належить властиво вважати і за дату основання гр. кат. парохії в Кракові.

Що правда стан, в якому Бернардини полишили монастир і церкву, як рівнож і умови, на яких той монастир передано Василіянам, не міг робити надій на скоре упорядкування тих забудовань. Факт однак признання гр. кат. церкви в Кракові за конечно потрібну і надання її мав далеко ідучі наслідки, бо від того часу хоч з ріжними прикрими переходами вона удержалася аж до наших часів.

3. Дальша судьба Василіянського монастиря і церкви аж до їх знесення. Відомости про перші літа існування Василіянського монастиря в Кракові є доволі скупі. Знаємо певно лише це, що в хвилі обняття побернардинського монастиря і церкви Василіянами в р. 1788 було в цім монастирі всего 3-ох монахів-Василіян.⁴⁾ Один священик, який був рівночасно настоятелем того монастиря і адміністратором гр. кат. краківської парохії, звався о. Лев Демкович і 2-ох монахів профессів, які студювали на краківським університеті філософію: Венедикт Блендовський і Фльоріан Кудревич.

¹⁾ Рішення суду з 13. VIII. 1788. Рук. арх. пар. ч. 1.

²⁾ X. Chotkowski, op. c. st. 160. Умова продажі тої кам'яниці положеної між першою кам'яницею від ринку, а костелом зістала заключена між Бернардинами а Станиславом Мерошевським та його женою Магдалиною дня 11. липня 1788 р. На жадання конзуля міста Казімежа Томи Черкевича зістала вона затверджена консистором дня 11 падолиста 1788 р. з тим, що Мерошевський мусів зголосити письменно повищу заяву (Порівн. Chotkowski припис. 2. до ст. 160.

³⁾ Про це виразно говорить о. Кудревич в донесенні до Префектури Департ. Крак., що з наданням монастиря »razem i obowiazek odbywania funkcji parafjalnej na zgromadzeniu xx. Bazylianów krakowskich, między którymi w Krakowie musiało być przynajmniej 2 xięży, został włożony«. Рук. арх. пар. крак. ч. 9.

⁴⁾ Принайменче тільки було їх при відібранні через них монастиря, це однак не пересуджує справи, що їх число могло бути й більше. Назвиська присутних тоді Василіян за Рук. арх. пар. крак. ч. 1.

Та хоч перші початки по основанню монастиря мусіли бути для Василіян доволі прикрі, то всетаки вже в 3 роки пізніше число монахів того монастиря подвоїлося. Бо як видно зі спису мешканців, зладженого в р. 1791., було в цім монастирі в згаданім році вже 6-ох монахів (спис подає 6 священиків) і 2 служачих. Згаданий спис зазначує, що монастир провадив тоді також окрему канцелярію парохіяльну¹⁾. Можливо, що й монастир цей бувби з часом гарно розвинувся, якби не фатальні часи, часи воєнного лихоліття, які настали вже в кілька літ по його існуванню і які спричинили його цілковитий упадок. Для зрозуміння дальшої судьби монастиря треба тут замітити, що Василіянський монастир в Кракові, якого питомцями були монахи з північно-західних українських земель, а саме з Холмщини і Волині, належав до провінції Василіянської Преч. Діви Марії, якої осідком були власне ці землі. Під оглядом юрисдикції підлягав він архимандритові та протоігуменові тої провінції, яких осідком була Варшава, та єпископові — ординарієві холмському. Проте і доходи на удержання монастиря побирали звідтам.

Колиж настали часи заворушень, повстань і воєн, (1794—5) які рішали про існування самостійної польської держави і які остаточно закінчились єї 3-ім розбором, то звісна річ, що в таких часах не могло бути мови о субвенції для монастиря зі сторони згаданої монашої провінції чи дієцезії. Колиж в кінці через розбір Польщі він був зовсім від них відділений політичним кордоном (1795), монастир зuboжив до того степеня, що його тодішній ігумен, а рівночасно парох краківської гр.-кат. парохії, о. Інокентій Концевич, не маючи з чого удержуватися, занявся виховуванням приватним і уділяв науки дітям родини Потоцьких, які мали свою кам'яницю при тій самій улиці, де був монастир. До них він вкінці перенісся навіть на помешкання, — полишаючи монастир пустим. Наслідки цього нерозсудного, хоч може і спричиненого прикрою konieczністю кроку настоятеля монастиря були фатальні і не дали довго на себе ждати. Бо вже в рік по заняттю Кракова через Австрію (1796), коли уряд австрійський наложив на цей монастир воєнну позичку і єї не було з чого заплатити, зажадало губернію від уряду зізволень на продаж «зовсім підупавшого колишнього Василіянського монастиря», зазначаючи при тім виразно, що його ігумен і парох о. Інокентій Концевич цілком не мешкає в монастирі, лиш у молодого Потоцького. В рік пізніше узискала ся пропозиція губернію апробату уряду, який декретом надворним з д. 6 квітня 1797 р. дозволив на пропонувану продаж цього монастиря²⁾.

В кілька місяців опісля появились на мурах міста Кракова магістрацькі оголошення, які визначили речинець першої ліци-

¹⁾ Archiwum akt. dawnego miasta Krakowa. Рук. ч. 3383; Спис забудовань міста Кракова з р. 1791. під ч. 407.

²⁾ Chotkowski, op. c. ст. 161.

тації монастиря і церкви на день 2 жовтня 1797 р., оцінюючи вартість монастиря враз з церквою на 6113 з. р. Рівночасно заявляли згадані оголошення, що на тих добрах монастирських нема жадних інших тягарів, крім незаплаченого податку подимного та воєнної позички в сумі 27 з. р. і $7\frac{4}{8}$ кр.¹⁾.

Рівночасно з оголошенням ліcitaції заряджено люстрацію згаданих посіlostей і дня 25 вересня 1797 р. списано докладний інвентар та оцінено вартість тих дібр на 6112 з. р. і $54\frac{4}{8}$ кр. Вартість церкви оцінено на 2825 з. а монастиря 3287 з. і $54\frac{4}{8}$ кр.²⁾.

На цій першій ліcitaції, з огляду на надто високу ціну, не знайшовся купець на ці посіlostи. Дятого дня 22. XII. 1798 виставлено їх в друге на ліcitaцію. Колиж і тепер не знайдено покупця, виставлено їх на ліcitaцію в третє дня 16 падолиста 1801 р. — і на цій послідній продано їх якомусь угорському купцеві Кноцові за суму 20.062 з. п.³⁾.

Тому що церква не була ще опорожнена, бо знаходились в ній ще 3 престоли і проповідниця, яких після рішення влади з 1797 р. не вільно було продавати, комісія будівельна, яка занималася продажу тих посіlostей, дістала наказ церков опорожнити, а річи помістити в якому небудь пригожому до цього домі.

Новий властитель монастирських забудовань і церкви, Кноц, перебрав сі посіlostи на заїздний дім, т. зв. обержу »під королем угорським«. Церкву перемінив він на салю балеву, а монастир на малі салі гостинні на партері і покої гостинні на першому поверсі. В р. 1818. докупив він до цих посіlostей ще наріжну камяницю при вул. Славковській і св. Томи, яка прилягала до цих забудовань, получив це все в одну цілість і зробив з них великий готель названий пізніше »саским« — »Hôtel de Saxe«.

Готель цей мав два фронти: один від вул. св. Івана а другий від ул. Славковської, зі спільним переїздом з вул. св. Івана на вул. Славковську та більшим віздом від вул. св. Томи. Се перероблення будинків монастирських і церкви на готель відбулося в р. 1802, коли саме змінено також фронт тих забудовань від вул. св. Івана, який до того часу носив виразний характер окремих 3-ох камяниць, на суцільний фронт одної камяниці і в такім виді позістає він до нині. В пізніших часах частину готелю від вул. св. Івана, де саме була церква і монастир, перемінено на кінотеатр, а частина від вул. Славковської позістала до нинішних часів готелем під тою самою назвою »Hôtel de Saxe«. Одно, що свідчить, що колись була тут церква, то абсида, яка заховалась в подвірю кіна при вул. св. Івана, (вхід до того подвіря з вул. св. Томи).

¹⁾ Оголошення ліcitaції через крак, магістрат. Арх. акт. д. м. Кр. ч. 3394.

²⁾ Тамже: оголошення другої ліcitaції з 1798 р. і A. Chmiel. Domy krak. ст. 134.

³⁾ Тамже.

Такі то фатальні наслідки для Василянського монастиря і церкви потягнули лихоліття воєнні і нерозсудний крок його ігумена о. Концевича. Шкода, яка виникла звідси, дотичила в більшій мірі самої парохії як чина Василянського, бо парохія оставалася тепер без церкви, а її парох без мешкання¹⁾.

4. Парохія без церкви і парох без мешкання. Насувається тут зовсім природно питання: кому властиво належить приписати вину, що справа Василянського монастиря і церкви в так короткому часі так фатально закінчилася? На жаль нині покищо не дасться на це питання докладно відповісти. Можна лиш сказати, що в великій мірі причинилися до цього воєнні часи. Не можна тут однак виключити також і вини самого ігумена і пароха о. Концевича, бо в першій мірі він тут багато завинив через своє занедбання так монастиря як і церкви, а його самовільне опущення монастиря і перенесення на мешкання до приватного дому, як ми бачили, уряд австрійський брав як головну причину до продажу монастиря і церкви. Не можна також оправдати пароха і з його занедбання в своїм часі заплатити податки та позичку воєнну, наложену на монастир австрійським урядом, бо звідки инде знаємо, що він полишив зі свого приватного майна в депозиті своєму наслідникові о. Кудревичові більшу суму гроша, бо аж 5555 Flor., о яку по смерті цього посліднього родина о. Концевича виточила процес спадкоємцям о. Кудревича²⁾.

Впрочім свій блуд пізнав також о. Концевич, котрий, бачучи його фатальні наслідки, звернувся о поміч до свого найвищого наставника, о. Порфірія Важинського, прото-архимандрита Василян і єпископа холмського, наслідком чого єпископ Важинський звернувся з просьбою до Відня, щоби уряд в цілі удержання гр.-кат. душпастирства в Кракові визначив гр.-кат. парохів краківському о. Концевичові який костел на церкву, при якій булоб для него мешкання, та на его удержання відповідну пенсію³⁾.

Небавом однак власти духовні, дізнавшись мабуть, що вину знесення монастиря і церкви поносить у високій мірі о. Концевич, переносять його з Кракова, а на его місце призначає протоігумен Василянської провінції Преч. Д. Марії, о. Юстин Гусаковський, грамотою з дня 23. VIII. 1797 р, другого Василянина, знаного нам вже з часів основання в Кракові монастиря, яко новика, а тепер яко священника, о. Фльоріяна Кудревича.

Тоді так для нового пароха як і для парохіян настали дуже прикрі часи. Не було ані де відправляти богослужень ані де мешкати ані з чого жити. Зачалася кільколітня поневірка, злучена з безнастанним переносенням відправ богослужень та мешкання

¹⁾ A. Chmiel l. c. і Chotkowski l. c.

²⁾ Сейчас по оголошенні продажі церкви і монастиря і по списанні інвентаря церкву замкнено і опечатано. Порівн. A Chmiel o. c. приписка 3 до ст. 133.

³⁾ Акта процесу о спадщину по о. Кудревичу в копії урядовій, арх. парох. крак.

пароха від одного костела до другого. Парох усильно старався, щоб якось ту справу унормувати, однак справа все проволікалася. Послухаймо, що говорить про ці часи та злучені з ними не-вигоди сам парох гр.-кат. парохії о. Кудревич: »Коли в році 1797 губернію краківське наказало продати монастир і церкву Василянську на ліцитації, нижче підписаний, яко парох через інституцію єпископа холмського бл. п. о. Важинського, подавав кілька разів просьби до губернію в справі визначення костела на релігійні обряди парохії, значно з війська та офіціялістів побільшеної, як р.внож о визначення пенсії для пароха й для церковного (півця) і на потреби церкви, тим більше, що (o ile że) сам не маючи місця сталого (розум. сталого мешкання) примушений жити своїм коштом і переносити з одного костела до другого відправу богослужень релігійних відповідно до нанятої через себе при цім або другім костелі станції з великою невигодою парохіян, а комісії до тої справи через губернію визначувані заєдно були відкладувані аж до р. 1802, в котрім то році щойно відбута через власть окружну краківську (cyrkul krakowski) комісія признавши дійсну потребу (istotną potrzebę) визначення сталої церкви для парохії на місце проданої на Жлубку Церкви та монастиря Василянського, як рівнож визначення пенсії для пароха та церковного (півця), переслала свою опінію до губернію, а губернію до найвищої канцелярії на двір до Відня, звідки коли підписаний не міг діждатися жадної резолюції, будучи змушеним від Консистора холмського до сталого (ciągłego) перебування в Кракові яко парох інституований, а не маючи вже довше з чого жити, подав в р. 1802. 29. падолиста до Найяснішого Цісаря Австрійського *via posta* просьбу о задецидовання, що парохія Руська в Кракові є непотрібна, а затим о звільнення підписаного від сидження в Кракові без фондів або о визначення пенсії¹⁾«.

Як бачимо з цього, то дійсно прикрі часи настали для краківської парохії та її пароха. Щоби ратуватись в цих обставинах, о. Кудревич, подібно як і його попередник, помагав собі уділюванням лекцій і вихованням приватним, як свідчить про це виставлене йому в р. 1815 через ректорат краківської Академії *curriculum vitae*, у якому сказано, що від 1797 р. »*trudnił się dalej edukacją prywatną do r. 1802 dla braku funduszu na Parocha Kościoła Rusko-Unickiego w Krakowie*²⁾«.

5. В комірнім у ОО. Францішканів. Тимчасом в наслідок просьби єпископа Важинського, внесеної до віденського уряду, звернувся уряд австрійський до краківського староства з відповідними зарядженнями³⁾. Староство, шукаючи відповідного костела, ввійшло в порозуміння з Францішканами і в р. 1798 розпочало

¹⁾ х. Chotkowski о. с. ст. 161.

²⁾ Донесення о. Кудревича до Префектури Департ. крак. 3 липня 1810 р. Рук. арх. пар. крак. ч. 9.

³⁾ Урядова копія виставленого через ректорат крак. Академії *curriculum vitae* о. Кудревича з д. 2. III. 1815 р. Рук. арх. пар. крак. ч. 13.

з ними пертрактації в цілі відступлення через них на відправу богослужень для краківських гр.-кат. їх парохом, каплиці Матери Божої Страдаючої в їх костелі та помешкання для пароха в їх монастирі. В цім самім році заключено в Францішканами умову, на основі якої вони відступали згадану каплицю на відправу богослужень гр.-кат. парохів й на помешкання для него одну з кам'яничок монастирських за чиншом 216 з. п.¹⁾.

Про сю умову повідомило староство уряд з зазначенням, що згадана умова зістала заключена на протяг 10-ти літ²⁾.

Умова ся однак не знати з яких причин не ввійшла в життя сейчас по її заключенню і шукання за церквою та мешканням дальше продовжалося. Також уряд, мимо усильних старань пароха та його так рішучим тоном написаного письма, висланого до самого цісаря, не дуже спішився з дефінітивним полагодженням цієї справи. Щойно в р. 1804. надворним декретом з д. 13 січня та декретом губерніяльним з 10. лютого визначено парохії церкву на відправу богослужень в костелі — а парохів мешкання в монастирі — Францішканів. »Його ц. к. Маєстат — звучав згаданий декрет — вселаскаво зволили згодитися, щоби каплиця Страдаючої Божої Матери при Францішканах в Кракові, котра від костела Францшканів є зовсім відділена, зістала через них по добрій волі і безплатно відступлена і до відправи Служб Божих гр.-кат. парохів в Кракові віддана, як рівнож щоб прилежне мешкання за чиншовою оплатою 12 флор., яких Францішкани домагаються і за що вони се мешкання в доброму стані удержувати повинні, на поміщення пароха на кошт загального закладного фонду зістало винаймлене«.

В цім самім декреті визначено рівночасно пенсію для пароха в сумі 400 з. р. квартално та для дяка 7 з. р. місячно³⁾.

В насл. док цього декрету в цім же 1804 р. заключено окрему умову поміж парохом о. Кудревичем й Францішканами, яка означувала цілий порядок богослужень відправляваних в каплиці та стан правний обох сторін в уживанні цієї каплиці. В цій умові монастир застерігав собі, що мимо відступлення каплиці, в ній дальше мають відправлятися щоденні богослуження о год. 6 рано в латинським обряді, що всі скарбонки, які знаходяться в каплиці остають дальше виключно власністю монастиря, а парохів не вільно там своєї скарбонки помістити. Також всі жертви в натурі, зложені в цій каплиці через вірних, як пр. в лямпах, світлі і т. п. будуть власністю монастиря.

На таких умовах, з великим торжеством віддали Францішкани парохів ключі до каплиці, в якій дня 25 марта 1804 р. відправив парох перший раз наше богослуження⁴⁾. В такий спосіб

¹⁾ Chotkowski о. с. ст. 161.

²⁾ Архів ОО. Францішканів: записки о. Карвацького ст. 157.

³⁾ Урядова копія згаданого декрету в арх. пар. крак. Р. ч. 4.

⁴⁾ Архів ОО. Францішканів, як вище.

полагоджено на якийсь час справу забезпечення порохів в церкву, а пароха в мешкання та середники удержання.

Таке однак залагодження справи не могло бути тревале і ніяк не можна його було уважати за дефінітивне. Вже самі услівя, на яких Францішкани відступили каплицю, вказують, що воно не могло бути тревалим, бо булополучене з великими недогідностями для обох сторін, а в першій мірі для наших парохіян і для пароха. Не дивно отже, що парох о. Кудревич не занедбував старань о набуття якогось окремого об'єкту на поміщення парохії. Рівночасно з тим старався він о призначення підвишки пенсії для себе і дяка та визначення певної квоти на покриття церковних видатків, — бо дотеперішня пенсія, як сам писав в поданні до Префектури Департаменту краківського, — *»była niedostateczną przy coraz wzmagającej się drogocie rzeczy w Krakowie¹⁾«*. Ці його старання вкінці увінчалися частинним успіхом, бо уряд внаслідок безнастанних його представлень і просьб підвищив в р. 1807 пенсію дякові з 7 з. на 10 з. та признав суму 60 з. р. квартално на покриття видатків закрестії. Парохові натомість пенсії не підвищено і вона лишилась в тій самій висоті т. є 400 з. р. квартално, що значило 133 з. місячно. Тимчасом зближався час, в яким кінчилась заключена з Францішканами умова.

Парох, користаючи з цього, став дальше непокоїти уряд своїми просьбами о надання церкви для гр.-кат. парохії та мешкання для єї пароха. Вкінці узнав уряд ці його домагання за слушні і сам став розглядатись за відповідним об'єктом, який надавався би на приміщення гр. кат. парохії.

Такий об'єкт небагом знайшовся. Був це монастир сестер Норбертанок з костелом св. Норберта при вулиці, чи радше, як тоді це місце називано, при брамі Вісьльній, (Weichselthor), який був призначений урядом на знесення.

6. Приміщення гр. кат. парохії в монастирі сс. Норбертанок і церкви в костелі св. Норберта. Сестри Норбертанки (инакше Премонстратенки) мали з давних часів свій монастир і костел поза мурами давного Кракова на Сальваторі. Тому що цей монастир лежав поза оборонними мійськими мурами, в кождім воєннім лихоліттю, коли ворог підступав під Краків, сестри були змушені його покидати і ховатися до міста перед ворогом. Не маючи свого сталого місця в місті, де моглиб в таким часі приміститися, були змушені нераз зносити різні прикрости та невидги. Щоби цьому запобічи, вони рішили збудувати для себе в місті другий монастир, який мігби бути для них захистом на случай потреби. До виконання цього діла взялася одна з настоятельок монастиря на Сальваторі, жінщина великої енергії, Доротея Концка.

З великим трудом набула вона зараз при мурах міста, при т. зв. брамі Вісьльній, кілька старих домів і на їх місци рішила

¹⁾ Арх. пар. крак. ч. 9.

побудувати монастир з костелом. При виконанні цього діла прийшлося її поборювати великі труднощі та перепони, бо краківські міщани не хотіли згодитися на будову нового монастиря і намагалися за асяку ціну їй у цім перешкодити.

Ці зусилля енергічної сестри попер одначе тодішній краківський єпископ Гембіцький і так при кінці 1 пол. 17 ст. станув новий монастир сестер Норбертанок враз з костелом св. Норберта зараз - же при мурах міста при брамі Вісьльній¹⁾. Дня 5 вересня 1643 р. відбулося тержественне посвячення мурів монастирських та святині, в часі якого відправив перше в ній богослуження сам єпископ Гембіцький при асисті численного духовенства. По богослуженню того самого дня відбулося торжественне впровадження 20 сестер, які мали в ньому вести своє тихе, Богу посвячене життя.

Самій Концкій не довго однак дозволив Бог втішатись єї ділом, бо ледви що діждалась хвилі торжественного посвячення та відчинення монастиря, в кілька днів опісля т. є 17 вересня 1643 р. померла²⁾.

Цей отже монастир Норбертанок з костелом св. Норберта при брамі Вісьльній віддав австрійський уряд, на пропозицію староства, декретом губерніяльним з дня 26. лютого 1808 р. ч. 2786., на власність гр. кат. краківській парохії. Згаданий декрет звучав: *Genehmiget den kreisämtlichen Antrag die Cracauer griechisch-katholische Pfarrkirche in die vormalige Norbertiner Nonnenkirche am Weichselthor zu unterbringen*«³⁾. Рівночасно тим самим декретом приказувано місцевій повітовій касі виплатити згаданий церкві квоту 1180 фльор. 51 кр. на цілі єї відновлення. В рік пізніше декретом з дня 13 мая (1809) піднесено сю суму на 3405 fl. 41 кр. Та не всі убікації занімані Норбертанками перейшли в руки краківської парохії. До них крім церкви і великої площі належало ще 3 кам'яниці, 2 при вул. Вісьльній та 1 при вул. Голембій. Парохія одержала з цього всего церкву з площею та 1 кам'яницю при вул. Вісьльній. Дві прочі кам'яниці прилучив уряд до забудовань університетських.

Посілости одержані при вул. Вісьльній не дорівнювали ані навіть в 3-ій часті посіlostей забраним при вул. св. Івана. Та всетаки наданням цих посіlostей хоч в часті винагороджено кривду, яку заподіяв уряд австрійський гр. кат. парохії. Краківська українська громада дістала тепер наново свою церкву а її парох діставав так довго ним пожадане мешкання. Від того часу укр. гр. кат. церква в Кракові, мимо великих труднощів, які їй приходилось ще поборювати, та мимо прикрих часів, які вона мусіла переживати, вдержалась в цих самих забудованнях аж до наших часів.

¹⁾ Walery Eljasz Radzikowski: Kraków dawny i dzisiejszy.

²⁾ Опис посвячення монастиря і костела Норбертанок з 5 вересня 1643 р. Арх. а. д. м. Кракова. Рук. ч. 3382.

³⁾ Урядова копія згаданого декрету в арх. пар. крак. Рук. ч. 13.

ДАМ'ЯН ГОРНЯТКЕВИЧ.

УКРАЇНЦІ В КРАКІВСЬКІЙ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ.

Краків був здавна тим виїмковим містом, де відбувалися запозичування мистецьких здобутків поміж поляками й українцями. Факт існування української розписі в кількох каплицях¹⁾ вавельської катедри, відтак прикраси кімнат Ягайла на краківському замку, які виконали в XIV. і XV. в. наші майстри в резиденції й з волі польських королів, — говорить сам за себе. Впрочім випадки поручування мистецьких робіт якраз українським малярям з боку поляків повторювалися продовж цієї доби дуже часто, що більше, вони вказують прямо на потребу користування з наших культурних надбань, коли польське мистецтво властиво зовсім ще не існувало. Через довгі віки не було в Польщі станів, що моглиби посвятитися йому, для поневолених селян навіть доступ до шкіл був заборонений, купецтво мало тільки свій тісний круг заінтересувань, а одинока — наскрізь вільна — шляхта, ніколи не думала покидати особистих справ і привілеїв, міняючи шаблю на малярську кисть або долото. Лише монахи жили оподалік від світського шуму, в тій сфері, де вже самі богослужбні обряди вимагали відповідного фону для викликання поважних настроїв, котрі мусіли впливати на поглиблення віри й пізнання релігійних правд. Однак же й монахи не створили в тій ділянці багато. Скупі хронікарські вісти по польських монастирських бібліотеках не розпливаються зовсім у похвалах над розписями тодішніх храмів, виконаних невправною рукою братчиків, признаючи їм — що найвище — »доволі чесний«²⁾ труд. Таку записку находимо приміром з того часу в монастирі Цистерсів у Могілі під Краковом.

Це зовсім природне явище. Поляки не мали тієї головної умовини в мистецькому житті, якою є традиція, культурна спадщина цілих поколінь і віків, а без неї не може відбуватися правильний, цивілізаційний розвиток.

Зовсім інакше діялося в нас на Україні. Тут здавна процвітали всі галузі мистецтва, особливо архітектура й малярство. Завдяки нашим вродженим способностям, серед соціальної свободи, витворювалися від непамятних часів артистичні первні, зазначаючи основи самостійної культури. Навіть чужі — хоч як сильні впливи — ми вміли перетоплювати в горнилі власних здобутків і випереджували сусідів в їх цивілізаційному поході. На це звернули увагу різні поважні вчені, а німецький історик мистецтва, проф. Оскар Вульфф писав, що малярство київської держави XI. в. стояло вище, чим у тогочасній Візантії. Отже на протязі ледви

¹⁾ З того збереглася досі лише поліхромія каплиці Чесного Хреста.

одного століття ми вміли розвинути в себе живопись краще від наших учителів, хоч прийняті византійські зразки мали під цю пору сильно розвинену форму й глибокий, повний символіки зміст. З такими мистецькими засобами станули українці на шляху свого культурного життя. Тому нічо дивного, що мимо пізніших політичних потрясень і катастроф наші малярі ніколи не зупинялися в своїй праці, остаючи все вірні національній традиції. Вартість їхніх творів розуміли добре чужинці, а позбавлені власного мистецтва поляки й литовці призивали українських майстрів так частона свої землі, поручуючи їм виконання відповідальних робіт.

Слідкуючи за розвитком української живописі, ми бачимо всюди зазначування своєї культурно-національної приналежности з боку наших мистців, починаючи від пам'ятників XI. в., тим самим духом тхнуть ікони Галицької України з XV. в., чи релігійні кольпозиції визначних українських артистів Й. Кондзелевича, чи Д. Левицького й В. Боровиковського з XVIII. і XIX. вв., аж до новітніх образів П. Холодного.

Ціле минуле історії України є виповнене поважними вислідами в мистецькому русі. Бачимо, як у різних епохах артистичне життя тут кріпшало або слабло, залежно від політичних подій і культурних течій, але воно не замирало в нас ніколи. Українські мистці живо реагували на нові напрямки, виловлювали всі творчі вартости, починаючи від посторонніх впливів, а кінчаючи на здобутках школи.

Поруч вродженого хисту артиста найбільше значіння на розвиток його творчости має все школа. Він позбувається в ній перш усього дилетантизму, пізнає основні технічні засоби й шукає самостійних доріг. Наука малярства відбувалася на Україні — так як і всюди — здавен давна по майстернях; спеціальних шкіл — у новітньому значінні — через довгі віки тут не було. Ученик приходив до маляря, зачинав свою мистецьку кар'єру від скучного розтирання красок і аж пізніше втаємничувано його в щораз нові малярські секрети.

Першу академію мистецтв відкрив на заході що лише Людвик XIV. в Парижі. Вправді вже куди раніше існували у Венеції (від 1345. р.) й в Парижі (від 1350 р.) т. зв. »Академії св. Луки«, одначе вони не були педагогічними установами, тільки артистичними братствами. Зате академія Людвика XIV. мала чисто виховуюче значіння й відіграла в мистецькому русі Франції першорядну ролю. На сході заснував першу академію мистецтв у Петрограді 1758. р. генерал Шувалов. Зразу вчили там — крім студії малярства й різьби ще й таких прозаїчних »кунштів«, як годинникарства, токарства, шлюсарства, то-що. Це була одинока того роду інституція на цілому велитенському просторі довоєнної Росії. Саме тому про її артистичний рівень дбав якнайбільше царський

двір, покликуючи на професорські становища найкращі сили Росії й України.

Почин Людвика XIV. найшов згодом свій відгомін також у Польщі: король Станіслав Август відкрив під впливом розцвітку французького й італійського мистецтва XVIII. віка т. зв. «Малярню» у Варшаві, запрошуючи на свій двір відомих портретистів Бачіярелія, Лямпія й Марто. Їм першим прийшлося властиво щойно відкривати полякам малярство й виховувати піонерів польського мистецтва. Але нарід, котрий цілими віками не проявляв заінтересування тією ділянкою культури, нарід без мистецьких традицій — не міг здобутися вскорі на власних, національних артистів. Поляки наслідували ще довго чужинців у малярстві й різьбі й хоча зпосеред себе видали в другій половині XIX. в. таких визначних мистців, як Гроттгер і Матейко, то навіть і вони оба не внесли по формі до польської живописі багато оригінальних елементів. Що лише Виспянський та Мальчевський являються в історії польського мистецтва наскрізь індивідуальними творцями під оглядом форми й змісту.

Варшавська малярня не існувала довго. Зате в 1818. р. засновано при Ягайлонському університеті школу рисунку, малярства й різьби, іменуючи професорами всіх трьох відділів Осипа Пешку, О. Бродовського й німця Рідлінгера (скульптора). Наука не стояла тут високо: цілими роками копіювали студенти кілька образів, що були власністю університету, а що скількість тих картин була дуже мала, тому ректорат віднісся навіть зі зазивом до громадянства, прохаючи позичати до відмалювання якісь праці з приватних збірок. Про рисунок з гіпсових, античних фігур не чула ще нічого під цю пору краківська школа, а видно, що іноді й не погорджували там дешевими заробітками, коли після 1830. року приймала її управа замовлення на склепові вивіски¹⁾.

Що лише під впливом розвитку німецького малярства, після появи таких майстрів, як Овербек, Шнорр і других, починається витворювати в краківській школі естетичний смак і поважні вимоги. В тому часі зістав іменований після смерті Пешки заступником учителя рисунків Войтіх Статтлер, котрий виявився не тільки совісним педагогом, але подумав рівнож про необхідну реорганізацію школи. І хоча його проєкт реформи не діждався повного зреалізування, то всеж таки Статтлер оживив мертвеччину в артистичному житті Кракова. Але одночасно (в 1833. р.) перенесено тутешню школу з університету до технічного інституту, котрий під науковим оглядом стояв куди нижче від університету. Зате зміни, переведені Статтлером сталися починаю

¹⁾ Wł. Prokesch. — Z dziejów krakowskiej szkoły sztuk pięknych. Kraków 1907, стр. 8.

до кращого розвитку мистецької школи. Попри це він успів виховати кількох поважних польських малярів, котрих згодом іменували професорами цієї установи. До них належали Володислав Луцкевич, Фелікс Шиналевський, І. Яблонський, Фльоріан Цинк, М. Церха, а перш усього Матейко й Гроттгер.

В 1851. р. пожежа знищила дім технічного інституту, але колегію школи вратовано. Школу перенесено тоді до іншого університетського будинку, званого »Collegium minus« і хоча вона оставала даліше під опікою технічного інституту, то всеж таки цей звязок мав від тепер уже чисто формальний характер. Опісля слідувала в 1870. р. даліше зміна на краще в приміщенні школи, її приділили до хемічного інституту, де віддано на ту ціль простору частину будівлі. Одночасно управитель школи розвинув ширшу наукову програму, поставив поважні вимоги відносно праць учеників, подбав про устроювання вистав і тоді отся інституція стала чимраз живіше розвиватися. Ще кращі часи настали для неї від 1873. р., коли директором іменовано Матейка. Він опрацював новий правилник школи, змагаючи послідовно до піднесення її на рівень академії. Крім цього відкрив у ній найвищий відділ студій т. зв. »майстершулю« (властиво виділ історичного малярства), який провадив сам для найстарших і найспосібніших учеників. В тому часі школа діждалася нарешті власного будинку при теперішній площі Матейка, пострєного спеціально до вимог науки.

Після смерти Матейка (в 1893. р.) управу школи перейняв зразу Луцкевич, а відтак Юліян Фалат, котрий зніс вскорі відділ історичного малярства, а ввів курс малювання краєвидів, покликуючи на цю катедру заслуженого пейзажиста Яна Станиславського. Крім него іменовано професорами малярства Теодора Аксєтовича, Л. Вичулковського, Яцка Мальчевського, а різьби К. Лящку. Вибір тих мистців на становища професорів мав велике значіння спеціально для нас українців, бо вони, самі зближені духом до української культури, вміли тим краще повести студію чималого вже числа наших земляків, учеників школи.

І як колись поляки користали зі здобутків української цивілізації, так тепер наші молоді ентузіясти стали здавна приїздити з далеких сторін України до Кракова, тутешня школа мистецтв манила їх своєю доброю славою. Тут стрічали вони совісних педагогів, котрі знали добре, як покермувати їхніми студіями, як спрямувати їхні заінтересування до чару української природи й українського побуту.

Рік 1900 є в історії школи епохальною датою. За ініціативою тодішнього посла до сойму д-ра Цолля й стараннями міністра для Галичини поляка К. Хлендовського одержала вона стєпень Академії мистецтв, як третя з ряду інституція в Австрії, поруч відєнської й пражської.

Число професорів побільшилося з тим моментом, на катедру покликано ще Станислава Виспянського й Осипа Мегоффера, а згодом Станислава Дембіцького й Войтіха Вайсса. Найбільший вплив на молоде покоління мали безумовно Вичулковський і Станиславський, як репрезентанти імпресіонізму вони внесли нові мистецькі вальори, якісь такі близькі настроям і темпераментові їх учеників-українців. З їхнього відділу вийшов тоді ряд визначних індивідуальностей, до них належать: Труш, Новаківський, М. Бурачек, М. Бойчук і Северин. Після смерті Станиславського (в 1907. р.) катедра малярства не була обсаджена аж до 1920. р., коли віддано її Станиславові Камоцькому. Він навязав опять нитки традиції доби Станиславського, стягаючи до себе новий ряд учеників-українців.

В останньому десятилітті зайшли поважні зміни на становищах професорів, тепер зістали іменовані навіть три малярі Гуцульщини: Яроцький, Павч і Сіхульський, але як їхні гуцульські композиції, так і педагогічна праця є на жаль далекі від української культури.

Коли зачали студіювати наші земляки в краківській школі мистецтв — невідомо. Викази впису учеників, а з тим катальоги й протоколи засідань колегії професорів збереглися щойно від 1873. р. в архіві теперішньої Академії. Чи попередні книги впали жертвою пожежі в 1851. р., про це нема ніяких вістей, одначе якщо навіть і так було би, то — на жаль — і пізніші записки — в цьому випадку від 1851-1873. р., щезли також безслідно. Згинули вони під впливом недбалства урядовців школи, котрі часто поводитися з актами секретаріату, як із безвартісним записаним папером.

У шкільних списках стрічаємо під 1873. р. відразу п'ятьох українців, котрі були тоді на II., IV., і V. році студій. Без сумніву — вони не були першими, котрі вчилися тут, знаємо приміром з інших джерел, що наш відомий артист Т. Копистинський був якраз учеником краківської школи ще перед 1873. р., а він рівнож мусим мати якихсь попередників-українців. З конечности мусимо вдоволитися списом бодай пізніших студентів із поважним числом 110 назвиск, зпоміж котрих сьогодні вже неоднo є окружене європейською славою. Побіч підчеркнення величезних заслуг Труша й Новаківського на поли галицько-українського малярства вистане згадати, що з краківської Академії мистецтв вийшли також Михайло Бойчук, пізніший ректор київської Академії, дальше Микола Бурачек, професор тієїж Академії, відтак Іван Кулець, професор пражської Студії плястичного мистецтва.

Та чи не найкраще виявив здобутки своєї праці в Академії Олекса Новаківський. Відбуваючи найдовше студії — покінчив їх нагороджений золотою медалею, — останньою, яку надано від цієї пори. Ще раз відтак виступив він у

Кракові, устроюючи свою збірну виставу в 1911. р. в місцевій палаті мистецтва.

Шкода, що тісні рядки Альманаху не дозволяють посвятити більше місця характеристиці цієї громади наших студентів, але я поверну ще до тої теми в кращому, по можності повному обробленні.

СПИС УКРАЇНЦІВ, СТУДЕНТІВ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ У КРАКОВІ В ХРОНОЛОГІЧНОМУ ПОРЯДКУ.

Дамян Краєвський, був записаний до 1876. р. через 11 семестрів. Юрій Марас, від 1873-1874. через 2 семестри. Іван Білинський, студіював до 1876. р. через 8 семестрів. Євген Чермеринський, студіював до 1874. р. через 4 семестри. Володислав Лаврівський, студіював до 1874. р. через 10 семестрів. Антін Пилиховський, від 1877-1880., через 6 семестрів. Ксенофонт Сосенко, від 1878-1879., через 2 семестри. Микола Глембіцький, від 1878-1883., через 10 семестрів. Євген Витвицький, від 1878-1885., через 14 семестрів. Іван Романівський, від 1879-1882., через 5 семестрів. Кость Русиняк, від 1881-1885., через 8 семестрів. Павло Кисілевський, від 1883-1889., через 12 семестрів. Юліан Панкевич, від 1884-1887., через 3 семестри. Олекса Скруток, від 1884-1891., через 14 семестрів. Юліан Котковський, від 1885-1886., через 2 семестри. Степан Томасевич, від 1886-1887., через 2 семестри. Гнат Шпитко, від 1888-1890., через 4 семестри. Микола Ладижинський, в 1889 р., через 1 піврік. Теофіл Терлецький, від 1889-1893., через 4 семестри. Савин Абрисовський, від 1891-1895., через 8 семестрів. Іван Труш, від 1891-1897., через 7 семестрів. Олекса Новаківський, від 1892-1903., через 20 семестрів. Кость Старосольський, від 1893-1897, через 3 семестри. Василь Петрівський, від 1894-1895., через 3 семестри. Осип Курилас, від 1895-1900., через 10 семестрів. Антін Процайлович, від 1896-1901., через 7 семестрів. Модест Сосенко, від 1896-1900., через 8 семестрів. Іван Бурачок, від 1896-1903., через 9 семестрів. Михайло Василишин, від 1898-1905., через 9 семестрів. Пилип Демчук, від 1898-1905., через 14 семестрів. Омелян Гузик, від 1898-1900., через 4 семестри. Антін Шурма, від 1899-1902., через 6 семестрів. Михайло Бойчук, від 1899-1904., через 11 семестрів. Антін Манастирський, в 1900. р. через 1 піврік. Михайло Жук, від 1900-1903., через 7 семестрів. Осип Пеленський, від 1900-1905., через 5 семестрів. Іван Сосенко, від 1901-1907., через 11 семестрів. Роман Шведзійський в 1901. р. через 1 піврік. Зиновій Церкевич, в 1901. р. через 1 піврік. Теодор Гриневич в 1901. р. через 1 піврік. Іван Кулець, від 1902-1909., через 15 семестрів. Андрій Гринцевич, від 1901-1903., через 2 семестри. Виктор Масляників, від 1899-

1901., через 2 семестри. Олекса Мавберг, від 1902-1904., через 3 семестри. Василь Коцький, від 1902-1906., через 7 семестрів. Михайло Коваль, від 1903-1905., через 4 семестри. Станислав Нодзенський, в 1903. р. через 1 піврік. Володимир Ясеницький, від 1903-1908. р. через 6 семестрів. Лука Матіяшевський, від 1903-1904., через 2 семестри. Володимир Пеленський, від 1903-1904., через 2 семестри. Теодор Вацик, від 1904-1909., через 10 семестрів. Іван Рубчак, від 1904-1909., через 9 семестрів. Іван Северин, від 1905-1906., через 3 семестри. Яків Струханчук, від 1905-1910., через 9 семестрів. Олег Лошнів, від 1906-1907., через 2 семестри. Володислав Келяновський, від 1906-1912., через 8 семестрів. Карло Костирко, від 1906-1909., через 7 семестрів. Ярослав Тишинський, від 1907-1908., через 2 семестри. Микола Бурачек, від 1907-1908., через 3 семестри. Лев Должицький, від 1907-1912., через 10 семестрів. Юліян Стельмахів, від 1907-1910., через 6 семестрів. Михайло Гаврилко, від 1907-1912., через 9 семестрів. Михайло Тимчишин, від 1908-1912., через 8 семестрів. Микола Касперович, від 1905-1909., через 5 семестрів. Юліян Буцманюк, від 1908-1913., через 7 семестрів. Едмунд Дунін, від 1908-1911., через 5 семестрів. Михайло Лешага, від 1909-1913., через 9 семестрів. Роман Барвінський, від 1909-1911., через 5 семестрів. Михайло Осінчук, від 1910-1914., через 8 семестрів. Микола Федюк від 1911-1916., через 7 семестрів. Осип Кабан, в 1911. р., через 1 піврік. Осип Роман Сорохтей, від 1911-1920., через 9 семестрів. Микола Анастазівський, від 1913-1923., через 5 семестрів. Петро Дяк. від 1913-1914., через 2 семестри. Василь Лисик, від 1913-1914., через 2 семестри. Микола Шах, від 1913-1914., через 2 семестри. Петро Маланяк, від 1913-1914., через 2 семестри. Іван Галавин, від 1913-1914., через 2 семестри. Михайло Федорко, від 1913-1914., через 2 семестри. Дамян Михайло Гортняткевич, від 1917-1923., через 10 семестрів. Осип Ярема, від 1918-1924., через 10 семестрів. Лев Гец, від 1920-1924., через 9 семестрів. Наталія Мілянівна, від 1920-1925., через 10 семестрів. Северин Борачок, від 1921-1924., через 7 семестрів. Олекса Харків, від 1921-1925., через 9 семестрів. Василь Хмелюк, від 1921-1922., через 2 семестри. Василь Крижанівський, від 1921-1924., через 6 семестрів. Петро Обаль, від 1921-1926., через 10 семестрів. Василь Перебийніс, від 1921-1926., через 10 семестрів. Олекса Третьяків, від 1921-1926., через 10 семестрів. Лев Перфецький, від 1921-1924., через 5 семестрів. Олекса Карпенко. від 1921-1927., через 10 семестрів. Роман Турин, від 1922-1924., через 4 семестри. Валерій Козлов, від 1922-1927., через 10 семестрів. Роман Сельський, від 1922-1929., через 10 семестрів. Михайло Вацик, в 1923. р. через 1 піврік. Юрій Кирівко, від 1923-1929., через 10 семестрів. Олекса Стовбоненко, від 1923-1924., через 3 семестри. Марія Вайсс-Стовбоненко, від 1923-1924., через 3 семестри. Володимир Кивелюк, від 1923-1929., через 10 семестрів.

Сергій Литвиненко, від 1924-1930., через 10 семестрів. Володимир Гаврилук, від 1924-1930., через 7 семестрів. Людвик Турчин, від 1926-1928., через 5 семестрів. Неоніля Попелівна, від 1927-1928., через 2 семестри. Володимир Савуляк, від 1927-1930., через 6 семестрів. Нестор Кисілевський, від 1927-1931., через 6 семестрів. Іван Кейван в 1927. р. через 1 піврік. Олександр Радзевич Винницький, від 1929-1930., через 2 семестри. Марко Соколовський, від 1929-1930., через 2 семестри. Теодор Іванцев від 1930-31., через 2 семестри.

БАЖАНСЬКИЙ МИКОЛА.

ДЕЩО ЗІ СТУДЕНТСЬКОГО ЖИТТЯ В КРАКОВІ ДО 1924 р.

Студентське життя і праця у студ. організаціях тісно в'яжуться з університетськими центрами, які гуртують біля себе студ. молодь.

В Галичині таким природним середовищем повинен був стати Львів. Відома політика Австрії супроти Українців, що між иншим унеможливлювала створення Укр. Високих Шкіл, брак всіх категорій високошкільних заведень, як теж розмірно невисокий науковий рівень існуючих тоді львівських заведень, а передусім ворожа атмосфера в них не створили зі Львова такого центру. Вичислені моменти спричинили, що вже здавна поважний відсоток укр. студентів добував знання на інших позальвівських вис. школах. Такими середовищами, де стрічаємо відносно найбільші гурти укр. студ. молоді, являються високі школи головно у Відні, Кракові, Грацу та Празі.

Буковинська студ. молодь, не добувши своїх прав на тодішньому згерманізованому університеті в Чернівцях, не в'яжеться тим своїм природнім осередком, але теж засилює гурти наукової еміграції.

Гурти ці в міру того, які фази переходить боротьба за свою школу у Львові, більшають або маліють, а в часах сецесій приплив студентської еміграції прибирає масовий характер.

Характеристичною рисою укр. студ. життя являється факт, що перші відомі прояви організованости зроджуються якраз на еміграції. Можливо, що причини цього факту слід добачувати у самозаховавчому відрусі, що радив опанцирюватись перед денаціоналізуючим впливом чужинного моря, а може й в тому, що зразки організованого життя західньо-європейського студентства мали конструктивний вплив на наше студентство.

Перша найстарша організація укр. студентства, Т-во «Січ», що повстає власне у Відні, а не у Львові у 1868 р., відіграла визначну роль не лише як професійна організація укр. студентства у Відні але не рідко впливала й на ціле наше студ. життя.

Щойно з початком 1870 рр. бачимо у Львові перші організаційні почини. Тоді повстає «Акад. Кружок», що гуртує спочатку студентів-москвофілів та народовців. Однак незабаром, бо вже в 1871 р., народовці закладають т-во «Дружний Лихвар», який в десять літ пізніше змінює свою назву на «Академічне Братство». До нього переходить й решта народовців з «Акад. Кружка». Крім цих загально-студентських організацій повстають ще інші т-ва, більше фахові, як «Кружок правників» (1881.), «Основа» (1898) і ин.

Краків, це теж один з цих осередків, що віддавна вже притягав до себе укр. студ. еміграцію. Прізвища українських студентів стрічаємо часто у списках університету вже з початком 19 віку, але фігурують вони там і раніше. Після 1848. р. напливає укр. молодь туди в більшій кількості. Та про існування організованого гуртка наших студентів у Кракові в тому часі, коли по інших унів. осередках організується українське студентство, маємо дуже вбогі дані. Брак якихнебудь матеріалів, документів то-що. Тільки короткі натяки кажуть догадуватися, що й тут вони були. Ізза цього читач знайде чимало браків от хочби вже в самих назвах існуючих на краківському терені студ. товариств, які різні джерела різно подають. Знаємо тільки, що «Дружний Лихвар» у Львові, навязуючи дружні зносини з нашими студентами в роках 1872-73 в Ціріху й Відні, навязує також звязки з краківськими студентами. Однак ці зносини відбувалися з якоюсь зорганізованою групою, чи тільки з поодинокими студентами, про те трудно довідатися. Першу конкретнішу відомість про зорганізоване студентство в Кракові маємо з року 1888. В тому часі проживає у Кракові около 60 студентів Українців, що приїхали сюди студіювати переважно на медичному факультеті, якого не було тоді ще у Львові. Тодіто рухливіші одиниці зпоміж них заходяться коло основання своєї організації. Ця перша організація після інформацій радн. Целевича, що в тому часі перебував в Кракові, називалася «Медична Громада», яка навіть мала мати свою домівку при вул. Звезжинській. Основателі натрапляли на деякі перепони з боку унів. властей, що неприхильним оком гляділи не цей «сепаратизм». Пізнійше це товариство зліквідувалося. Крім того довідуємося, що коли в 1889. р. відбувалися у Львові протестаційні віча студентів львівських високих шкіл проти впровадження нових поліційних приписів, що обмежували свободу студентів, бо забороняли відбування студентських

віч без участі поліційного урядника і проти міністра Гавча, що проєктував підвищення унів. оплат, то на се віче вислали привіт крім «Січі» з Відня також і «Громада» з Кракова, що солідаризувалася «з їхнім поступком». Це була та сама «Медична Громада», про яку вище згадано.

Заложена бібліотека при сьому товаристві дала змогу студентам на еміграції зазнайомлюватися зі своєю літературою та історією. Відчити, які відбувалися в товаристві, викликували дискусію і зацікавлення не тільки серед Українців, але й Поляків, що також належали до Громади як надзвичайні члени; вписалися вони до «Громади» після розв'язання їх «Czytelni» в році 1890 в числі 200 осіб. Цей факт причинився до того, що «Громада» надавала тоді тон цілому загально-студентському життю в Кракові. Це однак не тревало довго, бо наслідком основи лікарського виділу у Львові число наших студентів маліє, товариство підупадає, так що в 1897. р. воно ліквідується, а бібліотеку, що остала після ліквідації, продано «Академічній Громаді» у Львові. Як подає Д-р В. Старосольський, що вписався на перший рік права в Кракові 1897. р., застав він там невеличку групу українських студентів, головню старших медиків. Нарібок цей прибував з Лемківщини та взагалі з околиць ближчих до Кракова. І так застав тут Д-р Старосольський між іншими: Василя Стефаника, Гукевича (тепер лікаря в Одесі), Труша (арт. маляря), Шмігера (студ. мед.) Филиповича, Евгена Савицького (студ. прав), Михайла Іванця (пізнішого секр. «Дністра» і інших.

Цікаво, що власне в Кракові Д-р Старосольський навчився в перше пісні «Не пора», яку завіз до Львова і вона там дуже скоро спопуляризувалася так, що незабаром заспівали її вперше на першій демонстрації за український університет в 1899. р.

Ще за існування «Громади» в 1894. р. виринула думка серед краківського громадянства, якого в сьому місті була поважна скількість, а складалося воно переважно з різного рода нижчих урядовців, оснувати тут на далекій чужині якесь «руське товариство», котре «булоби захистом для всіх здішних Русинів і огнищем цілого руського житя в цілій западній Галичині». «По довгих переговорах рішено на початок оснувати Читальню «Просвіти». З кінцем грудня 1894. р. відбулися перші основуючі Збори Читальні, яка справді по словам заст. секретаря першого виділу В. Сидельника була «захистом для всіх здішних Русинів». Вже до цього першого виділу входить як бібліотекар студент медицини Сафат Шмігер, тодішній голова «Громади», яка аж до кінця свого існування інтенсивно співпрацює з «Просвітою» при всіх важніших імпрезах. Невдовзі завмирає «Громада» і віддає новонародженій Читальні «Просвіти» сильні

та охочі руки до праці укр. студента, що не покидає її до сьогодні. Між іншими бачимо там нашого письменника Стефаника, тоді молодого студента медицини, що як член читальні живо інтересується її життям і є завзятим її робітником. З важніших імпрез, в яких студентство бере участь, це концерт в честь Т. Шевченка. Представником студентів до комітету цього концерту вибрано В. Стефаника. В результаті концерт «вийшов хорошо», як каже тод. писар читальні. Рівночасно боронить Стефаник свободи відчитів від контролі Виділу, яку хотів він наложити на референтів, що виголошували відчити в читальні. Контролі домагався головно член Виділу о. Козловський, якому не подобалися погляди деяких студентів, а головно Стефаника. Аж до 1914 р., тобто до вибуху світової війни, студенти, ці перелетні громадяне Кракова, беруть живу участь в життю читальні, будьто як члени її Виділу, будьто як її звичайні члени.

Не можна теж поминути визначної праці в крак. »Просвіті« Б. Лепкого, що прибув у Краків в 1899 р., як молодий гімн. професор. Вибраний небавом після прибуття в Краків містоголовою читальні виконує свій обов'язок без перерви до 1908 р. Не жалує ніколи часу ні для »Просвіти« і помагає їй також матеріально в формі частих дарів у книжках для чит. бібліотеки. Виголошує часто відчити на теми української літератури та історії. В цей спосіб випирає кацапщину, яка доволі сильно своєю літературою вкорінилась в »Читальні«, так що вже напр. в 1901 р. порішено на засіданню не уживати в протоколах читальні етимольогії, писати тільки фонетикою, а Загальні Збори в 1902 р. »висказують москво-фільській молоді погорду за її ренегатське поступовання в справі русько-українського університету у Львові«.

За той час іде горяча боротьба за університет. Дня 8 жовтня 1901 р. чути перший заклик про бойкот і сецесію з львівського університету, а в грудні цього року вандрували вже наші студенти до Відня, Праги і Кракова. Краків зарюється знову численними укр. студентами - сецесіоністами. В 1902 р., в місяці січні, зав'язується при краківській читальні окремий комітет для збирання датків »на академічний фонд для сецесіоністів«. Головою його був тодішній парох церкви св. Норберта о. Борсук, а членами його Топольницький, Ф. Левицький, Микита, о. Степаняк, В. Левицький, Залеський, Романовський, Чопоновський, Волянський, Б. Лепкий і Темницький.

В цьому часі вписуються до читальні студенти-сецесіоністи в числі 46. Крім цього закладають вони свою окрему, станову організацію п. назвою »Русько-Українське академічне Товариство«. По прибуттю нових сил до Кракова праця в читальні пішла живішим темпом. Овочем цієї праці

являється передусім дійсно репрезентаційний концерт в честь Т. Шевченка в салі старого Театру, уладжений спільними силами краківського студентства й старшого громадянства. На ньому промовляв запрошений зі Львова проф. М. Грушівський, співала Лопатинська, а решту точок виповнили продукції студентства. Сяля була переповнена своїми та чужими. При кінці 1902 р. на пропозицію В. Лепкого, студ. мед. Читальня «Просвіти» відступає студентській організації, якої число згодом зростає щораз то новими членами-сецесіоністами, одну кімнату в своїй домівці під умововою, що всі студенти будуть членами «Просвіти» і будуть в ній працювати. І дійсно згідно з цею ухвалою не було члена ак. Товариства, який не бувби рівночасно членом Читальні. Та вже з кінцем 1903 р. та з початком 1904 р. число студентів меншає наслідком «повороту академіків назад на Русь», як читаємо в протоколах «Просвіти». Літа 1905-7 це час занепаду студентської організації, а й «Просвіта» не є в спроможности удержувати дотеперішну свою домівку та й змінює її на меншу.

В 1907 і 1908 р. не влаштовується навіть традиційного Шевченківського концерту через брак співаків і інші перешкоди. У квітні 1907 р. доходить до цього, що студентська організація розв'язалась. А тимчасом боротьба за український університет у Львові велася далше і починала прибирати чимраз грізніший характер, а в липні 1910 р. приходить до знаних подій на львівському університеті, в яких жертвою паде А. Коцко. Дня 14 лютого 1911 р., відбувається перед львів. трибуналом процес проти 101 укр. студентів за ці події. І тоді відпливає нова хвиля студентів зі Львова на інші високі школи в Австрії. Між іншими прибувають вони й до Кракова. При кінці 1911 р. засновується вже студентське Товариство «Академічна Громада» (Академічне Товариство С. У. С. С. «Українська Громада» в Кракові). Цей факт Виділ Читальні витеє з великим вдоволенням і ухвалює уділити йому приміщення у своїй домівці. Устроюють тоді спільно Шевченківський концерт (початок 1912 р.) та академію в честь І. Франка в цьому ювілейному році. Тоді також створено заходами студента прав Яцковського Аматорський Кружок. Ініціатор зладив сам сцену, дібрав артистів-аматорів, вивчив їх і відіграв з ними комедію Лопатинського: «Конкурс на мужа». По тім першім виступі дає він ряд вистав в салі поштового клубу, а кульмінаційним пунктом його праці була виставка «Наталки Полтавки», яка надовго остала в пам'яті краківських громадян...

Проф. Лепкий дає цілий цикл викладів з української літератури, а Микола Голубець, що теж був тоді членом Читальні, говорить про літературну творчість Лепкого.

При Читальні засновується кружок Рідної Школи, та робітничий кружок. Журбою крак. «Просвіти» стає віднай-

млення відповідної обширної домівки, яка відповідалаби розростові самої «Просвіти» та дійсно булаб організаційним осередком краківської кольонії, що з року на рік побільшувалася. Крім цього Читальня порішила приступити до призирання фонду на будову «Народнього Дому» в Кракові. В квітні 1911 р. ухвалено надрукувати більшу скількість декларацій, при помочи яких удалось зібрати до 1914 р. біля 12.000 кор. По причині війни частина тих грошей здевалювалася, а частина розпозичена не вернула й до сьогодні. Читальня й нині остає в комірному. Читальня поширює свою діяльність поза межі Кракова аж до моравської Острави, так що стає перед самою війною дійсно культурно-освітнім осередком для західної Галичини.

В 1913 р. їде до моравської Острави голова тодішньої «Акад. Громади» Галавін на люстрацію основаної там Читальні «Просвіти», яка з «Академічною Громадою» уряджує Шевченківський концерт. З вибухом війни студентська організація зі зрозумілих причин замирає, а в Просвіті темпо праці припинюється. Всеж таки підчас цілої світової війни Читальня функціонує. Крім краківських громадян сходяться тут і емігранти і жовніри-українці, що тоді численно перебували в Кракові.

З кінцем 1918 року, себто з вибухом польсько-української війни, польська влада зачинює Читальню. Весь інвентар зложено у о. Уруського, пароха церкви св. Норбета. Протягом чотирох літ Читальня була замкнена.

Одиноким чинником, що тоді об'єднував Українців, то церква св. Норберта. Щойно в 1923 р., завдяки заходам радника Альфреда Будзиновського, відновлено краківську «Просвіту» з тим, що зроблено її філією матірнього Т-ва у Львові. Про організоване життя студентства можемо говорити щойно з 1924 р., себто з хвилию заложення «Української Студентської Громади».

Краків, в марті 1931 р.

ДАМЯН ГОРНЯТКЕВИЧ.

ІЗ ЖИТТЯ КРАКІВСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ ГРОМАДИ В 1919-1923. рр.

Перший раз я стрінувся з невеличким гуртом студентів-українців у Кракові в жовтні 1918 р., на «Просвіті». Відбуваючи тоді військову службу в Кракові, я заходив рідко до домівки «Просвіти» (вона містилася тоді при вул. Фльоріанській), бо на часті відвідини не міг дозволити собі через брак часу, будучи одночасно жовніром і — студен-

том Академії мистецтв. Всеж таки я вспів заключити на «Просвіті» деякі знайомства між студентами, пізнав там кількох старшин австрійської армії, відбуваючих рівночасно студії на університеті, а попри них дві студентки, котрі опісля брали активну участь у громадянському житті; до них належала Ольга Фіялівна й Наталія Мілянівна. Одначе про зорганізовану працю студентства в тій порі я не міг би нічого більше сказати поза своїми наскрізь особистими вражіннями. Але без сумніву студенти співробітничали у всьому зі старшим громадянством і піддержували всі імпрези «Просвітян».

Під кінець жовтня 1918. р. запанували в краківській читальні виїмкові настрої. І то не лише в краківській «Просвіті», всюди тоді відчувалося дивну горячку, таку питому під кінець існування австрійської держави. Тисячу суперечних вістей і здогадів подавано собі взаємно, а чим фантастичніші вони були, тим більше вірили в них схвильовані уми. І тільки одна думка була спільна серед нас українців, що на руїнах монархії Габсбургів, ми увільнені від непрошеної опіки Відня, зможемо вскорі получитися в державницьких стремліннях із братами зза Збруча. Всі рвалися до тієї праці на новому лані, де його власником мав бути «народ цілий».

Прийшли падолистові дні 1918 р., вже не ті сірі, осінні, бо для многих розбуджувалася тоді весна. Домівка краківської «Просвіти» опустіла, молодші поїхали на Схід, щоби сповнити свій національний обов'язок. У Кракові остали хіба ці, котрі мусіли лишитись, або не могли вже виїхати нікуди. А згодом і в читальні завмер усякий рух, коли то одного дня поліція цілком закрила її...

Серед загального зриву я також пішов слідами других, але доля не дозволила мені дійти до мети. Я опинився перед полевим судом у Перемишлі, а врешті в таборі у Вадовицях і на Домбю.

Що лише літом 1919. р. я відзискав свободу та вернув до Кракова, щоби там продовжувати свої мистецькі студії. Богато змінилось тут, давне оживлення минуло безслідно, його заступило пригноблення й зневіра.

В осени стали приїздити нечисленні студенти, але було нас так мало вже!

Міжтим я познайомився з Юліаном Худиком¹⁾, студ. мед., а пізнавши його вроджений організаційний хист, задумав я разом із ним завести якийсь рух поміж студентством. Ми всі молоді відчували однаково потребу згуртування, аранжування спільних сходин, щоби бодай поговорити зі собою рідною мовою, за чим нам так тужно було! Снувалися пля-

¹⁾ Його батько бл. п. Микола був останнім головою розв'язаної Читальні «Просвіти» в Кракові.

ни, обдумували ми програми таких сходин із вокально-музичними виступами, відчитами, то-що. Але це все були тільки гадки, проєкти, ще такі неозначені й непевні, чого ми не могли навіть зреалізувати вскорі, не маючи ніякої хати до своєї виключної розпорядимости. А врешті — ми навіть не зналися ще всі зі собою, під ту пору сходилися тільки в церкві, один другому представлявся принагідно й ті — котрих лучили ближчі спільні інтереси — наукові чи особисті — стрічалися зі собою частіше, та не одного ми не знали й зовсім. Врешті в лютні 1920. р. всі ми перший раз зустрілися. Одна місцева громадянка українка, п. Марія Піпчинська запросила цілу академічну братію до себе, а зі »старшого« громадянства ми застали найпопулярніших поміж нами оо. дра. Й. Маркевича¹⁾ й А. Циганюка²⁾, цього останнього з його незвичайно симпатичною дружиною. Впрочім годі тих людей зачислити до старшого громадянства, віком ми не багато ріжнилися, з тією хіба ріжницею, що вони займали вже вироблене соціальне становище. До тих нечисленних осіб зпоза кругів студентства, котрі явилися на сходинах, слід зачислити п. Ізу Левицьку, молоду талановиту піяністку, що все віддавала нам велику поміч в устроюванні всіх свят і концертів.

Ю. Ярошівна

Вправді першою ціллю тодішнього зібрання було лише взаємне познайомлення студентів зі собою й заохочення до дружніх відносин, але одночасно сталося це, до чого я стремів із Худиком, а саме виринула ще й важна думка — культурної співпраці в тих виїмкових часах. Причина була дрібна й проста: серед гамору й співу прийшла черга також на поважніші виступи й на бажання товариства я виголосив призабутий вірш О. Бобикевича п. з. »В небі«. І хоча я не мав ніколи якихсь декляматорських амбіцій, бажаючи тільки підбадьорити присутніх щирою, мужицькою поезією, в якій одначе звучала високопатріотична нотка, — я досягнув свою ціль краще, ніж думав, моя аудиторія зі зворушенням слухала рідного слова. Коли я скінчив говорити, підійшла до мене згадана вище Наталія Мілянівна, пропонуючи, щоби

¹⁾ Котрий був тоді конфінований у Кракові.

²⁾ Він був приділений як православний полевий духовник до місцевого гарнізону.

ми не влаштовували більше таких сходин, які не малиби означеної програми, а радше, щоби устроювати мистецькі імпрези, з метою поглиблювання патріотичних почувань і плекання віри у краще завтра. Її думка була близька й мені самому й спільно вже з тов. Худиком ми обдумали плян дальшої роботи. Покищо ми рішилися дати Шевченківський концерт, який мав відбутися вже в найближчому часі, а його успіх і заінтересування ним вирішили би про чергові виступи. Відповідних сил не бракувало хочби між зібраним товариством, було кількох справді добрих співаків, найшовся також і вправний диригент в особі студ. мед. Маркіяна Дзєровича. Бо стара правда, що там, де зійдеться хочби чотирьох українців, повстає вже хор і тут знайшла потвердження лише з тією різницею, що число аматорів, — котрі згуртувалися цього вечера біля піяніна й при акомпанієменті І. Левицької заспівали незабутні стрілецькі пісні — куди перевищувало сакраментальний квартет.

Взагалі цей вечір остався для нас усіх тревалим спомином. Зєднала нас не стільки українська пісня, але велика національна ідея, свідомість наших завдань і — спільне горе. Ті сходи дали одночасно почин до нового руху між українським студентством у Кракові, дарма що цей рух мусів бути зразу ведений потайки, наче у катакумбах, бо на публичні імпрези ми не дісталиби тоді дозволу політичних властей.

В таких умовах прийшлося нашій ще дуже невеличкій громадці, розвивати нове життя.

Наші перші сходи, хоча мали в основі такий зовсім неділовий характер, всеж таки відіграли чималу роль в дальшій програмовій праці. Тому слід подати на цьому місці прізвиська учасників сходин тим більше, що чимало з поміж вичислених осіб причинилося пізніше до звеличення устроюваних свят, а перш усього всі вони щиро працювали тут на культурній ниві. Були це крім згаданих вище Н. Мілянівної, студ. Академії мистецтв, Ольги Фіялівної, студ. філь., та Ю. Худика й М. Дзєровича також слідуєчі: Єлисавета Круківна — студ. прав, Ярослава Рудницька — студ. мед., Олена Пашкевич — студ. прав, Стефанія Левицька — студ. мед., Теодор Кінаевич — студ. мед., Адам Піпчинський — студ. прав, Осип Сорохтей — студ. Академії мист., Ярема Сояковський — студ. мед., Осип Гура — студ. мед., Володимир Рихвицький — студ. мед., Олекса Малецький — студ. прав., Олександр Нівинський — студ. прав, Володимир Кубійович — студ. філь., і ціла низка других, котрих назвиска затерлися вже в моїй пам'яті.

Ті перші сходи заохотили нас до частіших зібрань і то чимраз більше програмових. Одначе вони не могли відбуватися ані правильно в якомусь заздалегідь устійненому порядку щодо часу й місця, ні в так численному складі. Політичні події цього часу навчили кількох старших громадян

може й пересадної обережності, вони уявляли собі, що коли прийде до їх хати нараз кількох молодих людей, що говорять по українськи, тоді в слід за ними висунеться грізна постать розвідчика поліції й тому боялися давати дозволу на такі сходи. Хоча, повторюю, ціль наших зборів не мала нічого, але то цілковито нічо спільного з якоюсь підпольною роботою, нашою метою був лише обмін думок, культурна співпраця, а в перспективі зарисовувалися перед нами ще пляни взаємної помочі. І мимо тих неприхильних настроїв всеж таки ми дістали дозвіл користуватися кількома хатами, де — що найважливіше находилися для вправ роялі, — гостинно запрошені господарями. До них належали перш усього дома пп. Фіялів, Піпчинських, І. Левицької й там відбувалися проби хору чи музичного гуртка. Але хоч як культурна атмосфера панувала в сальонах тих добродіїв, то всеж таки найкращі настрої заставляли ми у пп. Циганюків, де збиралась головню нечисленна українська богема. Хто з нас хотів забути про якісь турботи, чи хто шукав розваги в злиднях чи помочі, — все знаходив її у тих щирих людей.

Серед того зачалися проби Шевченківського концерту. Вони були справжньою атракцією для нас усіх, з великим пієтизмом ставалися до них учасники свята, а й незаінтересовані в них не пропускали тих сходин, щоби насолоджуватися нашою піснею. Концерт відбувся весною 1920. р., в домі пп. Піпчинських, при вул. Шляк. Промову виголосив радник Альфред Будзиновський, хором проводив Маркіян Дзерович. Хор відспівав вязанку стрілецьких пісень, відтак Ніщинського «Закувала та сива зазуля», зворушуючи до сліз присутніх. Та цьому зворушенню не можна дивуватися зваживши, чим була рідна пісня для нас на чужині, коли ми переживали таку жакливу історичну трагедію! Ми відчули тоді ще сильніше цей містичний чар глибокої поезії Тараса, яка силою могутніх кличів лучила нас у великій ідеї з цілим народом.

На тому концерті явилися і старші громадяни, очевидно спеціально запрошені. Прийшли також ці студенти, котрі не були приявні на нашому першому зібранні, до них належали Юлія Ярошівна — студ. філь. і Лев Гец — студ. Академії мистецтв. Особливо Ярошівна відіграла опісля дуже важну роль не тільки в студентському, але й в суспільному житті. Це була справді непересічна одиниця: незвичайно образована, бо крім студій клясичної фільмольогії на краківському університеті, вспіла міжтим опанувати цілковито англійську й французьку мову, дальше концертово грала на роялі й прекрасно співала. Своє знання європейських мов використовувала для політичних цілей, інформуючи в українських справах приїзджаючих до Кракова представників антантських місій. Ярошівна вміла так живо заінтересувати чужинців

здобутками української культури й нашими державницькими стремліннями, що всі вони виїздили звідити явними прихильниками українців, — оця дівчина відкривала перед ними новий, невідомий їм світ. Їїж музичні спосібности використовували ми заєдно майже на всіх своїх концертах, запрошуючи її виконувати сольові фортепіанові партії, або для піддержки сопранів у хорі її вишколеним сильним голосом.

Після Шевченківського свята наш гурток не устроював до ферій уже ніяких інших імпрез. Літня пора вимагала тим сильнішої праці в звязку з цілорічними іспитами для нас усіх, на підготовлення до нових виступів не оставало часу. Що лише після ферій зачався новий рух поміж студентством. Вправді кількох товаришів покинуло Краків, щоби записатися на свій, український університет у Львові, та мимо цього число молодой громади ще й збільшилося тому, що до Кракова приїхали нові люди, бажаючі вчитися в тих наукових заведеннях, яких взагалі не було у Львові, а тим більше в тісних межах свого невеличкого університету. До тих заведень належали прим. Академія гірнича й мистецтв, агрономія, музикольогія, то-що. Явилися тоді Діонізій Король-студ. гірничой Академії., Осип Дзедзіц-студ. агрономії, Мирон Лятишевський-студ. музикольогії та інші.

Ми стали заздалегідь підготовлятися до влаштування чергового Шевченківського концерту. Обговорено програму, визначено сили. Заохочені успіхом попереднього свята, громада рішилася дати в цьому році ще одну імпрезу, дещо лекшого змісту, очевидно після Шевченківського вечера. Я запропонував, щоби ми приступили міжтим до устроювання відчитів і щоби заохотити товаришів, сам виголосив у перших днях березня 1921. р. реферат про українські малювання на землях Польщі в XV. віці.

На одному засіданні комітету для обходу Шевченківського концерту виринула думка заснування допомогової секції. Капіталом мали бути перш усього гроші зі вступів з усіх наших імпрез. Головою секції вибрано Ю. Худика, скарбничкою Є. Круківну, секретарем мене.

Шевченківське свято відбулося в квітні 1921. р. в мешканні пп. Фіялів, при вул. Тополевій. Вступне слово виголосив тов. Ю. Худик, орудував хором тим разом один учитель, котрий був тоді на педагогічному курсі, — назвиська його не пригадую собі. Загальне признание здобула собі своєю чудовою грою на роялі Ю. Ярошівна. Також і цей концерт записався в памяти присутніх тревалим спомином і то не лише через свій поважний настрій, але завдяки справді високому мистецьким вальорам. Дохід із свята призначено — по думці загального рішення — до розпорядимости допомогової секції, котра розділила зібрану суму поміж найбільшніх товаришів.

Після цього концерту ми стали негайно приготувлюватися до другого плянованого виступу, щоби таким чином доповнити наш фонд.

Пішли нові проби й в червні влаштовано цей літературний вечір, знова в хаті пп. Піпчинських. В програму входила відповідна промова, далі слідувала музична частина, а врешті навіть сценічна виставка популярної німецької комедії т. з. «Зразковий муж». І знова придбані гроші зі вступів пішли на поміч товаришам.

Це «катакумбове» життя мало всеж таки свою принаду й добрі наслідки. Єднало нас усіх зі собою, а що найважливіше — притягало також старше громадянство. Політичні настрої були безпереривно неприхильні для українців і хоча наша праця не колідувала з карним кодексом, ми аж досі не мали відваги виступити публично, щоби не наразитися на ніякі підозріння.

Що лише в слідуєчому шкільному році, коли заздалегідь утворився комітет для вшанування пам'яті Шевченка, один із членів цього комітету запропонував, щоби концерт устроїти прилюдно, в якійсь винайнятій салі в місті. Ми поінформувалися в дирекції поліції, чи можемо дістати на це дозвіл, при чому довідалися, що поліція годиться й не думає нам ставити перепон. Тоді з ще більшим запалом забралися всі до відповідальної праці, щоби гідно звеличати пам'ять національного генія перед своїми й чужими. Міжтим наша громада побільшилася чималою кількістю нових товаришок і товаришів, до Кракова приїхали на студії Наталія Лівницька (дочка Андрія)-студ. філь., Софія Гладіївна-студ. агрономії, Василь Крижанівський, Олекса Карпенко, Петро Обаль і Северин Борачок, усі чотири студенти Академії мистецтв, Роман Криштальський, студ. прав., Василь Палидвір, студ. прав., Кость Карван, студ. філь., поруч інших.

Підготовлення до свята йшли в двох напрямках: відбувалися проби хору й музичних точок, а в парі з тим заєдно скликувано засідання концертного комітету. Кожну справу обговорили ми якнайточніше, починаючи від програми, а кінчаючи навіть на функції впровадження гостей на салю. Врешті винайнято невелику, але вигідну салю в «Робітничому Домі» й устійнено день концерту на 20. травня 1922 р. Зпоза українських кругів запрошено також декого з чужинців м. і. і американців. Саме тоді розвинуло допомогову акцію поміж цілим студентством американське «товариство молодих християн» (YMCA), а на його чолі станув у Кракові др. В. Ровз зі своєю дружиною. Його жінка інтересувалася дуже живо українською культурою й нашими змаганнями, в чому поінформована — як не можна краще, — Ю. Ярошівною, почала гуртувати в тому часі студентів-українців у себе. Отже бажаючи ввести її ще

глибше в сферу наших мистецьких здобутків, запрошено пп. Ровз з їх родимцями на Шевченківське свято.

Цей концерт був заслуженою нагородою для всіх, котрі поклали тут свої заслуги, він випав справді прекрасно. Промову виголосив Я. Галушак, студ. прав., відтак мішані й мужеські хори виконали під орудою В. Палидвора дуже старанно вязанку пісень до слів Т. Шевченка. Крім того слідували сольоспіви п. О. Посацької й незабутнього товариша В. Крижанівського. Сильне вражіння зробила також деклямація М. Лятишевського й фортепянове сольо Ю. Ярошівної.

Чистий дохід з цього концерту розділено знова поміж потребуючих матеріальної помочі товаришів. Після концерту зачався опять «горячий час» науки, «надроблювання страченого», бо майже кожний з нас мусів досі так часто кидати свою працю, щоби тільки не спізнитися на пробу, чи на засідання.

Хоча міжтим гостинна хата п. Ровз ще нераз заповнювалася гамірною і співучою українською братією, але ті сходи́ни мали вже зовсім інший характер. Ця висококультурна жінка стала дальше навіть учитися по українськи говорити, щоби — як казала, — за поворотом до своєї рідної Канади промовити при зустрічі з нашими виселенцями не англійською, тільки їх матірньою мовою. Вона цінила також дуже високо українське народнє мистецтво й в своїх симпатіях до нас посунулася так далеко, що прохала тов. О. Карпенка прикрасити її домашню обстановку нашим орнаментом. Для характеристики тієї непересічної людини наведу тут ще один факт. Одного разу я стрінув її в неділю, як вертала від недужого тов. Пилипчука (студ. мед.), котрий важко захворів¹⁾. Вона знала, з якими злиднями прийшлося бороти неодному студентові, а тим тяжче жилося на гіркому емігрантському хлібі нашим братам зза Збруча, до котрих належав і тов. Пилипчук. Отже — щоби допомогти йому більше реально, п. Ровз наварила різних страв, взяла зі собою пляшку вина й з тим пішла до сутерин, до бідної хати українського студента....

Без сумніву, велику й виключну заслугу поклала для навязання ниток симпатії поміж американцями й нашим студентством Юлія Ярошівна. Вона піддержувала заєдно звязки з ними й відкривала їм серед польського моря на Заході цей незнатний, але затишний український острівець, в якому ті люди вміли виловлювати для себе не один жемчуг. І завдяки цій пропагандовій акції нашої горячої патріотки, американці вертали до своєї вітчизни зі щирою прихильністю, прямо з якоюсь тугою зверталися до заокеанських українців, щоби в них знайти наче відгомін краківських знайомих.

¹⁾ А в недовзі пізніше й помер.

Раз тільки п. Ровз розчарувалася. Одного вечера вони запросила цілу нашу академічну братію до себе, не кажуча нічого, що одночасно дістали таке саме запрошення й — її знайомі студенти поляки, з котрими вона постійно стрічалася. Не орієнтуючися як слід у наших політичних непорозуміннях, п. Ровз бажала зближення поміж представниками обох націй, але сталося щось несподіваного для неї. В її кімнатах повстав гейби мур між українцями а поляками, як одні так і другі зовсім не говорили зі собою, поза офіційним познайомленням і прашанням не думали підходити до себе через цілий вечір! Самозрозуміло, що після цієї невдалої спроби, п. Ровз не стреміла більше до порозуміння поміж обома народами.

Наші студентські імпрези — хоча такі незамітні й безпретенсійні, мали всеж таки чимале значіння для ширших кругів громадянства, а з тим і для загальної справи. І як колись місцева «Просвіта» зі старшими членами цього товариства промишляла й устроювала всі народні свята, а лише під її фірмою пробувала своїх сил молода академічна громада, так тепер сталося зовсім інакше. Саме ми молодші заохочували своїм добрим приміром старших громадян до суспільної праці, до оживлення давного руху. Рішено відновити філію «Просвіти», щоби повним, свободним руслом поплило гальмоване життя. Радник А. Будзиновський і урядовець Плятон Калужняцький звернулися до мене — як до представника студентів, щоби ми в трійку робили старання в напрямі відкриття замкненої читальні. Адміністративні влади не робили нам ніяких перепон і вскорі філію відновлено. Але оскільки з цієї сторони не було перепон, остільки нелегко нам було побороти всі труднощі, звязані з розвиненням властивої праці. Власники кам'яниць не хотіли дати приміщення українському товариству під впливом кампанії, яку провадив (і далше веде) краківський «курєрок». З конечності, засідання виділу й сходини мусіли відбуватися в горді одного реставрану й то лише в літніх місяцях.

Мимо тих перепон український рух був під цю пору виїмково сильно розвинений у Кракові. Саме тоді зістали приділені й розміщені поза Тарновом декотрі частини армії УНР. по місцевих казармах, із дуже доброю орхестрою, — де їх інтерновано. Не бракувало поміж ними й талановитих сценічних сил та запалу режисерів, тому вневдовзі повстало ще й друге огнище нашого життя, тим разом з осідком у казармі на Лобзові¹⁾. Устроювано там аматорські вистави, свята, шкода тільки, що характер тих останніх тхнув дуже опортуністичним духом, чим їх аранжери зражували собі зовсім непотрібно вироблену під національним

¹⁾ Передмістя Кракова.

оглядом аудиторію. Одначе на їх виправдання треба згадати, що вони не орієнтувалися покищо в складних політичних проблемах, а досвід набрали аж пізніше, коли пізнали всі примхи емігрантської долі. Крім тих, що їх інтерновано, багато старшин скинуло зі себе військовий однострій і пішли проживати на інший лад. Вони зорганізували балалайкову оркестру й грали українські пісні в одній краківській каварні, а своєю прекрасною грою і добірною програмою полонювали публіку.

В слідуючому 1922/23 році наша студентська громада спрямувала всю свою енергію у співпраці з відновленою «Просвітою». Число студентів знова збільшилося.

І в цьому році відбулося лише одно свято, котре устроєно головню силами студентів. Але заохочені великим минулорічним успіхом, вони не хотіли вже стіснятися в неакустичній салі «Робітничого Дому» й задумали виступити куди імпозантніше як торік, мріючи про концертну естраду в «Старому театрі». Та на це треба було великого вкладу праці, бо в тій салі виступали вже тільки музичні сили європейської слави. Тому вибрано спеціальний комітет для гідного пошанування пам'яті поета, на чолі котрого станув інж. Роман Коритовський, культурна й дуже енергійна людина. Перший раз у післявоєнних часах свято відбулося знова під фірмою «Просвіти». Зібрано самі найкращі музичні й голосові сили, устійнено програму й що кілька днів ішли проби. Витревалий голова комітету пильнував усього, починаючи від ходу проб, а заздалегідь думаючи навіть про прикрашення естради. Запрошено також оркестру балалайок, щоби й вони заграли гейби звуками бандури. Не буду описувати на цьому місці цілої програми, але скажу лише коротко, що в ній було всьо найкраще, на що нас стати було тоді. Ще буйніше — чим раніше бувало, — гомоніла українська пісня по просторій салі «Старого театру», неслися срібні, мрійливі звуки балалайок і могутній голос челя. І хоча прогомоніла пісня, остався зате тревалий, прекрасний спомин. На присутніх поділав наче лік цей поважний тон рідної пісні й слова, всі ми були тоді під болючим вражінням березневого акту Ради амбасадорів про приналежність Східної Галичини.

Серед тієї праці розвивалися й формувалися «самостійницькі» стремління української студентської Громади в Кракові між роками 1919-1923., які вскорі відтак прибрали наскрізь виразні, реальні зариси.

Ще кілька слів хотів би я додати про наших давніх товаришів. Найрадше я попращався би з ними в цьому спогаді щиро, справді тихим незлим словом. Одначе коли згадаю тих молодих людей з їх палкими словами на устах про працю тільки для своїх, — трохи сумно стає... Волів

би я бачити їх сьогодні там, де вони рвалися все, на важкий труд, хочби при самовідреченні, та — на жаль, — їхні слова остали лише гарною фразою, а вигідна дійсність вистелила тим людям більше принадні шляхи. Богато зпоміж них лишилося на постійний побут на Заході, увійшли в подорожні звязки з чужинцями й тільки тихо, дуже тихо говорять нині по українськи. Коли я стрічаюся тепер з тими людьми, мені жалко стає, що вони так легко проміняли скарби рідної культури за майно й кар'єру... Жаль мені їх тимбільше, що одинокою памяткою їхніх патріотичних почувань і — роботи, буде може лише мій нинішній спомин!

Та на щастя поза тими, треба признати, — нечисленими одиницями, ціла громада других вернула на свою землю, щоби всіми силами працювати на ній. Рад буду, коли читачі Альманаха знайдуть тут добре їм відомі назвиска працюючих, а певно й в неодному вже заслужених, близьких їм, своїх громадян.

Але слід тут згадати ще про тих зпосеред нашої молододі громадки, котрі відійшли від нас. Не стало між нами Юлії Ярошівної й Василя Крижанівського. Як тихою була праця Ярошівної, так тихо й перейшла вона в інші, кращі світи. Після скінчення університетських студій дістала учительську посаду в Тарнові, де все мріяла про виїзд на українську землю й де рвалася до праці для свого народу. Своїх сил пробувала ще й на літературній ниві, перекладаючи оповідання французьких і англійських письменників на рідну мову. Відтак стала підготовлятися до учительського іспиту, та міжтим розвинулася в неї грізна недуга — железів. І хоча стан її здоровля ставав чимраз більше небезпечний, вона не покидала науки, працюючи прямо з надлюдськими силами. Іспит здала та майже безпроводочно мусіла опісля перейти на клініку, звідкіля судилося їй не вертати більше. Відійшла від нас людина, котра була би прикрасою нашого громадянства й нашими гордощами. Ціле її життя було стремлінням до високх ідеалів, а боротьбою зі сірою, нецікавою буденщиною, тому й судьба відкрила їй кращі шляхи.

Василь Кріжанівський оставив по собі рівнож якнайкращий спомин у тих, що знали його й могли оцінити ту хрустально чисту душу.

Схиляючи чоло перед ясною памяттю тих двоє незабутніх друзів, кінчу свій спогад про минулі, але такі гарні часи...

БАЖАНСЬКИЙ МИКОЛА.

„ТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКА СТУДЕНТСЬКА ГРОМАДА В КРАКОВІ“.

Повищий наголовок — це назва офіційної організації Укр. Акад. Т-ва в Кракові, організації, якої статут дає можливість згуртуватись у ній всім студентам Краківських Високих Шкіл. Існує однак певного рода упривілювання студентів (ок) Університету Ягйлонського, який у своєму статуті передбачує існування того рода інституцій та якому організація підлягає.

Т-во у своїй основі має за завдання побіч організування студентів укр. народности в Кракові нести матеріальну підмогу членам Т-ва, заступати інтереси своїх членів перед властями університетськими, репрезентувати укр. студентство в Кракові перед укр. громадянством та своїми і чужими студентськими організаціями в краю і за кордоном, оборону їхньої честі і гідності академічної своїх членів. Ставить собі за ціль теж культурну й освітню працю, удержуючи бібліотеку, читальню, організуючи концерти, академії, відчити тощо. Вкінці уділює інформації бажаючим студіювати в Кракові. Як вказують оці провідні думки статута, це тип Т-ва суто професійного, аполітичного, в першій мірі самодопомогового. Про доцільність існування такої організації, яка гуртує молодий інтелігентний елемент, зайвим буде над цим розводитися. Вистарчить поглянути на наш студентський рух в інших студ. осередках, чи життя студентства інших національностей. Потребу існування такої організації зрозуміли теж укр. студенти краківських Вис. Шкіл, що студіювали тут перед війною.

На всякий випадок належить ствердити, що з вибухом війни укр. студ. життя в Кракові завмерло. Щойно по війні життя укр. студентства в Кракові відновлюється. В році 1923/24, коли то заломлюється чимраз більше боротьба за Укр. Високі Школи у Львові, частина зневірена у побіду вписується на польські Вис. Школи. В тому то часі напливає також і на крак. Високі Школи щораз то більше число студентів і відчувається потреба основання організації укр. студентів, з яких багато з браку власної, тинялось по чужих організаціях.

З весною 1924 р. щораз більше поширюється думка оснування укр. студ. Т-ва при університеті, яке малоб за завдання побіч гуртування студентів укр. народности та інших вичислених повище цілей, користати з частини тих грошей, які наші студенти вплачують при вписах на самодопомогову акцію, з котрих грошей користали досі тільки польські та жидівські студ. організації. Думка ця прибрала реальні форми ще перед фєріями 1924 р., коли то ініціативний гурток основателів вніс 24. червня 1924 р. до Академічного Сенату проєкт статута Т-ва У. С. Г. в Кракові, який і зівстав затверджений майже без змін. Після літних фєрій 1924 р. 29/X відбулися І. Загальні Збори, які отворив голова

комітету основателів Т-ва, Маркіян Дзерович в присутності куратора проф. К. Нітша. Перебіг І. Заг. Зборів був бурливий. Присутні на Зборах члени в числі 88 поділилися на два табори, яких думки ріжнилися в основній kwestії, чи закладати, чи не закладати Т-ва, як і в інших дрібніших питаннях проложеного статута, щодо якого загал членів не мав можності поробити заміток, ізза поспіху при укладанню його ініціативним комітетом.

З того приводу виринає проти прочитаного статута протест опозиції на чолі з Лісікевичем молодшим, жадає утворення дискусії над статутом, а коли їхнього постулату не узглядено, опускають на знак протесту в числі 40 осіб салю нарад. Оставші на салі признають частинну рацію опозиції, а саме відносно останніх точок статута, де говориться про майно Т-ва. Тому вже в резолюціях на цих Зборах, хочаби дещо свій блуд справити, покликають до життя статутуову комісію, якаб мала опрацювати проєкт зміни статуту. Серед укр. студентства, осудженого від свого громадянства в краю за проломання солідарности у змаганні за свої Високі Школи, як і боязнь перед евентуальним розвязанням Т-ва університетськими властями витворюється специфічна, тяжка атмосфера, яка й відбивається в їхньому поступуванню і резолюціях, ухвалених на І. Заг. Зборах. Всетаки студентство не резигнує цілковито з боротьби за свої права на університеті, домагається від університету в р. 1925 т. зв. »звороту в натурі«, цебто частини тих оплат, які складає при вписах, а які досі побирали тільки польські та жидівські допомогові організації. Цей постулат узгляднув університет по довším часі, бо щойно в р. шк. 1925/26, але мимо цього не узгляднув його в тій мірі, як це Т-ву належалося з огляду на число членів.

Згадана повище »опозиція«, що появилася між краківським студентством вже при заснуванні Т-ва, яка до Т-ва не належала й провадила проти нього боротьбу, повздержувала правильний розвій діяльности Т-ва. Та всетаки праця розвивається хоч і пекучо дається в знаки брак фондів, які покривалиб найконечнійші потреби Т-ва. Сума 243·13 зл., себто дохід з вкладок і імпрез в акад. році 1924/25, виказує наглядно, серед яких невідрадних фінансових обставин Т-во розпочинало свою працю. З того скромного фонду Т-во мусіло оплатити 13 часописей, льокаль тощо. Мимо частинного вже обтяження членів, оподатковує студентів $\frac{1}{2}\%$ від грошей, які кождий одержує на прожиття, на ціль »Рідної Школи«, а в протязі року зібрано з того фонду 215 зл. На початок існування Т-ва припадає теж заложення першої секції Т-ва, а саме спортової, що гуртувала всіх охочих до спорту, а про яку є нижче осібна стаття. Т-во старається увійти у ближчий контакт з львівським студентством. В першій мірі навязують зносини зі Студ. Громадою у Львові та ведуть переписку на актуальні студ. теми. Відтак у лютім 1925 р. намагаються переговорювати зі студентами укр. університету у Львові. Переговори ці одначе розбилися ізза поставлених домагань львівським студентством, що жадало від них

нап'ятування свого поступку та подання до загального відома такої заяви. Т-во на це не згодилося, вважаючи, що це є певного рода одностороннє трактування цієї справи. Так справа остала неполадженою аж до 1925 р., коли то Загальний Зїзд укр. студентства зніс бойкот.

Невелике число членів як також брак консолідації краківського студентства через існування т. зв. «опозиції» не дали змоги повести праці як слід, яку собі намітило Т-во, та все таки праця дещо йшла вперед. Рада Виділова, щоби уможливити взаїмне запізнання членів і започаткувати організаційну роботу, вистаралася о дозвіл в університетських властей на займання одної салі кілька разів тижнево на дижури Т-ва, бо про винайм окремої домівки поза університетом в початках при дуже малих фондах не могло бути й мови. Ці дижури відіграють в життю краківського студентства найважнішу роль. На дижурах таких можна зійтись, поговорити, прочитати свої газети, різних напрямків, які Громада пренумерує від початку свого існування. Хто не міг декотрі часописи на дижурі прочитати, сему позичалося до дому. Прочитані часописи складається до архіву, а відтак за посередництвом пластової секції, яка між иншим тим занималася, висилано до Африки і инших осередків, тим Українцям, яких там доля закинула і які не мають змоги укр. преси добути. На дижурах читається дуже часто реферати на різні теми, передовсім на теми нашої історії, а головно останніх літ. Пізніше, коли повстали між укр. краківським студентством ідеологічні організації, т. зв. «корпорації», такі реферати відбувалися рідше, бо цю роль перебирають в значній мірі на себе ті корпорації, котрі відіграють велику роль в життю Громади. На дижурах переводиться час від часу збірки серед студентів на різні цілі, передовсім на «Рідну Школу». Такі збірки переводяться рівнож підчас різних імпрез, які уряджувала Громада, поодинокі секції, як також і ідеологічні організації на краківському ґрунті. Під тим оглядом краківське студентство виказало велику ідейність. Дижури рівнож стають місцем, де інформується новоприбувших студентів до Кракова на студії, опінійовано подання студентів на розложення річної оплати на рати, яке то право одержала Громада від університетських властей і таке инше.

Важним чинником в життю громади, який причинився в значній мірі до піднесення організаційного життя в Громаді, це т. зв. дискусійні сходи. Вже від засновання Громади показалася потреба скликування час до часу ширших сходин членів, в цілі вирішування справ, над якими трудно було розводитися на Заг. Зборах, або справ трудніших до вирішення самим Виділом Громади. В тих часах найактуальнішою справою, що займала цілу майже увагу членів, це справа нашого шкільництва взагалі, а справа укр. університету зосібна, вкінці рівнож справи культурно-освітні і допомогові, як також справи дрібніші, які треба було ширше обговорити.

Дискусійні сходи́ни тішилися великою фреквенцією студентства, будили все серед нього велике заінтересування, відбувалися по кілька разів рі́чно, а на них все велася горяча і річева дискусія. Оспорювано різні справи, дуже часто не тільки на самих схода́нах, мало чисельною групою студентства, т. зв. «лівичі», яка з початку гуртувалася в польських соціалістичних гуртках, групах як: »Życie«, »Orka«, а опісля в 1927 р. створила подібну укр. Організацію під назвою: »Незалежне Обеднання Укр. Студентів« (Н. О. У. С.), але також і поза схода́нами. На таких схода́нах вже в самих початках, ведеться справа обеднання укр. студентства на краківському ґрунті, (9.III. 1925 р.), яке поділене на два табори, одних, що зорганізовані в Т-ві У. С. Г., і других, що до неї не належать, яких також була поважна скількість.

Коли в маю 1925 р. остаточно заломалася боротьба о У.В.Ш. і студентство внесло резолюції вписуватися на П. В. Ш., то по феріях цьогож року прибуло до Кракова понад 100 нових студентів. Ця нова філія студентства на Ягайл. Універ викликає з початку фермент, зіткнувшись зі студентами, що давніше там жили, але цей стан триває досить коротко, бо вневдовзі обидві групи запрягають себе до праці для спільного добра і праця йде влавистим тором. Побіч журби за придбанням фондів йде жива акція в напрямі організаційного життя. Отворено окрему культурно-освітню секцію, в рамках якої гуртуються фахові гуртки: географічний, математично-природничий, пластовий, господарсько-кооперативний і соціологічний. Але такий рід організації показався дуже непрактичний і зі зміною статута, таки цього самого року, змінено поодинокі гуртки на секції, які тепер вже безпосередно підлягали Виділові, а не як перед тим посередно через культурно-освітню секцію. Навязано контакт з громадою студентів-емігрантів Вел. України, założеної в 1923 р. Відносини з початком дуже приязні, згодом погіршилися, а в кінці дійшло до явного конфлікту після одного прикрого інциденту, по відспіванню »Не пора«, на одному з їхніх свят. Справа ця опинилася аж в Ректораті Я. У., а деякі члени нашого Т-ва були навіть в тій справі переслухані. Навязано контакт зі студентами Академії Мистецтв і зорганізовано хор під проводом М. Лятишевського. Виділ Т-ва звертається з зазивом до студентства, вписуватися в члени філії »Просвіта«, яка в тому часі дещо підупала з причини малого заінтересування нею краківським громадянством. Зазив цей увінчався успіхом, студентство вступає громадно в члени. Т-во Просвіта творить між иншим аматорський гурток, де студентство й до нині з великим успіхом працює. З ініціативи тодішнього Виділу зорганізовано теж вечірні курси англійської мови. Т-во не занелбує і самопомогової акції, в тій цілі творить при Т-ві економічний відділ, якому поручає вести самопомогову акцію в Т-ві при допомозі збирання уділів від членів. Згодом в 1927 р. переіменено економічний відділ на допомоговий реферат, який справував один з членів Виділу.

В шк. році 1925/26 дістає Т-во від Яг. Університету І. грошеву допомогу в сумі 2.377.34 зл., з яких 1000 зл. призначає на допомогову акцію. Крім цього закуповує нові книжки до бібліотеки і запернує нові часописи. В лютім 1926 р. приступлено до видавання своєї газетки п. з. «Краківські Вісти», які однак на ІІ. числі завмерли, з досить великим дефіцитом. Відчуваючи пекучий брак власної домівки, винаняла Громада приватне помешкання враз з філією «Просвіти» при вул. Баштовій, де відбувалися також проби хору, танців та різні товариські сходини.

Статут Громади опрацьований основниками Громади, показався при розрості агенд за вузкий і неvistарчаючий, тому вже в грудні 1926 р. скликано Надзвичайні Загальні Збори в тій справі.

Тому що після старого статута виконуючим органом була Виділова Рада, що складалася з 15-ох ченів і вона показала за тяжким апаратом, тепер змінено статут в тім напрямі так, що Виділ складався тільки з 9-ох членів, що причинилося в значній мірі до його еластичности, доказом чого є створення цілої сітки секцій, які є наче складові клітинки Громади і серед яких розложено майже всю працю, яку мусіла виконувати Рада Виділова, що абсорбувало її сили від справ загального характеру. Дальшою важною зміною було те, що впроваджено новий тип членів надзвичайних і тим робом дано можливість зорганізування студентства інших високих шкіл, які не належали до Я. У., як Акад. Гірничої, Акад. Штук Красних, Високої Торговельної Школи, а вкінці в останніх роках Державної Педагогії, званої «Курсом Ровіда». Так поставлена справа дає можливість Громаді не тільки зайнятися внутрішньою організацією та призбируванням фондів, але також зайнятися справою «Numerus clausus», примінюваною до студентів Жидів і Українців, який в шк. р. 1926/27 виринув досить ярко, головно на медицині і фармації, на яку прийнято в сім шкільнім році наших студентів лише 4. помімо великої кількості стараючихся.

В шк. році 1926/27. припадає заложення корпорації укр. студентів «Сян», яке майже все ідеологічне життя бере в свої руки, відтяжучи в той спосіб Громаду в багатьох справах, про які мусіла вона дбати для своїх членів, а тепер може повести працю в іншій напрямі. А вкінці заложення в р. 1927. «Незалежного Обеднання Українських Студентів» (Н. О. У. С) «Пролом» відтягає багатьох наших студентів з польських соціалістичних організацій «Życie» (Niezależny Zw. Ak. Socjal. Młodzieży заложеного ще в 1922 р.) і «Ork-и» (Organ Niezależnej Młodzieży Ludowej» заложеної в 1927 р.) — але і рівночасно вводить фермент на терені Громади, який в значній мірі утруднює роботу. Члени нашої організації «Пролом», які з початку ведуть боротьбу словну і в тім напрямі ведуть боротьбу з початку з противним собі націоналістичним табором, згуртованим в Громаді, а передовсім в корпораціях, а не могучи опанувати терену самопомогової

організації, якою є Громада, для своїх агітаційних цілей переходять в 1928 р. до чинної опозиції, бо члени тогож «Пролому», які спочатку працювали по поодиноких фахових секціях, тепер з них уступають. Секції сі, не маючи їх місце ким заступити, на якийсь час підпадають, як от хочби секція українстів і секція природнича, а ця остання при кінці 1929 р. цілком упадає.

Доброю сторінкою повстання «Пролому» є хба це, що ідеологічні організації на краківському терені о націоналістичній ідеології через гарячі і річеві дискусії, численні реферати і ривалізацію в праці з тимже «Проломом» — остаточно скристалізуються і оформлюються та загартовуються в боротьбі, підготовляючи все новий нарибок до громадянської праці.

На прикінці шк. року 1926/27 припадає заложення в Кракові делегатури Т-ва «Прихильників Освіти», заініційоване Громадою, яка мала на цілі підготувати краківське студентство до збіркової акції чи то в тижні укр. студента чи то іншої по місцях на річ Т-ва «Прихильників Освіти» у Львові, а тимсамим посередно одержати частину фондів від того Т-ва для Громади як також для поодиноких її членів, які того найбільше потребували тому, що фонди одержувані з університету для чимраз більш зростаючого студентства не вистарчали. В сім році підмога з університету виносила тільки суму 2228'06 зл., поминувши доходи з різних імпрез та членських вкладок, які не перевищали суми 500 зл., підчас коли число студентів, яке в сім році після урядової статистики виносило 420 греко-католиків, (з чого укр. народности було 342 — бо решта вписала на вписових картах в рубриці народність: «руска»). Ця поважна скількість членів вимагала і винайму окремої обширної домівки, хотяйби на сходи, яку винаймлювано разом з філією «Просвіти» та іншими Товариствами в Кракові. Поширено бібліотеку, яка в 1928 р. числить 265. книжок в 338 томах (з чого 267 томів наукових, 76 томів белетристичних), запернумеровано деякі навіть по кілька примірників, виплачено запомоги поодиноким членам та підмоги поодиноким секціям як географічній 100 зл. на наукові прогульки (вислідом яких був виданий під редакцією проф. Кубійовича дуже цінний географічний збірник) і іншим, та вкінці адміністраційні видатки як хочби оголошування інформацій о студіях в Кракові і т. п. — пожирали численні фонди Громади.

У 1926 р. Громада навязує контакт з укр. студ. групами у Львові і заграницею, щоби в той спосіб довести до загального студентського зїзду.

Ведеться пропаганду між студентством вписуватися до «Рідної Школи» та «Просвіти», до якої чимало студентів вписується, а вкінці — в лютім 1927 р. порушується на дискусійних зборах справу студентів, які у вписових картах вписали народність «руска» і ця справа від того часу стає чимраз більше актуальною, чимраз більше починає студентство опрокидувати такі вчинки поодиноких студентів. Нарешті в 1928 р. Громада всіх тих, що вписали в уні-

верситетських картах народність »ruska«, счеркує з листи своїх членів, керуючися тим, що в почеті Громади після статуту мають право бути студенти тільки української народности, а членів »rusk-oї« народности статут ще досі не передвиджує. Не присипляє студентство також справ нашого шкільництва. В лютім 1927 р. справа ся стає темою дня. Студентство скликає сходи́ни, на яких постановляє звернутися в тій справі не тільки до всіх організацій в Польщі і за границею і повести пропаганду нашого шкільництва взагалі, але також почати працю в тім напрямі, тим разом починаючи від себе, а то повести енергічну акцію передовсім на селі серед широких шарів громадянства, акцію організації кружків Р. Ш., як також пропаганду високого нашого шкільництва та наклонити наші партії до відповідної в тім напрямі праці.

Справою нашого шкільництва заі́нтересовується живо також нечисленний лівий відлам нашої молоді, який однак ту справу ставить на партійній платформі. Таке партійне ставлення справи прибирає в 1928 р. вже досить виразний характер, коли то в жовтні того року скликано спеціально в університетській справі дискусійні сходи́ни широкого загалу краківського студентства. Причиною тих сходин було письмо з »Пролому« до У. С. Г. з пропозицією, щоби ця остання вислала двох своїх делегатів на спільне засідання з делегатами »Пролому« і »Życia«, які мали нараджуватися над скликанням віча в справі укр. університету. Виділ не хоча́чи брати на себе відповідальности за так важну справу, як справу укр. університету, скликав дискусійні сходи́ни в ціли вирішення чи самі Українці мають ту справу рішати, чи в так важній справі, мають забирати голос чужі нам і ворожі організації як »Życie«, яким на нашім університеті залежало стільки, оскільки вдалося́б було спекти свою печеню на вічу в тій справі. Укр. студентство стало на тім становищі, що скликання такого віча є конче потрібне як також акція в тім напрямі і популяризація того питання, але тільки власними і спільними силами як в краю так і за границею, бо справа укр. університету це складова частина визволення укр. народу, до якого жадні польські угруповання чи партії хотя́йби навіть найбільше ліві і найбільше нам, як говорено тоді, »прихильні«, ніколи не приложать рук, а хотять тільки при помочи деяких наших т. зв. »лівих« товаришів найти жир серед укр. студентства, популяризуючи себе в той спосіб і приєднуючи симпатії для своїх великодержавних цілей. Тому власне дискусійні сходи́ни в жовтні 1928 р. постановили, що ініціатива боротьби за укр. університет і взагалі за укр. шкільництво мусить спочивати виключно в руках укр. студентства, а поміч студентства чужого приймається лише остільки, оскільки воно піде по лінії вимог укр. студентства.

Студентство домагається скликання загально-академічного зїзду́ у Львові, а не числити взагалі на поміч того рода організацій, як »Życie«, »P. P. S.« та »Orka«, які в тім саме часі, коли

плянували скликання віча в справі укр. університету, видали відозву звернену не тільки проти укр. студентства, але й цілого укр. народу.

Не менше займається громада і справами самопомоговими, як роздобуттям фондів, справою помешкань, полекш на університеті для своїх членів в шкільних оплатах, хоча тою останньою справою займалося було і польське студентство і в тій цілі скликано загально-студентське віче. Однак велика кількість вшех-польської молоді закричала всіх.

На початку 1927 р. Громада бере ініціативу праці у всіх місцевих організаціях і то праці систематичної, а саме «Просвіті», де головні члени Громади дають популярні реферати на актуальні теми та уряджують різні імпрези в «Просвіті» для ширшого загалу громадянства.

Багато праці вкладає студентство в «Товариство Охорони Воєнних Могил» в Кракові, де стало що року украшує гроби та де заходом головної студентства призбирано через розпродаж карток з проектом пам'ятника для погиблих на Домбю досить поважну суму на викуплення готового пам'ятника.

Дуже гарно під оглядом самопомоговим представляється шкільний рік 1927/28, коли то Громада крім допомоги з університету, яка зросла в сім році вже до суми 2540 зл., одержала 600 зл. з Т-ва «Прихильників Освіти» для Т-ва, крім безпосередніх заможог для кількох найбільш потребуючих членів, поминувши доходи з різних імпрез, вкладок і т. п.

Громада, щоби заактивізувати своїх членів і вирізнити тих, що працюють і тих що не працюють, давала позички тільки тим, що предкладали спеціальні посвідки своєї праці у своїх інституціях на місцях або по поодиноким секціях в Кракові, яких в листопаді 1928 р. мала Громада аж 12.

Секції Т-ва, можна поділити на дві групи, з котрих перша, пластова і кооперат.-господарська мають за завдання поширювання суспільних ідей, а друга група це — фахові секції, завданням яких є об'єднання і взаїмна допомога на різних спеціальних ділянках науки. До них належать: географічна, музична, технічна, медична, історична, природнича і правнича.

Громада за ініціативою «Цесуса» почала кількакратно перепроводжувати статистику краківського студентства, але спеціальна байдужність якраз під цим оглядом і до нині не дала бажаних успіхів.

В лютому 1928 р. певна група студентів звернулася до Виділу У. С. Г. з проською, щоби сей поробив заходи в ректораті університету в справі ношення мазепинок на взір львівських студентів. Виділ однак відкинув ту просьбу мотивуючи тим, що статут не передбачував таких справ. Вкінці на домагання ширших кругів студентства, щоби Виділ занявся цією справою в університеті, Виділ постановив вислати до ректорату унів. делегацію з запитом в цій справі. Міжтим підчас довгого проволікання тої

справи Виділом певна група студентів почала без жадного дозволу носити мазепинки. Коли нарешті делегація зголосилася до секретаріату університету, то секретар заявив, що не треба було носити шапок і чекати, аж доки справу університет не порішить; а що українські студенти зачали вже носити шапки без попереднього дозволу і тим самим уважали цю справу, справою внутрішньою Громади, то й університет буде її як таку трактувати і до того не буде мішатися, хіба що Українці попадуть в конфлікт через свої мазепинки з польськими корпораціями. Однак тому, що тих конфліктів між одними і другими не було, то мазепинки почали носити чимраз то більші круги студентства і мазепинка почала випирати шапки польських »Bratniak-ів«, які багато наших студентів носило.

До того часу справи належання до польських самопомогових організацій уважалися навіть доцільними, де можна було користати з мешкань у польським Акад. Домі, з позичок, книжок, кухні, численних знижок та інших полекш конечних для студентів. За те однак мусіли наші студенти оплачувати високі вкладки в грошах, а крім того ще і відробляти працю на »Tydzień Akademika« по улицах або на T. S. L., що було для наших студентів найбільш болючим і для самого збирача і для інших студентів.

В маю 1928 р. влаштувала Громада великий Концерт в честь Т. Шевченка, як кожного року з іншими Товариствами, на яким виголосив вступне слово П. Мурський — через що треба було аж в »Новому Часі« освітлювати льоаяльну його промову. При кінці того шкільного року влаштувала Громада Академію в честь поляглих на Домбю, (які традиційно як шевченківські концерти уряджує до нині Громада з іншими Т-вами кожного року), підчас якої »Пролом« урядив собі в той сам час відчит на теми соціального питання.

На підставі рішення всіх львівських організацій в жовтні 1928 р., що »Цесус« є одинокою централею для нашого студентства, порішила Громада вступити в члени Цесуса і оподаткувати по 30 сот. місячно кожного члена Громади на рік »Цесуса«, а крім того кольпортує поміж своїх членів »Студентський Вістник«.

В цім шкільнім році під оглядом самопомоговим Громада в переважаючій мірі була оперта на університеті, звідки одержала суму 2554·28 зл. і на доходах з вкладок та імпрез — бо кроваві події у Львові в листопаді 1928 р. відбилися фатально на Т-ві »Прихильників Освіти« й звіттам одержала вона всього 400 зл.

Великі труднощі натрапляє Громада також і при винаймлюванню домівки, бо господарі камениць, здається, під впливом листопадових подій у Львові і нагінки місцевого »Kurjerka« відмовляються від винайму.

Громада збільшила свою бібліотеку, яка в сім році числить вже 362 числа в 388 томах, з чого 224 наукових і 164 беле-

тристичних. З бібліотеки користує поважна скількість членів, бо аж 105, а всіх книжок випозичено 403.

Вкінці заініціювала Громада шаховий турній в цім році о мистецтво Громади, який тішився великим зацікавленням.

При зміні статута не передвиджено, що при зрості членів зросте багато членів, які будуть покривдені з того огляду, що будуть членами надвичайними, з обмеженими правами. З напливом Українців до Кракова на Висшу Школу Торговельну, Акад. Штук Красних, Гірничу Академію, а вкінці на Державне педагогію показалося, що тих членів надзвичайних, які власне рекрутувалися зі студентів тих шкіл, є поважна скількість і що зміна статута в тім напрямі була необхідною.

Тому вибрано статуткову комісію, яка в тім власне напрямі і багато інших опрацювалаб проєкт зміни статута. Ця комісія доперва з весною 1931 р. виступила з таким проєктом.

Під оглядом самопомоговим сей рік представляється вже багато краще як попередний. Громада крім 2561·68 зол. з університету дістала також 200 зол. від Т-ва »Прихильників освіти«, поминувши багато інших доходів, чим може в великій мірі дати запомогу студентству найбільш потребуєчому та розширювати свої агенди. Гірше натомість представляється в тім році справа організаційна, а навіть можна сказати фатально. Коли в листопаді 1929 р. на загальних зборах деякі т. зв. »ліві« — радянофіли в дискусії над справами Громади — спровокували загал студентства своїм нетактовним виступом, виринула на тих самих зборах пропозиція, щоби їх викинути з громади. Вивязалася на ту тему горяча дискусія. Студентство поділилося на два табори — одні стояли при тім, щоби їх викинути, а другі, щоби вони дальше були членами Громади. Вкінці вони в дійсности остали, але боротьба загальних зборів громади перенеслася на терен корпорацій, з корпорацій на терен нововибраного Виділу, а вкінці поміж студентство в Кракові і почала чимраз більше розгорятися. Боротьба ся спочатку, ведена за справи загальні, прибрала характер чисто особистих поррахунків поодиноких людей, справа радянофілів відсунулася в тінь і боротьба ся, котра часом переходила поза межі парляментарної поведінки, велася майже без перерви до червня 1930 р., коли остаточно її зліквідовано. Багато сил вправді втрачено і енергії на марне, в протягу довшого часу, але зате по феріях в жовтні 1930 р. затіснився контакт поміж поодинокими корпораціями, які від тепер взяли на свої плечі львину частину роботи ідеологічної і культурно-освітньої, а громада перейшла до ролі чисто самопомогового Товариства, з якої знято той навал праці, що дотепер на ній спочивав і могла всі свої сили жертвувати переважно в напрямі самопомогової ділянки, хоть не відсунено її цілковито і від справ, які тяжать на корпораціях.

Тепер виринула справа для громади великої ваги — а саме заложення для краківського студентства своєї власної кухні, брак якої дуже дався відчувати болючо. Створено при допомоговім

рефераті спеціальний «кухонний» фонд. Всякі доходи з відчитів, уряджуваних громадою, і взагалі майже зі всяких імпрез кожний гріш призначається на кухню. Пороздавано бльочки на Різдваї ферії студентам, що розіхались до дому на свята і які досить поважну суму призбирали. Є надія, що в найближчій часі громада сю справу зреалізує.

Друга важна справа — то справа вкладок до «Цесуса», яка саме в минулих літах була дещо занедбана. Щойно протягом 1929/30 р. ліквідувано грошеві залеглости минувших літ. Поділено її поміж громаду і корпорації — значить корпорації стягають вкладки до Цесуса зі своїх членів, а громада зі своїх. Можна припускати, що небавом постягають всі залеглости, які винні до Цесуса і пустять ту справу на зовсім нормальні тори. А вкінці належить згадати про може одно з найбільших досягнень Громади, які колинебудь могли бути — а саме започаткування видавництва, в яким будуть поміщуватися всі праці наукові її членів, та твори красної літератури молодого нашого, нарібку. Коли й рух тої машини буде в повному темпі — то Громада може сміло тоді глянути своїм батькам в вічі і сказати, що не прогайнувала часу в Кракові на дармо, і переконає суспільність: «що не пустими словами здобуває собі нація почесне місце в сімі народів, але твердою дорогою культурно-освітньої праці».

КОВІЛЬНИК ВОЛОДИМИР.

ДЕЩО ПРО СЕКЦІЇ Т-ВА „УКРАЇНСЬКА СТУД. ГРОМАДА В КРАКОВІ“.

Вже на початку свого існування Виділ старається розв'язати проблему як найкращої організації праці в У. С. Г., організації, що поклала собі за мету бути репрезентантом укр. студентства у Кракові. Працю ту, незвичайно важну як і обширну, можнаб поділити на 4 групи: 1) організаційно-адміністративну, 2) самопомогову 3) культ.-освітню і 4) фахово-наукову. Виділ не чувся в силі подолати такої праці. Тому створено тоді як помічний орган т. зв. «Культурно-освітню секцію» як помічний орган, в склад якої входив ряд фахових гуртків: географічний, математично-природничий і спортовий. Ця система однак показала непрактичною, секцію розв'язано в 1926 р., а згадані гуртки перетворилися в окремі секції. Кожда секція засновується на підставі статута Т-ва, має свій правильник, що нормує обсяг ділання в рамках статута, а є затверджений Виділом Т-ва. Секція є посередньо залежна від Виділу і рівночасно Виділ Т-ва відповідає за її діяльність. По секціям гуртуються студенти (нтки) переважно одних і тих самих виділів, одного напрямку й тому теж праця

більш продуктивна та фахова. Осягають це при помочи давання рефератів, відчитів для своїх членів і для загалу, уряджування дискусійних сходин, імпрез та створенням власних фахових бібліотек. Уладжують наукові курси для членів, видають друком їхні праці ітп. Давніше вся праця Т-ва спочивала майже виключно в руках Виділу і через те висліди були слабонькі, щойно з розвитком секцій і їх побільшенням стан такий змінється на краще. Виділ Т-ва може тепер більше зайнятися справою організаційною і самопомоговою, а секції по більшій часті переняли на себе інші ділянки праці. Від того часу праця в Т-ві пішла систематичнійше та правильнійше. Під теперішню пору існує при У. С. Г. 13 секцій, всі вони як слід сповняли до тепер своє завдання.

Найстарша з секцій це 1. секція географічна, яка заснувалася 1925/26 р. Має вона на цілі організувати студентів (-ок) свого фаху, давати час від часу реферати для загалу з обсягу географії та врешті улешувати наукову працю своїм членам через уряджування дискусійних сходин, на котрих обговорюються різні наукові теми. Числить вона найменше зі всіх секцій членів від 4 - 8. Найбільша заслуга секції це видання в р. 1929/30 »Наукового географічного збірника« під ред. др. Вол. Кубійовича, доцента, Я. У. в Кракові, що є його заслугою. На збірник зложилися переважно праці членів. Є це перший повніший географічний випуск взагалі українською мовою. З рефератів, які секція дала для загалу, згадаю для інформації про два найцікавіші: »Експанзія укр. колонізації в Азії«, »Краєвиди східних Карпат« ілюстрований світлинами, оба виголошені др. Кубійовичем Вол. та інші. Друга по літам це 2. секція спортова, про неї в особна стаття на іншому місці. Дальше слідує 3 секція пластова, котра завязалася 1926 р. Це одна з найкращих секцій як під оглядом праці так і що до поставлених нею завдань. Значіння пластової ідеї не місце тут порушувати. Останні роки в нашому національному життю самі нам про се висказалися. Зовсім не хвальба, коли скажу, що найкращий елемент молоді середньо-шкільної так і академічної це якраз пластуни (нки) вихованки пл. ідеї, вихованки укр. пластового Уладу, якого розвязання є для укр. народу незвичайно болючим ударом. Секція ділиться на гуртки мужеський і жіночий, уряджує правильно що тижня сходини, прогульки та пл. свята. Для поширення пл. ідеї дає відчити для загалу та свята з нагоди національних та пластових річниць. Числить около 70 членів, з того до 30 жінок. Має свою власну бібліотеку майже виключно з пл. обсягу та хор. Традиційно уряджує рік-річно »Свято Весни« получене з прогулькою, на котре вибирається багато громадянства та студентства. Про 4. секцію господарсько-кооперативну не буду згадувати, про неї знаходиться особна стаття. Своє значіння має 5. секція технічна, заложена в 1927 р. Гуртує вона студентів Гірничої Академії в Кракові, а завданням її крім організування студентів при Академії є пропагування значіння та потребу технічного образу-

вання, заохочувати молодь студіювати цей фах. Це старається досягнути при помочи рефератів та відповідних статей в укр. часописах. Числить около 15 членів. Що року для більшого товариського зближення уряджує «Гірничий Вечір», на котрому обов'язково являється меценат секції проф. Фещенко - Чопівський, що є душею секції, та представники укр. товариств. Є й своя бібліотека з 50 томів, а треба згадати, що книжки з обсягу технічного є спеціально дорогі і тому вартість бібліотеки тим більша. Наче особна організація це 6. секція студенток, про неї окрема стаття. Гарно розвивається 7. секція медична, що числить около 60 членів, до котрої належать медики і студенти (нтки) Фізичного Виховання. Число членів з року на рік зменшується, бо щораз менше приймають українців на краківський медичний факультет. Завязалася в р. 1927. Має гарну бібліотеку, де знаходиться кілька томів з області мед. літератури з Вел. України. Удержує постійний зв'язок з укр. гігієнічним Товариством у Львові. Важне завдання сповняє: 8 секція музична, яка завязалася теж 1927 р. Її обов'язком удержувати студ. хор та плекати музичне мистецтво. Студентський хор мішаний і мужеський в Кракові придбав собі вже певну славу, а головню зі своїх виступів на Шевченківських концертах, які тут тішаться великими успіхами та признанням зі сторони чужинців. На зимовий час організується смичкова оркестра. Того року була урядила свято «Слова і Пісні», котре пройшло з велики успіхом. 9. Секція Україністів, це одна з тих, що має менше членів і праця через те не могла як слід розвиватися. Щойно сього року число членів збільшилося до 18. Завязалася 1928 р. Має вона на цілі гуртувати студентів-(ок), що студіюють україністику, давати інформації про такі студії в часописах та інформувати загал з обсягу українознавства. При секції заснувався 1929 р. «гурток письменників», з рамени якого видано одно число журнальчика «Журавлі». Час від часу уряджують «Авторські Вечорі», де рецитують члени по більшій частині свої праці, і на яких молоді таланти мають змогу виступити перед загалом. Слід згадати і 10. Секцію В. С. Г. (Висша Торговельна Школа — по польськи Визше Студіум Гандлеве), яка завязалася 1928 р. і числить около 30 членів. (В р. шк. 1930/31 число укр. студентів на В. С. Г. збільшилося більш чим 100%). Що року уряджує для своїх членів помічні лекції з аритметики, книговодства ітп., дискусійні сходи з рефератами та подає до часописей інформації про тіж студії в Кракові. 11. Секція правнича повстала 1928 р. Її завдання найбільше може відповідальне. Більша частина укр. студентів-правників сидить вдома, а щойно при кінці року приїздить здавати іспити. Для тих секція мусить подавати інформації про правничі студії, повідомляти їх про додаткові розпорядки, та взагалі інформувати їх про все. Завдання її отже важке. Приносить вона багато користи тим правникам, які інакше мусілиби сидіти в Кракові, або взагалі не моглиб студіювати. Спеціальне значіння має

12. Секція студентів Волині, Полісся і Холмщини, що завязалася 1929 р., коли записалося на Високі Школи в Кракові більше число студентів з тих земель. Про неї згадується окремо. Врешті 13 секція педагогічна, що повстала 7. XI. 1930 р. Поставила собі за ціль організувати укр. студентів, що студіюють на Державній Педагогії (2 річний курс), займатися педагогічними проблемами, збирати дані про укр. шкільництво і давати реферати з тої ділянки для загалу. Числить 30 членів. Має свій власний хор, та пренумерує педагогічні часописи. В р. шк. 1930/31 завязалася 14 секція літерат.-мистецька «Ладос». Це короткий огляд поодиноких секцій, а тепер для зрозуміння, як велику працю сповняють секції й тим улекшують працю Т-ва, подам загальний білянс діяльності всіх секцій за рік 1929/30. Обороти представляється сумарично: приходу 2.500,80 зл., розходу 1.800,50 зл., сальдо 700.30 зл., яке переважно визначалося поміж члени а в часті призначено на бібліотеку. (Не вчисляю тут касового обороту географічної секції, звязаного з виданням географічного збірника). Бібліотеки всіх секцій складаються з 190 томів. За цілий рік дали усі секції разом: 25 рефератів для загалу студентства і громадянства (не вчисляючи рефератів виключно для своїх членів): 11 свят з різних нагод, 6 імпрез, 5 прогульок, та 7 «живих газеток». (Від 1928 р. стало новістю між краківським студентством уряджування т. зв. «Живих Газеток», на котрі складаються короткі статті на різні теми, а атракцією життя. Це гумор, сатира зі студентського актуального життя. Знані гумористи між студентством в Кракові це: Завицький Мирослав і Бажанський Микола, сба студ. філософії).

3 ЖИТТЯ СПОРТ-СЕКЦІЇ ПРИ У. С. Г. В КРАКОВІ.

Подали: Р. Л. і І. К.

Думка заснування Сп. Секції при У. С. Г. в Кракові зродилася 22. VI. 1925 р. у тих студентів, які з запалом грали в часах гімназійних копаного мяча, а знайшовшися в Кракові, не мали нагоди деінде «покопати собі» й тому заложили при У. С. Г. Спортову Секцію. Це генеза Спортової Секції. Як бачимо, мотиви заложення тої Секції досить плиткі і ограничені. Тому то в перших роках свого існування, члени грали тільки в копаного мяча й на тому обмежувалась праця Виділу та активність членів. Спортова Секція розіграла тоді цілий ряд мячевих змагань з польськими дружинами в Кракові, а також у Львові з «Україною» і «Репрезентацією Львова». Так було до 1927 року.

В тому році заложено при краківським університеті «Студіум Фізичного Виховання», куди прийнято теж кількох Україн-

ців. Від того часу починається нова доба в розвою Спортової Секції. Студенти-Українці з Фіз. Виховання забирають голос в провіді Секції. Працею тих останніх кермувала вже велика ідея пропаганди спорту в протиставленні до застрашуючого нехтування тієї ідеї загалом студентства. Праця їх, тих перших піонерів спорту на краківському ґрунті, була велика, але мало ефектовна.

За головства тов. Малиса, а опісля тов. Левицького, крім копаного мяча зорганізовано плавачський курс в У. М. С. А., жіночу дружину кошиківки та Виділ вистарався для ситківкарів безплатно корти на грищі »Срасовії«. Крім вище згаданих спортивів почато вправляти й легку атлетику та вислано на Запор. Ігрища тов. Новосільського, який здобув там три рекорди, а саме в бігу на 100 м., в скоках в далечинь та в височинь. Рік 1928/29 зазначився цілковитим занепадом діяльності секції головно по причині інерції тодішнього Виділу Сп. Секції. В р. 1929/30 вибрано на голову повного ініціативи тов. Левицького та дуже рухливого секретаря тов. Гоцького. Виділ мусів працювати зі здвоєною енергією, тому що останній рік захитав зовсім добру славу Секції, а студенти взагалі ставились до спорту з недовірям. Тому то головну увагу звернув Виділ на пропаганду ідеї фізичного виховання. В слід за цим влаштовано „Інавгураційний Спорт. Вечір«, в склад якого ввійшли; сценічна картина зі спортового життя, укр. танки та живі образи. Вечір той випав як найкраще й відразу привернув Секції серед загалу студ. ту славу, яку вона мала перед роком, а саме славу одної з найрухливіших Секцій при У. С. Г.

Відновлено плавачський гурток та влаштовано »Живий Часопис« з популярними спорт. статтями та гумором тов. Бажанського. В році 1930/31 бачимо на становищі голови Спорт. Секції тов. Красника Івана, котрий вже від кількох літ був діяльним членом Виділу, і за него діяльність Секції розвивається найкраще. Влаштовано ряд прогульок в околиці Кракова, а саме до Велички, Ойцова й інші.

Звернено велику увагу на лещетарський спорт, угодісно членам закупно лещетарського знаряддя по знижених цінах, закуплено лещета до Спорт. Секції та влаштовано елементарний лещетарський курс. Продовжувано курс плавання в У. М. С. А., влаштовано »Спорт. газетку« та уладжено пінг-понгові змагання, в яких перше місце заняв тов. Гордійчук Кордасевич. З ініціативи членів влаштовано »шахові змагання« з нагородами, в яких перше місце заняв тов. Кобільник.

Слід на прикінці згадати про дуже невідрадне явище серед студенток Фіз. Вих., які за виїмком тов. Д. Кривавичівної не брали жадної участі в життю Спорт. Секції, а навіть деякі не є її членами.

СЕКЦІЯ СТУДЕНТОК У. С. Г.

(Подала М. П.).

З напливом українського студентства до Кракова побільшується щороку й число студіюючої жіночої молоді. Найбільший процент з них віддається студіям педагогічним, фільососфічним, або студіям у Вис. Торг. Школі. На інших виділах, а спеціально на фармації і на медицині »*numerus clausus*« замикає вступ багато охочим.

Враз з оснуванням У. С. Громади оживляється і зростає організаційне життя серед студентства. Закладається ряд Секцій, які залежно від своєї програми й цілі організують працю своїх членів. — Це переважно кружки для поглиблення фахових студій і спільної допомоги, для плекання спорту й інші. — До кожної з них, самозрозуміло, належать і студентки, де мають змогу проявити свою діяльність.

Та при тім всім відчувалося брак тіснішого, виключно жіночого гуртка, який зорганізувавши очі до праці сили, давби їм змогу виявити себе самостійно, виробити власну ініціативу й почуття громадянського обов'язку.

Словом: Потрібно було гуртка, який звичайно називається гуртком для самовиховання і самоосвіти. — Конечність виринала тимбільше, що в Кракові повстали мужеські корпорації, які гуртують все активнніше студентство для ідеольгічного вироблення.

Розваживши всі отсі моменти, 9 членів-основателів оснували дня 17. VI. 1927 р. окрему жіночу організацію, під назвою Секції Студенток при У. С. Громаді.

Тяжко щонебудь говорити про товариство, яке існує всього 3 роки, смішно писати історію його діяльності й робити якісь далекосяглі висновки й підсумки. — Годиться хіба з хронікарського обов'язку згадати про напрями й вислід праці, яка розвивалася відповідно до умовин і сил. Чуже середовище вимагало в першій мірі — зорганізування студенток укр. народности для всестороннього виховання, як каже одна з перших точок статута. Ті самі мотиви, під впливом яких зродилася ідея оснування С. Ст-ток, впливали на дальше формування діяльності товариства.

Загалом працю Товариства можна поділити на внутрішню і зовнішню. Праця внутрішня мало, здається, різниться від праці в подібних товариствах: сходи́ни, реферати, дискусії і гутірки на ріжнородні актуальні теми, які ворущать молоде́чу думку. Порушується взагалі проблеми суспільно-політичного, чи загальнонаукового характеру. Культурно-освітню роботу між краківським студентством і громадянством виповнювала С. Ст-ок улаштуванням святочних академій, як: академій з нагоди ювілею О. Кобилянської, концерт в честь Л. Українки, Свято Героїнь, Вечір Слова й пісні та інші. Подібно, як інші організації С. Ст-ок ула-

джувала традиційні »Живі газетки«, де побіч поважної частини, великим успіхом тішився т. зв.: »Вертеп«.

Для оживлення тов. життя С. С.-ок уряджувала вечерниці з танцями, чайні вечорі то-що.

Дохід з тих усякого рода імпрез призначувано на добродійні цілі, або на матеріальну допомогу студенткам, у формі позичок. Таким чином С. С.-ок сповнювала роль самопомогового товариства. В склад майна секції, крім грошового фонду, входить невеличка бібліотека, яка є влучена до спільної бібліотеки У. С. Громади. С. С.-ок входить у звязки з іншими жіночими організаціями, як з Союзом Українок зі Львова, з Філією С. Українок у Кракові, а передовсім з організаціями студентськими: зі Сек. Студенток у Львові й Познані, навязує переписку зі студентками у Вильні та в Чернівцях. — Бажання увійти в контакт зі студентками, згуртованими по інших університетських центрах, на жаль не увінчалися успіхом.

Крім цього С. С.-ок висилає своїх делегаток на Загальні Збори Союзу Українок у Львові і на Загальний Зїзд Студенток.

Одною із світліших сторінок в житті Секції Студенток була гостина голови Союзу Українок пос. М. Рудницької дня 9-10 марта 1929 р., яка своєю присутністю внесла багато нового в життя нашої організації. — У спільній виміні гадок з одною з визначніших українських громадянок скристалізувався погляд на дальшу діяльність, намічено плян дальшої праці.

Реасумуючи це все, гострий критик може й не вдоволиться такими вислідами та не кине каменем той, хто вийде з заложення, що краща хочби й найбільше незамітна праця, як шляхотна резигнація і безділля. Вкінці щодо кількості членів годиться зазначити, що Секція є одною з найчисленніших секцій Т-ва, бо стан її членів доходив і до 70.

З ЖИТТЯ ГОСПОДАРСЬКО-КООПЕРАТИВНОЇ СЕКЦІЇ У. С. Г. В КРАКОВІ.

Сьогодні вже майже загально прийнято думати, що кооперативний рух — це не лише творення крамниць, творення нової організації торгівлі — це початок зміни існуючих економічних, а також соціальних відносин сучасного суспільства. Рух цей зроджується скрізь, де найдуться одиниці, що в сильному переконанню зміряють до реалізації цих цілей кооперації, докладаючи своїх старань в тому напрямі і то навіть там, де не добачується ніяких особистих матеріальних користей.

Висловом цієї свідомості й стремління являється саме господарсько-кооперативна Секція Української Студентської Громади в Кракові. На цьому місці постараємось познайомити ширший загаль з починами і розвитком цієї Секції.

Зайвим булоб розводитися в подробицях над мотивами, що спонукали ініціаторів-студентів до створення тої Секції-товариства. Бож вистарчить згадати, що де лиш згуртуються люде — молоді, повні енергії та запалу до життя і праці, люде, в яких вщипилась певна ідея та принципи і найшли в них пригожий ґрунт до розвою, мусять повести працю плянову, громадну, організовану. — Отже й ініціатори нашої Секції постановили й створили оце товариство. Основано Секцію на початку академ. 1927 р. До основників належали передовсім студенти Вищого Наук. Кооперат. Курсу, що побіч цього студіювали на інших виділах, кількох студентів виділу права й агрономії Університету Ягайл. — Своє існування і діяльність оперла Секція на правильнику (затвердженому виділом У. С. Г.) і статуті У. С. Г. в Кракові, як складова частина тоїж. Там завданням Секції поставлено було: 1) поглиблювати знання членів з ділянки економії та зокрема кооперації, 2) вести пропаганду ідеї кооперації серед укр. студентства і громадянства в Кракові. Крім того для живішого звязку з краєм і заграницею постановлено вести переписку з укр. центральними господар.-кооперативними установами в краю та з подібними студентськими організаціями в краю і заграницею (що й переводжено успішно). До зреалізування цих плянів вживає Секція всяких засобів. Влаштовує сходи з докладами, де обговорюється питання з теорії життя господарського й також квестії суспільного життя. По виголошенню докладів розвивалися живі дискусії. Основано при Секції окрему бібліотеку, на яку складається фахова література з ділянки теоретичної (кооперація, економія) і практичної (технологія торговельна і т. д.); книжки ці добувано за гроші, що впливали з вкладок членів, дотацій виділу У. С. Г. і членів, а врешті книжки даровані РСУК. або деякими членами. Тепер бібліотека числить поверх 100 томів книжок, кілька річників економічних та кооперативних журналів і часописів.

Щодо пропаганди ідеї спілчанства (кооперації), то ведено її: при помочі публичних рефератів, т. зв. живих часописів, які згуртовували чимало цікавих слухачів; а вже найбільше при помочі кооперативних свят — академій, що проходили з повним успіхом і зрозумінням зі сторони студентства і загалу українського громадянства. Свята такі влаштовувано або самостійно або при помочі краківських громадян. Годиться тут згадати відомого нашого поета проф. Богдана Лепкого, який не раз не лише радами але й власною працею причинювався до звеличання тих свят.

Стремління і праця Секції находили слушне зрозуміння і оцінку не лише серед Українців у Кракові, але й деяких укр. кооперативних установ у краю, чого найкращим доказом є хочби ряд телеграм-привітів і навіть грошових дотацій («Народна Торговля» Львів) з нагоди наших свят.

Також щороку Секція веде пропаганду за вписуванням товаришів (-ок), на Вищ. Науковий Кооп. Курс, що існує при

рілничому виділі Унів. Ягайл. Там наші студенти при солідній праці можуть набрати багато знання з теорії та практики кооперативної, слухаючи рівночасно (без перешкоди) викладів на інших виділах. І в тому напрямі старання Секції увінчуються успіхами, чого доказом, що щороку укінчує цей курс мінімум 10 наших товаришів (-ок), що як ідейні та фахово підготовані робітники вступають до роботи на рідний ґрунт.

Кількість членів Секцій піднімається від 60 кілька в першому році до 90 і кілька в році біжучому.

З бігом часу працю поширювано. Для уможливлення практичного ознайомлення членів з веденням кооперативного діловодства засновано крамничку, яка в найблищому будучому мала теж виконувати завдання економічне, задовольняючи потреби членів У. С. Г. в набуванні предметів першої необхідности. Однак з хвилею заснування тут окремої студентської кооперативи (на початку 1930 р.) крамничку Секції зліквідовано, а її зовсім поважний масток (в товарах і готівці) вписано до згаданої кооперативи частинно в формі уділу, а решту як вкладку.

На початку 1929 р. засновано при Секції ощадностевий реферат, що вів пропаганду й zarazом збірку дрібних ощадностей серед студенства, що дало зовсім поважні висліди, коли взяти під увагу, що при кінці минулого року зібрано дрібних ощадностей на суму поверх 200 — зол. Зібрані дрібні ощадности во-силається переважно до Центробанку на окремеkonto Секції. Були думки зужити ці засоби на фонд позичковий членам, однак досі — з різних оглядів — годі було це зреалізувати.

Для кращого поділу праці вибирають загальні збори спеціальних референтів. Досі впроваджено референтів ощадностевих, що саме й займаються акцією ощадностевою. Дальше це — референти пресові, яких завданням є укладати поділ рефератів і «живих часописів», їх організувати та пособляти прелегентам у вишукуванні відповідних матеріалів по всяких бібліотеках. Саме й за старанням цих прес. референтів приступила Секція до зладження ряду статей, присвячених пам'яті великого кооператора Василя Доманицького, а які поміщено у Госп.-Кооп. Часописі ч. 5. 1931 р.

І. Сирота.

Секція Студентів Волині, Полісся, Підляшша і Холмщини при У. С. Г. в Кракові.

В грудні 1929 року заснувалася при У. С. Г. Секція Студентів Волині, Полісся, Підляшша і Холмщини. В тому шкільному році гуртувала вона 11 студентів.

Головною причиною створення Секції була потреба об'єднання студентів цих земель на краківському ґрунті, необхідність інформування галицьке студенство про відносини і культурний

стан цих земель, і порушення справи організування повітових організацій на цих землях.

За час існування Секція розвинула досить значну діяльність. В Кракові відбувалися досить часто сходи секції, на яких обговорювано пекучі справи українського студентства взагалі і волинського зокрема. В 1929/30 році відчитано було з рамени секції два реферати про Волинь і Холмщину інформаційного характеру. В 1930/31 р. влаштовано живу газетку, на якій відчитано два реферати, один про Волинь, другий про Полісся.

В діяльності поза Краковом на перший план вибиваються праці до спілки з іншими подібними організаціями, при інших університетських осередках над скликанням Зїзду Студентів Волині, Полісся, Підляшша і Холмщини і над переведенням статистики студентства тих земель.

Тепер секція нараховує 10 студентів, в тому числі 3 студентки.

І. АТАМАНЮК.

ЛАДО.

(Літературно-артистичний гурток. Інформаційний начерк).

Говорити про літературно-артистичний гурток «Лад», наскільки можливо, відповідно його обличчя, — приходить важко. За собою існування небогацько, стількиж роботи й надбання. Все це, мимовільно, призадержує перед узаранішнім осудом, а навпаки підшпитує підодждать іще...

Проте «Альманах У.С.Г.» на передодні друкування, а його Редакційна Колегія звернулася із проханням про такий начерк, — виходить: треба таки щось і сказати.

Згуртувати всіх тих студентів, що займаються літературною роботою, задумувано ще у другому триместрі минулого академічного року та задля малої кількості таких людей призалишено це на пізніше. — Всеж таки в тому другому триместрі в лютім 1930 р. під редагуванням Атаманюка й Кабарівського появились «Журавлі», гектографований журнал-місячник літератури. Проте задля грошових обставин на тому й заперестано.

Щойно на початку цього акад. року згуртовано всіх письменників ув одну групу. Головним починником цього був Ярослав Ярій. Він у порозумінні з Кабарівським скликали дня 12. X. 1930 основуючі сходи. Із запрошених були: Н. Атаманюк, Микола Бажанський, Яр. Заремба, Вол. Постригач, Всев. Форостина та Сюня Шлемко-Богданова. Всі висказувалися за згуртуванням усіх письменників у гурток при секції Україністів. Тодіж прийнято тимчасову назву «Гурток Письменників», вибрано провідником гуртка Богдана Кабарівського та припоручено йому зладити правильник для цьогож гуртка. Дня 16. X. 1930 прийнято правильник Кабарівського та піддану ним назву «Стежа». Згодом число членів ізбільшується.

Тодіж і приступлено до роботи внутрі й назовні. Що тижня відбувалися сходи, на котрих кожен із членів, по черзі, відчитували свої твори. Над одчитаними творами вивязувалася дискусія: підмічувано добрі досягнення та подавано поради що до недомаганнів.

Улаштовано теж спільні літ. вечори в домівці «Просвіти». Першим виступом був «Авторський вечір» Ярослава Ярого. За цим низка літ. вечорів усіх членів.

В міжчасі зродилась думка поширення організаційних рамок гуртка через створення статутової секції Т-ва, щоб об'єднати в ній adeptів іншого мистецтва. Зреалізування цієї думки прискорили певні розходження, що виникли між управою, секцією «Україністів», при якій гурток існував як підсекція, що й довели до скликання надзв. заг. зборів в грудні м. р. На їх окрім членів гуртка запрошено теж як гостей студентів музиків і художників-малярів. Після запознайовлення нових гостей з минулим та з метою на майбутнє гуртка, т. Атаманюк одчитав новий правильник, що обов'язуватиме той гурток, як Секцію при У. С. Г.

Метою гуртка покладено:

1) Гутірками на своїх сходинах виробити у своїх членів критичний погляд на нові напрямки в літературі, малярстві, різьбі, музиці й хореографії та виховати з поміж їх тямущих поетів-письмеників, малярів, різьбарів та композиторів.

2) Нав'язання зв'язку з усіма, но поможності укр. літ. художніми гуртками та такими товариствами.

3) Нав'язання зв'язку з такими гуртками в інших державах.

4) Улаштовування спільних авторських вечорів (літературних, малярсько-різьбарська виставка, то що).

5) Видання літ. журналу не малу вагу звертало ще й посвячування місця художньому мистецтву й музиці.

Правильник прийнято й вибрано Управу:

1) Тов. Роман Лелицький — голова,

2) » Євген Гавришук — місто голова,

3) Микола Бажанський — секретар.

Цілий гурток поділено на три підгрупи: літературну, художню й музичну.

У зв'язку з наміченим журналом вибрано Ред. Колегію.

Тодіж і прийнято піддану проф. Лепким назву для тогож гуртка «ЛАДО».

Ось так коротесенько представляється життя та діяльність літ. арт. гуртка «Ладом».

САМОДОПОМОГОВА АКЦІЯ Т-ВА У. С. Г.

Подали І. КРАСНИК — В. НИЧАЙ

В початках існування У. С. Г. зверталося більшу увагу на самоосвітню та організаційну працю Т-ва ніж на самодопомогову

акцію, хоч і ця ділянка діяльності Т-ва була виразно зазначена у статуті та зокрема її вагу підчеркувано на I. Заг. Зборах Т-ва.

Однаке щойно в рік пізніше ця думка найшла конкретне оформлення. Дня 15. XI. 1925 р. Рада Виділова Т-ва порішила утворити в рамках Т-ва на статуті секції «Студ. Самопоміч», що мала реалізувати ідею матер. допомоги потребуючим членам Т-ва. Ця поміч обмежувалась покищо тільки до короткотермінових позичок, яких висота не могла переїти 30 зол. Користати могли з неї тільки ті члени, що зложили уділ у висоті 1 зол. Треба замітити, що початково допомога ця по причині браку більших фондів була дуже мінімальна.

Щойно коли Т-во на взір інших самопомогових Товариств, що існують при Університеті, одержало грошеву субвенцію (як частинний зворот студ. оплат), «Студ. Самопоміч» одержала з Каси Т-ва 1000 зол. на самопомогову акцію, що й стало поважнішим завязком допомогового капіталу. З того часу капітал цей зростає, пересічно беручи, о 1000 зол. що року, так що в цьому році 1930/31 виносить 5748·56 зол.

«Студ. Самопоміч» рішенням дискусійних сходин Т-ва зліквідовано з 2. VI. 1926, створюючи натомість «Економічний Відділ.», зложений з трьох членів, а саме тт-ів Хруща, Лісікевича і Зайшлого.

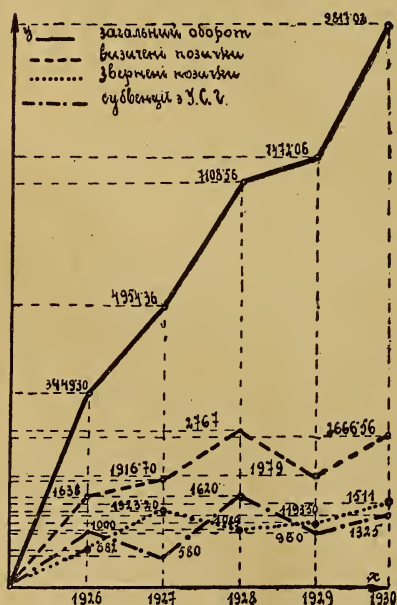
Згодом перетворюється його в Допомоговий реферат, ведений членом Виділу Т-ва. Функції допомогових рефератів сповнювали до мая 1927. р.: Лісікевич в 1927 р., т. А. Жуковський в рр. 1927/28 та до червня 1929 р. т. Т. Корольок, відтак в 1929 р. т. Ничай В., врешті в рр. 1930 і 1931 т. І. Красник.

З позичок може користати кожний член Т-ва. В засаді уділюється позички короткотермінової на 3 місяці, котрий то речинець можна прольонгувати. У виїмкових випадках уділюється і довготермінових позичок. До 10 зол. випозичає доп. референт — без апробати Виділу, більші суми уділює Виділ на письменне прохання петента. Після 3 місяців побирається 1% за недодержання речинця звороту. Хоч у Касі доп. реферату фігурує поважна квота майже 6.000 зол., то беручи під увагу форму випозичання (короткотерміновість), сума ця повинна бути більш плінна, ніж вона в дійсности є. На жаль у 80% сума ця застрягла в кишенях довжників, котрі хоч часто є у спромозі, однаке не почуваються до обовязку віддавати позички.

Так більш-менш представляється справа самопомочі у нашому Т-ві. Приглянувшись їй ближче, приходиться ствердити, що у такій формі, як досі існувала, вона зовсім не вистарчає. В порівнанню до потреб, які має наше студетство на Крак. ґрунті, на загал неможне, є воно краплею в морі. Маючи на оці ці недостачі, порушено з початком шкільного року 1930/31 справу основання власної харчівні та студ. бурси. В тій ціли створено окремий кухонний фонд, до якого за розмірно короткий час призбирано квоту 341·87 зол. як дохід з добровільних жертв

громадян та з рефератів, які виголосили п. п. професори українці Яг. У. Як видно отже, головну увагу звернено передусім на Понижче представлено циферний перегляд розвою «Доп. реферату» Т-ва та графічний вичерк за минулих 6 літ.

Рік	Заг. оборот	Рахунок довжн.		Процент незвернених позичок	Капітал на позичках	Субвенції з К. «УСГ».		Проценти від позичок	Користало товаришів
		Визич.*	Зверн.**			Одер-жано	звер-нено		
від січня до жовтня 1926	3449*30	1638 (79)	682 (39)	51%	956	1000		16*49	69
1926/27	4954*36	1916*70 (117)	1323*20 (100)	14%	1549*50	580		42*78	68
1927/28	7108*56	2767 (180)	1089 (103)	42%	3227*50	1620		18*10	114
1928/29	7472*06	1979 (151)	1193*50 (81)	46%	4013	960	100	2	91
1929/30	9817*02	2666*56 (221)	1511 (139)	37%	5168*56	1325	220	24*90	109
від 30 XI. 1930 до 15. III. 1931	6866*46	865 (78)	285 (32)	58%	5748*56	550			57

призбирання відповідного капіталу, бо через його брак всякі почини в тому напрямі будуть й на дальшє нереальні. Другою важною перешкодою, зв'язаною тісно з першою, це брак власного дому. Не мається очевидно на думці дому виключно студентського, а радше свого рода «Народний Дім», де найшлиб приміщення численні укр. Т-ва, у яких гуртується краківська Укр. Кольонія. Перед воєнною за-верухою піднято ініціативу будови власного дому, а переведена збірка принесла поважну квоту понад 10 тисяч а. корон, котрі одначе частинно здевалюовались, а в части розпожичено. Сьогодні ця справа спить, а укр. Т-ва й з ними У. С. Г. тиняються по чужих за-ка-марках.

* Скільки випадків в яких визичено } позички,
 ** » » » звернено }

Роблячи огляд допомогової акції, не можна не згадати й деяких секцій У. С. Г., які стараються прийти в підмогу допомоговому рефератові Т-ва і у своєму тісному крузі членів уділяють позичок зі своїх скромних фондів. Це бачили ми ось хочби у Секції Студенток, або С. Правників.

В допомоговій акції членам Т-ва брали деяку участь інші укр. Т-ва, а передовсім »Т-во Прих. Освіти« у Львові, яке уділило членам Т-ва декілька невисоких (від 50-100 зол.) довготермінових позичок, згл. признало певні квоти з переведеної збірки в »Місяці Студента« на загальні потреби Т-ва. Ця підмога була досі одначе мінімальна.

Дальше належить підмити допомогу філії Т-ва інженірів та техніків укр. емігрантів, яка уфундувала дві річні стипендії для студентів металургів, що вчаться на металургічному виділі при гірн. Академії. Ось так приблизно представляється матеріальна допомога членам Т-ва. Не заспокоює вона ані в четвертині тих потреб, які існують, одначе недомагання ці належить поставити передовсім на карб браку відповідних грошових фондів, на чому вже не один благородний почин розбився.

М. ПШЕПЮРСЬКА.

БІБЛІОТЕКА.

Бібліотека — це та необхідна складова частина, без якої годі уявити собі існування якогось культурного товариства.

У. С. Громада, як організація людей, що в першу чергу ставлять собі за ціль розвій інтелектуальний, мусить звертати головну увагу на придбання бібліотеки, цієї підойми освітнього життя.

Ясно, що місто Краків, багате у всілякого рода цінні книгозбірні, може цілком добре вдоволити вимагання культурної людини.

Та тутешнє українське студентство, що змушене перебувати здалека від українського життя, повинно хоч книжкою або часописом піддержувати звязок з рідним краєм.

В першому році існування У. С. Г., з огляду на брак більших фондів, мусіло товариство вдовольнятися покищо лиш самою пренумератою часописей. — Та вже на другий рік (1925/26). 116 томів, придбаних власними силами або завдяки приватним людям, стає першою підвалиною бібліотеки. — Згодом, коли У. С. Громада зростає чисельно, збільшається і запотребування на українську книжку. — Товариство, здане переважно на свої власні сили, не може вповні відповісти всім вимогам. Брак фондів сильно відбивається на бібліотеці, розвій якої в цифрах представляється досить скромно;

1925/26 р.	—	116 т.			
1926/27 »	—	117 »			
1927/28 »	—	264 »	(закуплено книжок за суму 250 з.)		
1928/29 »	—	362 »	»	»	192 з.)
1929/30 »	—	454 »	»	»	308·20 з.)

Небагатомовні цифри, які не можуть ставати до ривалізації навіть з пересічними приватними бібліотеками, та вже згадувані справи тут причиною. — Хоч несення духової підмоги членам Т-ва у формі книжки, є неменче важне від підмоги матеріальної, та в таких умовах бібліотека т-ва мусіла обганяти, так сказатиб, перші потреби.

Закуповується книжки, що тішаються найбільшим зацікавленням серед читачів. — Це в першій мірі літературні новини, а далі книжки, для доповнення самосвіти, отже переважно з обсягу суспільних наук, економії, публіцистики, історії і ін.

Слід сказати, що увійшло вже у звичай, який перестерігається, що функцію бібліотекаря поручається представниці студенток у Виділі. І так бібліотекою заряджували протягом її існування: п. Карпенцівна Ст., Ясеницька М., Гоянюківна М., Лисівна О., Пшепюрська М. і Кравич Д.

МИКИТА ІВАН.

УКРАЇНСЬКІ КОРПОРАЦІЇ В КРАКОВІ.

Може найкраще повинно відчувати вагу та потребу сильної організації укр. студентство, якому судилося на еміграції здобувати собі знання. Ліпше чи гірше поставлені студентські Т-ва, що гуртують в собі людей з різними політичними й ідеологічними переконаннями не дають вповні цього, чого вимагає від нас ця хвиля.

Маючи характер чисто професійний в основу своїх завдань кладуть в першу чергу репрезентацію студентства та забезпечення його морально і матеріально. Тому оказується потреба чогось, що дало би ідейне згуртування карних одиниць охочих до праці та посвяти, споених між собою правдиво товариським співчуттям, згуртованих організацією, що спираласьби не на скількості, але на якості та доборі членів через одноголосну згоду.

Такою організацією є саме корпорація.

Перші студентські корпорації повстали в Німеччині, по війні, в 1815. р. Дня 12. VI. цього самого року засновано там в місті Єні першу німецьку корпорацію Burschenschaft з девізою: »Ehre, Freiheit, Vaterland« (Честь, Свобода, Вітчизна). З початку ці корпорації переходили різні кризи та реорганізації та коли прийшов слушний час, 1810 р., вони сповнили вповні свою задачу. В часи коли для Німеччини минула небезпека, в життя буршеншафтів почав вкорінюватись щораз то більше деморалізуючий чинник.

Місце давнього девізу заняв новий »Wein, Weib und Gesang« (вино, жінка й пісня). В переповнених димом з тютюну та випарами пива кнайпах проводили вони більшу частину свого студентського життя. Такий стан німецьких корпорацій став причиною, що часта студентства і громадянства з резервою та упередженням ставилось до всего, що корпоранцьке. Та по світовій війні повстають нові корпорації, які відновляють гарні традиції студентства та стають на висоті свого завдання, вірні своїм світлим традиціям та вибраному девізові.

Ідеї кинені в Німеччині закорінилися глибоко і в інших народів, між якими й українці не позістали по заду.

І так бачимо перші українські корпорації в Чернівцях (Січ, Запорожжа, Чорноморе), у Відни, Данцігу (Чорноморе, Галич, Зарево), Познані (Чорноморе) та на кінець у Кракові.

Повна кристалізація здорової, творчої, національної думки, вироблювання студентських а зокрема історичних традицій, боротьба з опортунізмом і перестарілими рабськими засадами, сталення характеру, вироблювання карності та точности почуття обов'язковости та чести, це цілі корпорації. Кожда корпорація установає собі клич, який заключає в собі її ціль. Що до кличів майже усі українські корпорації є зі собою згідні. Корпорації мають свої краски, яких ношення витворює в членів відповідальність за себе та за свої вчинки і то з огляду на себе самого, як і з огляду на цілу Корпорацію та її престиж.

Організуючи в собі молодих гімназіяльних абсолювентів, виховує з них активних ідейних громадян з національно-самостійницьким світоглядом, які колись певно зможуть зайняти відповідальне становище у народньому житті. Організація Корпорації є оперта на гієрархії та карності. Її члени діляться на стяг новиків, лицарів та батьків (членів Старої Хати). Новиком може стати кождий студ. високих шкіл української народности, що зложить відповідну заяву, що всякі довірочні справи корпорації буде держати в тайні. Дорадником та проводирем новика є назначений лицар, що зветься дядьком. Всі новики підлягають одному з лицарів т. зв. »Старшому Лицареві«, який ними опікується, роздає їм роботу, пояснює статут і правильник та приготує до переходу в лицарі. Вимогами до переходу новика в стяг лицарів є: присутність на призначеній кількості сходин К¹, виявлення певного зацікавлення та знання в громадянських справах, визнаватись в сучасних укр. ідеологічних напрямках, знати рідну історію, статут, правильник та кодекс чести, врешті одногласна згода лицарів.

Духовим і організаційним центром К¹ є стяг лицарів, що вибирає з поміж себе управу зложену з трьох членів. I-й член референт внутрішніх справ, II. референт зовнішніх справ, і III. член. писар. Управа намічує план праці на якийсь час, яку по

¹ К¹ означає корпорацію.

затвердженні Загальними Зборами (Великим вічем КІ) переводить в життя. Крім Заг. Зборів відбуваються раз на тиждень Віча КІ, в програму яких входять звичайно, реферати, жива газета та огляд преси. На кожному Вічу мусять бути присутні усі члени КІ. Неприсутність карається строго.

По скінченню студій переходить лицар самочинно в стяг батьків членів «Старої Хати». Їх завданням є тримати зв'язок з КІ, підпомагати її морально та матеріально та слідити за напрямом її праці. Крім членів звичайних мають КІ КІ ще надзвичайних членів, які складаються з почесних членів, членів репрезентантів і пань прихильниць.

КІ «Сян». Першою, корпорацією, що повстала у Кракові є КІ «Сян». Уздоровлення відносин серед укр. студентства в Кракові та виєлімінування споміж нього деструктивного чинника, що спиноував його хід до здійснення наших завдань, а яким являлися лівіші угруповання краківського студентства, стали причиною, що дня 5. II. 1927. р. члени основателі КІ «Сян» скликали її перші Звичайні Загальні Збори, на яких прийнято в члени 20 товаришів та вибрано управу.

В основу своїх завдань поклало КІ «Сян» ідеольгічне виро-блення та перевиховання себе на активних укр. громадян, поглиблення знання із суспільно-політичної та економічної ділянки. Теоретична підготовка до практичної праці на зах. землях України. Плекання культу героїв та національних свят, фізичне виховання своїх членів. Дорогою здійснювання цілей були сходини з рефератами і дискусіями а також сходини в роді семінарів. Протягом більш як чотирилітнього існування КІ було 82 сходин, на яких прочитано 68 рефератів. Крім рефератів у нутрі КІ давала КІ «Сян» для всего студентства т. зв. «живі газети», які стягали велику кількість слухачів так з поміж студентства як і укр. громадянства. В «живих газетах» виголошувано статті на теми ідеольгічні, політичні, суспільно-економічні та студентські теми, переплітані авторецитаціями а закінчувані гумористичною частиною. КІ «Сян» перша влаштовує національні свята 1. листопада, 22. січня і інші. Вистаралася у місцевої влади о дозвіл на оправу могил поляглих Героїв на Домбю, зорганізувала протестаційне Віче проти большевицького терору на Радянській Україні, врешті влаштувала першу панахиду на гробах в дні Зелених Свят. Хотячи плекання культу Героїв зробити постійним та заохотити до цього й укр. громадянство. КІ «Сян» дає почин до заснування Т-ва «Охорони Воєнних Могил» в Кракові, жертвуючи на це Т-во 50 зол. Цею дорогою здобула собі КІ Сян признання укр. громадянства та студентства. Маючи добру славу приєднання для себе прибуваючих що року до Кракова молодих студентів, довела до того, що в 1928 р. числила вже 60 членів. Щоби мати можливість науково підтвердити свої погляди, всі члени КІ оподатковуються добровільно на грошеву суму, відповідаючу їхнім місячним приходам на закупно бібліотеки, яка по поступенному зрості

числить тепер 158 томів. Завдяки праці та вірі в здійснення своїх завдань КІ Сян перебирає в тому часі духовий провід всего українського студентства в Кракові. Крім внутрішньої діяльності члени КІ працюють в інших студентських і громадянських Товариствах як «Укр. Студ. Громада», «Просвіта», «Охорона Воєнних Могил», «Рідна школа» і інших.

На останніх Загальних зборах КІ прийнято новий правильник враз з постановою ношення красок КІ (шапки з ельблемами, бинди і емблему). По новому правильникові новик називається юнаком, лицар козаком, І. член Управи старшим, ІІ. член Управи місто старшим і ІІІ. член Управи писар. Управа носить назву «Старшина КІ» Першими членами КІ «Сян» а по новій номенклатурі старшими від її заснування були товариші: Бахталовський Богдан, Залуцький Зенон, Боднарук Гриць, Ничай Володимир, Воевідка Ярослав, Луцький Антін, Дзюбановський Теодор і Постригач Володимир. Тепер Старшина КІ представляється слідуючо: Старший Жуковський Антін, м. старший Баран Остап і писар Грицай Анатоль.

КІ «Чорноморе». В 1928. р. повстає друга Корпорація під назвою «Чорноморе». Честь, Україна, Товарикисть, це клич, в ім'я якого покликано її до життя. Назву і все інше прийняло краківське «Чорноморе» від КІ в Познані, яка є одною з братніх КІ КІ «Чорноморе», що не позістають між собою в залежності як філії, але є рівнорядні. Дня 3 травня 1928. р. зішлись члени основики на Установчі, Збори на яких прийнято статут та вибрано тимчасову Управу. По затвердженню університетськими властями статута КІ, на Вічу, що відбулось 16 червня цьогож року, проголошено її формальне існування. Другого дня (17. VI.) на Святочному Вічу по переведенню відповідного іспиту випасовано на лицарів КІ 9 членів основателів (І член Управи був випасований та запряжаний перед тим). Цього самого дня відбулись І звичайні загальні Збори КІ, на яких вибрано Управу та намічено плян праці. Щоби дати доказ, як ішла праця вже в початках існування КІ Чорноморе, зачитую цілий ряд рефератів, виголошених в тому часі: «Де сила там воля», «Україна як антропогеографічна одиниця», «Історія та розвій фашизму», «О масонерії», «Фільософія Націоналізму» і многи інших з ідеології, між якими публично виголошений був реферат «Про КІ КІ», їх розвій та значіння. З новим акад. роком 1928/29 прибуває до КІ чисельний нарибок, а за тим і життя в КІ починає набирати відповідного розгону. В річницю 1. листопада влаштовано святочну «живу газету», в склад якої попри інші статті входив реферат «Заняття Східної Галичини й Волині в 1918/19 р.». Від того часу іде жива культурно-освітня праця в КІ, а від часу до часу улаштовується реферати та «живі газети» для ширшої публики. З початку влаштовувано такі святочні зібрання тільки в річниці 1 падолиста та 22 січня, а опісля кожда важніша історична річниця находила відгук у публичному святочному Вічу. Щоби зорієнтуватися в інтензивности праці Чорноморців, скажу,

що пересічно випадало на кожного члена К! по одному рефератові триместрально. В цілі розповсюдження укр. справи, К! навіязує контакт з чужонаціональними студентами. Ідучи за кличем «Честь», який наказує зберігати свою честь, народа і К!, Чорноморці працюють і поза межами К!, а саме: в «Укр. Студ. Громаді», «Просвіті», «Т-ві Охорони Воєнних Могил», «Аматорському Гуртку», Студентському хорі. З ініціативи К! Чорноморе відбулось в лютім 1931 р. студ. Віче в справі Л. Н. В. К! як цілість належить до Цесуса та видавничої спілки «Червона Калина», Просвіти у Львові. Бібліотека К! числить близько 120 чисел. Пересічний касовий оборот К! виносить триместрально 500 зол. Слід зазначити, що за час не цілих 3 літ свого існування К! зложила різні грошові жертви на загальну суму 250 зол. (Пр. Рідна Школа 55 зол., інші ціли 108 зол.). Джерелом цієї жертвенности це постанова, на основі якої члени К! здержуються до мінімум від пиття та курення та рішення з дня 1. XII 1928. р., яким зобов'язались корпоранти здержатись від обідів раз в тижні, в часі до 30. VI. 1929 р., а зложені гроші вислати на громадянські жертви. Пересічна скількість членів в К! вагається від 10-20. Многі не видержують дисципліни та підховавшись відпадають. Крім членів звичайних має К! ще членів надзвичайних — пані прихильниці в числі 4, а саме: Шлемко-Кабарівська, студ. Пед., маг. Рабій, лекторка Яг. Ун., Зінковська Юлія і Гуміняк Стефанія, студентки філософії. Управу К! вели товариші: Кабарівський Богдан, Орловський Антін, Горницький Павло і останньо Микіта Іван.

Наймолодшою з поміж трьох існуючих корпорацій в Кракові є К! «Хортиця». Перші сходи членів основателів відбулись 24. XI. 1929 р., а офіційальне її існування проголошено 'щоїно в маю 1930. р. по затвердженню унів. властями її статута. Основниками К! Хортиця були товариші: Пасічинський Маріян, Гриневич Ярослав, Качала Степан і Ставничий Осип.

В рік після оснований числить К! 21 членів. За той час зложено невелику бібліотеку, яка числить тепер 24 томів.

Працею, яку вже тепер розвиває К! «Хортиця», напевно здобуде собі рівнорядне місце між двома нашими тутешніми К! К!

СПИС ГОЛОВ Т-ВА У. С. Г. В КРАКОВІ.

- 1) Винницький Юліян в рр. 1924/25 і 1925/26
 - 2) Лятишевський Мирон 1926/27
 - 3) Сояковський Ярема 1927
 - 4) Витвицький Василь 1927-1928 (до 31. І.)
 - 5) Гайдукевич Олександр 1928 і цілий р. шк. 1928/29
 - 6) Ничай Володимир 1929/30
 - 7) Кобільник Володимир 1930/31 (до мая 1931)
 - 8) Красник Іван 1931.
-

ЗМІСТ:

	Стор.
<i>В. Ничай:</i> Вступне слово	3
<i>Др. Іван Зілінський:</i> Дещо про Краків про його старинні пам'ятки та про наукову працю української молоді на Ягайлонському Університеті	5
<i>Василь Стефаник:</i> Про ясне минуле	9
<i>Богдан Лепкий:</i> Гарно було	11
<i>Катря Гриневичева:</i> Спомини	18
<i>О. Йосиф Проць:</i> Спомини про концерт у честь Т. Шевченка в Кракові 1902 р.	23
<i>О. П. Хрущ:</i> Початки Української гр.-кат. парохії і Церкви в Кракові	23
<i>Дамян Горняткевич:</i> Українці в Краківській Академії Мистецтв	37
Спис Українців, студентів Академії Мистецтв у Кракові в хронологічному порядку	42
<i>Бажанський Микола:</i> Дещо зі студентського життя в Кракові до 1924 р.	44
<i>Дамян Горняткевич:</i> Із життя краківської студентської громади в 1919-1923 рр.	49
<i>Бажанський Микола:</i> »Т-во Українська студентська Громада в Кракові«	60
<i>Кобільник Володимир:</i> Дещо про секції Т-ва »Українська студ. Громада в Кракові«	70
<i>Р. Л. і І. К.:</i> З життя спорт. секції при У. С. Г. в Кракові	73
<i>М. П.:</i> Секція Студенток У. С. Г.	75
<i>І. Сирота:</i> З життя господарсько-кооперативної Секції У. С. Г. в Кракові	76
Секція Студентів Волині, Полісся, Підляшша і Холмщини при У. С. Г. в Кракові	78
<i>І. Атаманюк:</i> Ладо	79
<i>І. Красник — В. Ничай:</i> Самопомогова акція Т-ва У. С. Г.	80
<i>М. Пшепюрська:</i> Бібліотека	83
<i>Микіта Іван:</i> Українські Корпорації в Кракові	84
Спис голов Т-ва У. С. Г. в Кракові	85
Ілюстрації	I-VII

Збірна виставка праць Олекси Новаківського в краківській палаті мистецтв 1911 р

Аматорський гурток при філії «Просвіта» в Кракові після виставки «Назар Стодоля» 1928 р.

Парох. Церква св. Норберта в Кракові (вид від сторони плянт).

Виділ та представники Суду Чести і Контрольної Комісії У. С. Громади в шк. р. 1930/31,

Члени Хору «У. С. Громади» після Шевченківського Свята в дні 15. III. 1931 р. В середині представники краківського громадянства з проф. Б. Лепким на чолі,

Члени корпорації Укр. студентів «Сян» (в середині сидять члени³ Управи з єї І. членом З. Залуцьким.) (Світл. в 1928 р.)

Укр. корпорація «Чорноморе» (1931.)
(в середині почесні Пані і І. член К. І. Микіта)

Укр. корпорація «Хортиця» (1931).

Педагогічна секція при «У. С. Г.» (1931).

Пластова секція при «У. С. Г.» (1930).

Літерат-мистецький гурток «Ладом» (1930).

Т-во Укр. Студентська Громада в Кракові в 1930 р.
(Знімка зроблена під колючками старого Університету).

